

Zeitschrift: Annalas da la Societad Retorumantscha
Herausgeber: Societad Retorumantscha
Band: 103 (1990)

Rubrik: Rapport annual 1989 da la Lia Rumantscha e sias uniuns affiliadas : Romania, Uniun dals Grischs, Uniun rumantscha da Surmeir, Renania, Societad retorumantscha, Uniun da scripturs rumantschs, Cuminanza rumantscha da radio e televisiun

Autor: [s.n.]

Nutzungsbedingungen

Die ETH-Bibliothek ist die Anbieterin der digitalisierten Zeitschriften auf E-Periodica. Sie besitzt keine Urheberrechte an den Zeitschriften und ist nicht verantwortlich für deren Inhalte. Die Rechte liegen in der Regel bei den Herausgebern beziehungsweise den externen Rechteinhabern. Das Veröffentlichen von Bildern in Print- und Online-Publikationen sowie auf Social Media-Kanälen oder Webseiten ist nur mit vorheriger Genehmigung der Rechteinhaber erlaubt. [Mehr erfahren](#)

Conditions d'utilisation

L'ETH Library est le fournisseur des revues numérisées. Elle ne détient aucun droit d'auteur sur les revues et n'est pas responsable de leur contenu. En règle générale, les droits sont détenus par les éditeurs ou les détenteurs de droits externes. La reproduction d'images dans des publications imprimées ou en ligne ainsi que sur des canaux de médias sociaux ou des sites web n'est autorisée qu'avec l'accord préalable des détenteurs des droits. [En savoir plus](#)

Terms of use

The ETH Library is the provider of the digitised journals. It does not own any copyrights to the journals and is not responsible for their content. The rights usually lie with the publishers or the external rights holders. Publishing images in print and online publications, as well as on social media channels or websites, is only permitted with the prior consent of the rights holders. [Find out more](#)

Download PDF: 15.04.2026

ETH-Bibliothek Zürich, E-Periodica, <https://www.e-periodica.ch>

Rapport annual 1989

DA LA

LIA RUMANTSCHA

E SIAS

uniuns affiliadas:

Romania · Uniun dals Grischs · Uniun rumantscha da Surmeir · Renania

Societad retorumantscha · Uniun da scripturs rumantschs

Cuminanza rumantscha da radio e televisiun

Prefacziun tigl rapport annual 1989

da Toni Cantieni, persoura LR

Igl *resung positiv dalla SCUNTRADA 1988* a Scuol ò catto la continuaziun ainten diversas activitads dalla Leia rumauntscha igl onn da gestiun 1989. Eгна da chellas activitads da prioritad è stada la lavour dalla cumischung per elaborar en project per ena gassetta digl de. La fundaziun Stapferhaus a Lenzburg ò finanztgia chesta lavour e mess a disposiziun igl secretariat per las lavours administrativas. Chesta fundaziun mareta noss angraztgamaint e nossa rancuna-schientscha.

La radunanza da delegos digl december 1989 è sa regurdada digl giubileum da *70 onns Leia rumantscha*. En supplemaint bagn redigia ò laschea repassar igls evenimaints principals digls onns 1919 anfignen 1989. Chesta cronica dat perdetga dad en'immensa lavour e dad en grond angaschamaint digls Rumantschs durant 7 decennis.

Cun en rapport fundo ed extendia ò la *cumischung d'experts dalla Confederaziun* preschanto la situaziun actuala digls quatter lungatgs svizzers ed an madem taimp fatg propostas per en nov artetgel 116 dalla constituziun federala. La moziun Bundi, inoltrada digls parlamentararis grischuns igl onn 1985, ò cun chest rapport cuntanschia l'atzenziun da dimensiun naziunala e mess igl fundamaint per las discussiuns pertutgant la revisiun digl artetgel costituziunal 116. An madem taimp ò ena gruppа da lavour sot la presidenza da cunseglier guvernativ Joachim Caluori continuo cun la lavour da preparaziun per ena lescha da promoziun da lungatgs pigl Cantun Grischun. Chestas discussiuns na porschan betg angal l'ocasiun da tgapeir migler igls problems da mintga lungatg, ellas promovan er igls contacts tranter igls exponents dallas differentas regiuns.

Bungs resultats òn er purto las discussiuns cugls *Rumantschs alla Bassa*. Proximamaintg vign tracto en sboz per en reglamaint tgi dess normar ena collaboraziun pi stretga tranter igls organs dalla LR e las organisaziuns digls Rumantschs dalla Bassa.

Nossas *radunanzas da delegos* digl onn 1989 a Vella ed a Coira òn piglia en bung andamaint. A Vella ins ògl prolungo las decisiuns da Falera e da Veulden pertutgant igl rumantsch grischun. La radunanza da delegos digl december a Coira ò accepto ena resoluziun concer-

nent ena dumonda agl Cantun ed alla Confederaziun per augmentar las contribuziuns dalla LR. Gl'è necessari dad aglmanc angulivar la carascheia per igls onns 1984 – 1990.

Plaschevlamaintg ò do igl Cantun Grischun en'amprema contribu-ziun da fr. 100'000.– per igls *vocabularis idiomatics*. Bagn dalunga ins vottigl scumanzar cun las lavours preparatoricas ved chests vocabu-laris. Igl antier project per chesta ovra fundamentala vign a caschunar gronds costs. Gl'è pero indispensabel da metter a disposiziun tals vocabularis per pudeir rinforzar e francar igls idioms.

Betg adegna ampernevas èn stadas las discussiuns concernent la dumonda dall'*applicaziun digl rumantsch grischun*. Tant duple lessans angraztger a tots chels tgi òn gido a promover en bung clima ed igl bung spiert digl dialog. Naturalmaintg stuainsa er nous esser averts per la critica; chella dess però adegna esser constructiva. Lagn perche gl adegna puspe sarrar las retschas e tschartger communa-blamaintg las maseiras adequatas per dar forza e taimpra agl muvi-maint rumantsch. An chest sentimaint admettan tots igls organs dalla LR e dallas uniuns afiliadas igl miglier angraztgamaint a tots e tottas tgi on er igl onn da gestiun contribuia cun pled e fatg a nossa labour culturala.

Organs da la LR

Suprastanza

Parsura	Toni Cantieni, Lai
Viceparsura	Jon Nuotclà, Cuirà
Assessurs	Giusep Capaul, Mustér Gion Pol Simeon, Domat Gion Kunfermann, Cuirà
Suppleants	Arnold Spescha, Cuirà Cristian Joos, Cuirà Remi Capeder, Casti Jon Domenic Parolini, Cuirà

Presidents da las societads affiliadas

Romania	Gion T. Deplazes, Domat/Sagogn
UdG	Gion Tschärner, Zernez
Renania	Martin Cantieni, Donat
URS	Romano Plaz, Savognin
SRR	Jachen Curdin Arquint, Cuirà
USR	Clo Duri Bezzola, Oetwil am See
CRR	Fidel Caviezel, Cuirà

Ils presidents da las societads affiliadas furman ensemen cun la suprastanza il cussegl da la *Lia rumantscha*.

Radunanza da delegad(a)s

sa cumpona da delegadas e delegads da las uniuns affiliadas a
la LIA RUMANTSCHA (60 del.), dals
7 presidents da las uniuns affiliadas e dals 5 commembers
da la suprastanza (total: 72 vuschs)

Societad retorumantscha (5 del.)

Gion Deplazes, Cuira	suppleants:
Cristian Joos, Cuira	Gion Gaudenz, Puntraschigna
Chasper Pult, Cuira	Gion Arthur Manetsch, Domat
Genoveva Seger-Arquisch, Vaduz	
Arnold Spescha, Cuira	

Romania (18 del.)

Remo Arpagaus, Laax	suppleants:
Martin Cabalzar, Cumbel	Miriam Berther, Sedrun
Nicolaus Caduff, Vella	Gian Bundi, Vella
Pieder Caduff, Sagogn	Sora Florentina Camartin, Mustér
Richard Cavigelli, Cuira	Aurelio Casanova, Glion
Giusep Decurtins, Cuira	Theo Haas, Domat
Giusep Giuanin Decurtins, Laax	Heimo Heisch, Cuira
Gion Antoni Derungs-Brücker, Cuira	Cecilia Maissen-Desax, Mustér
Rest Luis Deplazes, Rabius	Clau Solèr, Pasqual
Claudia Gienal, Glion	Carli Tomaschett, Cuira
Adolf Hosang, Curaglia	
Sep Antoni Muoth, Razén	
Sur Gion Martin Pelican, Sagogn	
Arnold Spescha, Cuira	
Gion Battesta Spescha, Danis	
Duri Sulser, Domat	
Marianò Tschuor, Laax	
Isidor Winzap, Cuira	

Uniun dals Grischs (14 del.)

Romedi Arquint, Chapella
Attilio Bivetti, Segl
Renata Bott, Tschier
Nina Dazzi, Zuoz
Jon Depeder, Sta. Maria
Anita Gordon, Silvaplauna
Irma Klainguti, Zuoz
Ernesta Mayer, Ardez
Jon Domenic Parolini, Cuir
Valentin Pitsch, Müstair
Maria Sedlacek, Sent
Josef Thomas Stecher, Tarasp
Philipp Walther, Champfer
Jürg Zappa, S-chanf

suppleants:
Ruodi Bruderer, Cuir
Giovannina Brunold, Samedan
Gion Cuonz, Zernez
Daniela Dazzi, San Murezzan
Irma Egler, Lavin
Rico Falett, Sent
Gion Filli, Zernez
Annamaria Fisch, Glaruna
Olivia Grass, Zernez
Jon Duri Vital, Ardez

Renania (7 del.)

Plasch Barandun, Veulden
Hanspeter Meiler, Flem
Bernard Demarmels, Andeer
Georgina Schaller, Donat
Felix Pfister, Domat
Gion Item, Razén
Vreni Caprez, Trin-Digg

suppleants:
Crist Casper Dolf, Vargistagn
Peter Janki, Luven
Vroni Minarik-Gabriel, Flem
Jacob Pfister, Vuorz
Elisabeth Coray, Sagogn
Sep Item, Flem

*Uniun rumantscha da Surmeir
(6 del.)*

Gion Cola, Riom
Marlies Jegher, Mulegns
Rudi Netzer, Savognin
Peter Simeon, Lantsch
Gustav Sonder, Alvagni
Violanta Uffer, Tinizong

*Uniun da scripturs rumantschs
(5 del.)*

Toni Berther, Cuir
Annamengia Bertogg, Castrisch
Tista Murk, Trun
Rut Plouda, Ftan
Roc Poltera, Lüchingen

Cuminanza rumantscha da radio e televisiun (5 del.)

Remi Capeder, Casti
Cristian Fanzun, Caira
Carli Hassler, Favugn
Peider Ratti, Caira
Chasper Stupan, Caira

ils/las suppleant(a)s dals/da
las delegad(a)s vegnan
numnad(a)s da cas tar cas.

Revisurat LR

Revisurs Jon Peider Lemm, parsura, S-chanf
 Valentin Derungs, Glion
 Jon Dolf, Flem

Suppleants Stefan Engler, Surava
 Duri Sulser, Domat

Cumissiums, gruppas da lavur e gremis spezials LR

Cumissiun da chant

Giusep Giuanin Decurtins, president, Laax
Ernst Bromeis, Ardez
Albert Gaudenz, Zuoz
Rudi Netzer, Savognin
Marcus Zarn, Landquart
Mario Candrian, Caira

Cumissiun d'ediziuns per carnets OSL

Surselva	Augustin Manetsch, president, Mustér
Surmeir	Domenica Steier, Savognin
Sutselva	Cristian Joos, Cuira
Engiadina	Rut Plouda-Stecher, Ftan
LR	Fabiola Carigiet

Cuminanza da mussadras rumantschas (CMR)

Presidenta	Mirta Hartmann, Silvaplauna
Vicepresidenta	Heidi Myrsep, S-chanf
Actuara	sora Florentina Camartin, Mustér
Cassiera	Antonella Castellani, Scuol
Revisuras	Daniela Farrèr, Stierva Barbara Rupp, Laax
Assessura	Gabi Bühler-Erni, Trin

Cussegladras da scolina da la LR

Surselva	Josefina Candrian-Casutt, Sagogn
Engiadina	Anni Tscharner-Tschander, Zernez

Conferenza dals scolasts da rumantsch en las scolas medias

Manader	Curdin Jeitziner, Mustér
---------	--------------------------

Cussegl da la fundaziun Chasa Rumantscha

Parsura	Bernard Cathomas, repr. LR
Viceparsura	Jon Nuotclà, repr. LR
Actuar	Toni Berther, repr. Romania
Cassier	Remi Capeder, repr. URS

Assessurs Toni Cantieni, repr. LR
 Martin Cantieni, repr. Renania
 Cristian Joos, repr. SRR
 Gieri Seeli, repr. Legat Cadonau
 Jon Domenic Parolini, repr. UdG
Revisurs Domenic Signorell
 Clau Defuns

*Gruppa d'accompagnament per «Istorgia da la litteratura
rumantscha Funtaunas IV» da Gion Deplazes*

Curdin Jeitziner, Mustér
Faust Signorell, Valbella
Gian Peder Gregori, LR

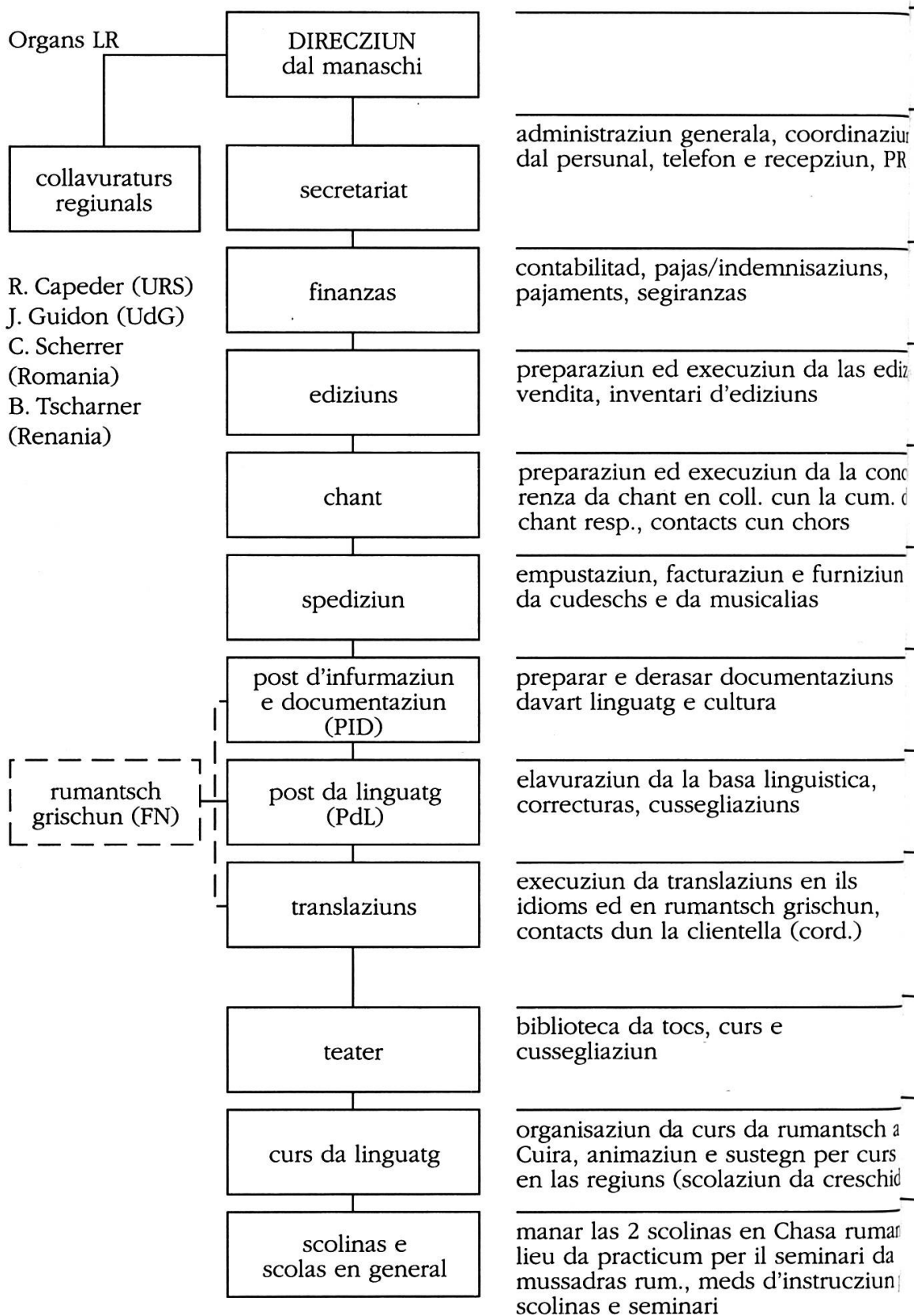
*Gruppa da lavur per l'ediziun da las ovas
da Giachen Hasper Muoth*

Norbert Berther, repr. Romania
Iso Camartin, repr. scientific
Luregn Carigiet, repr. vischnanca Breil
Bernard Cathomas, repr. LR

*Gruppa ad hoc da lavur e coordinaziun per l'applicaziun da l'EED
(elavuraziun electronica da datas) per bibliotecas*

Iso Camartin, bibl. rumantscha dal seminari romanistic a Turitg
Ottavio Clavuot, bibl. Chesa Planta Samedan
Christoph Jörg, bibl. chantunala Cuir
P. Daniel Schönbächler, bibl. claustrala Mustér
Kuno Widmer, bibl. DRG Cuir
Bernard Cathomas, LR

Centrala da la Lia rumantscha a Cuir (posts)

(persunas) *Lia rumantscha – centrala (1989)*

Direcziun: dr. Bernard Cathomas, Cuira/Breil

Manader: Erwin Ardüser, Laax
Collavuratur/a: Beat Jenal, Alvagni (-9/89); Claudia Cathomen, Falera (7/89)
Eprendist(a)s: Arnold Hännny, Cuira/Zernez (-7/89); Nadia Indipendenza, Cuira/Sedrun; Franca Martinelli, Cuira/Zernez (6/89); Georgina Janki, Cuira/Vuorz (7/89)

Manadra: Barbla Buchli, Cuira/Sent (80%)

Manader/ra: Fabiola Carigiet, Cuira/Domat (3/89 – 12/89)
Linus Berther, Cuira/Camischolas (11/89)

Manader: Erwin Ardüser, Laax

Manader: Linus Berther, Cuira/Camischolas (11/89)
Collavuratura: Amalia Deplazes, Cuira (3/89, parz.)

Manader (PID): lic. fil. Manfred Gross, Cuira/Fuldera (60%)
Collavuratura: Alice Tönz, Domat (1/89, parz.)
Manader (PdL): dr. Georges Darms, Cuira/Ruschein (1/2 piazza)

Rumantsch grischun (FN) (PGR)

Manader: dr. Georges Darms, Cuira/Ruschein (1/2 piazza)
Assistent: lic. fil. Anna-Alice Dazzi Gross, Cuira/Samedan 50%
Collavuratur(a)s: lic. fil. Gian Peder Gregori, Favugn/Bravuogn (50%)
lic. fil. Violanta Spinaz Bonifazi, Lai (10/88, 50%)
Mengia Menzli, Cuira/Ruschein (8/89, parz.)
Nadia Albin, Igis/Flem (-8/89)

Coordinaziun (tr.): Erwin Ardüser, Laax
Translaturas: Ursulina Cathomen, Cuira/Mustér (50%)
Annalis Schaniel, Domat/Tinizong (50%)

Manader/ra: Beat Jenal, Alvagni (-9/89)
Claudia Cathomen, Falera (7/89)
Collavuratura: Annemieke Buob, La Punt (parz.)

Coordinaziun: Secretariat/collavuraturals regionalis

Mussadras: Dorina Item, Cuira/Flem; Gabi Andri, Cuira/Samedan (-2/89);
Elisanna Rauch, Cuira (2/89–6/89);
Manuela Gross, Cuira/Scuol (8/89)
Transport: Heinrich Bär, Cuira

Rapport da lavur 1989

Elavurà dals divers posts da lavur e sincronisà cun il program da lavur LR 1989.

Introducziun

«Evaluar e metter en pratica resultats da la SCUNTRADA da Scuol!»
Quest motto tschaffa sulettamain ils accents spezials da la lavur da la LR durant l'onn 1989. D'allegar en quest connex èn en spezial las lavurs vid il project per ina quotidiana, las discussiuns en connex cun la revisiun d'art. 116 da la constituziun federala e la collavuraziun en la grupp da lavur chantunala «Regiuns linguistics dal Grischun», ils contacts cun las ulteriuras gruppas da linguatg en il Grischun e l'infurmaziun da la publicitad davart las activitads da la LR.

La gronda part da la lavur da la LR sa concentrescha dentant sin la cuntinuaziun da las lavurs en ils divers posts ed en ils divers secturs, en spezial er tras ils collavuratur regiunals. Gist ils «70 ONNS LIA RUMANTSCHA 1919 – 1989» (guarda il supplement spezial en las gasettas rumantschas dals 8 da december 1989) dattan ina survista da la cuntinuitad e da l'engrondament da la lavur da nossa organisaziun tetgala. Questa lavur sto sa drizzar permanentamain tenor las novas cundiziuns e midadas en la communitad linguistica. La LR resta quai ch'ella è e po satisfar a ses pensum sulettamain cun sa midar e s'adattar.

Tar las tematicas che vegnan ad occupar la Rumantschia en l'avegnir appartegnan:

- La normalisaziun successiva da la situaziun rumantscha
- La tschertga dad in equiliber tranter servetschs centrals e decentral
- Ina nova basa per la planisaziun linguistica en la constituziun federala ed en il dretg chantunal
- L'emancipaziun dal rumantsch sco in dals quatter linguatgs svizzers, cun dretgs equals als auters linguatgs en l'agen territori e cun preschientscha en Svizra ed en tut ils texts che cuntanschan en ina furma u l'autra il territori
- La realisaziun dad ina gasetta dal di
- L'innovaziun ed il schlargiamet permanent dal linguatg

- Ponderaziuns davart la posiziun dal rumantsch en ina Europa structurada da nov (contact cun autras minoritads etc.)
- L'integraziun dals Rumantschs da la Bassa en la LR.

L'internaziunalisaziun da la societad, la gronda mobilitad, las novas pussaivladads da communicaziun e la computerisaziun mettan er la Rumantschia en in context nov. Per satisfacer a las novas pretensiuns na basti betg pli da star sut las plantas dal passà e da tgirar sulettain noss curtgins regionalas. La Rumantschia po exister enorvers sulettain sco unitad e sch'ella è capabla da realisar en il proxim avegnir ina identitad e furmas da communicaziun surregionalas. Il medem mument sa tracti dentant er da rinforzar la schientscha regionala e dad activar en las regiuns l'adiever dal linguatg en ils divers secturs.

Lavur dals organs da la LR

La suprastanza ha salvà 24 sedutas e dilucidà 232 tractandas. Il cussegl LR ha già trais tschentadas cun 19 tractandas. La radunanza da delegad(a)s è sa radunada ils 10 da zercladur 1989 a Vella ed ils 9 da december 1989 a Cuir. Sper las tractandas statutaricas (rapport annual e quint) è la radunanza a Vella s'occupada cun la dumonda da l'applicaziun dal rumantsch grischun (guarda text sut documents). La radunanza dal december ha approvà il program da lavur ed il preventiv per 1989 e ha en quest connex decidì ina resoluziun (guarda a la fin dal rapport sut documents).

Il revisurat da la LR ha salvà 2 sedutas en sia nova cumposiziun cun Jon Peider Lemm sco parsura.

En la cumissiun da chant è Mario Candrian daventà successur da Giusep Huonder, al qual la LR engrazia per ses grond engaschament.

Rapport tenor program da lavur

1. UNIUNS AFFILIADAS

Las uniuns affiliadas èn vegnidas consultadas per las sequentas dumondas:

- Posiziun conc. la revisiun d'art 116 CF sin fundament dal rapport: «Quadrilinguitad svizra – preschent e futur» (Dep. fed. da l'intern DFI, avust 1989)
 - Posiziun conc. il rapport da la grupp da lavur STAPFERHAUS per ina quotidiana
 - Resoluziun per la radunanza da delegad(a)s
 - Antiquariat da cudeschs rumantschs
- La Renania, l'UdG e l'URS han era prendì posiziun davart la realisaziun da novs vocabularis regionalis (idioms-tudestg; tudestg-idioms) ed èn da princip sa declerads d'accord cun ina lavur sin fundament da la rait da plets dal «Dictionnaire de l'allemand d'aujourd'hui» da Ph. Magère en l'ediziun GARNIER (cf. cifra 6.).

Posiziun conc. in'academia linguistica – culturala

Per mauns da la CRR ha la suprastanza prendì posiziun davart in project, inoltrà a la CRR, per in'academia linguistica-culturala. In'analisa ha mussà ch'ina part da las lavurs allegadas per questa academia vegnan gia realisadas da la LR, en spezial en ils secturs da teater, chant, musica, referats, curs d'integraziun, instrucziun da rumantsch, etc.

En connex cun ina promoziun linguistica sistematica dals collavurants da radio considerescha la suprastanza LR dentant

- ch'ils meds da massa electronics rumantschs stattan a la front da la producziun e derasaziun da linguatg
- che questas medias vegnan permanentamain confruntadas cun novas necessitads linguisticas, saja quai en il sector da neologissem u da l'intermediaziun orala da linguatg
- ch'ina scolaziun permanenta ed ina cussegliaziun linguistica directa fissan zunt da beneventar, damai ch'il rumantsch è il sulet dals linguatgs naziunals che sto sez e sulet procurar l'infrastructura e la normaziun linguistica. En quest sector han gist il radio e la televisiun pensum ed impurtanza speziala. La suprastanza sustegna perquai
 - dad engaschar tar il radio rumantsch en piazza stabla ina persuna cun scolaziun filologica sco cussegliader linguistic permanent cun il pensum da furmar e scolar il persunal e dad elavurar material linguistic actual per las emissiuns

- da suttametter a las autoritads da la SSR la dumonda da metter a disposiziun ils meds necessaris per in tal servetsch linguistic da princip indispensabel per ademplir ils pensums dal radio e da la televisiun rumantscha che vegnan permanentamain confruntadas cun la creaziun e normaziun en il sector da linguatg.

Contacts speziels cun las singulas uniuns e regiuns

Suprastants da la LR han prendì part da las sedutas da las uniuns regiunalas. Parsura e/u secretari èn stads preschents a radunanzas generalas ed occurrenzias spezialas da las uniuns affiliadas. En las sedutas cun ils presidents da las uniuns affiliadas èn – sper las tractandas ordinarias – er vegnidas discutadas las sequentas tematicas: l'applicaziun dal rumantsch grischun; l'augment da las contribuziuns federalas e chantunalas; il rapport da la cummissiun da pressa Stapferhaus e da la gruppa da lavur federala conc. la revisiun d'art. 116; credits supplementars.

Cun l'UdG è vegnida discutada la restampa dal dicziunari ladin dad Oscar Peer.

La Renania ha suttamess ina istanza per sustegns da translaziuns. La suprastanza nun ha pudì aderir per evitar cas da precedenza ed er pervia da mancanza da finanzas.

Cun la Romania è la derasaziun dal rumantsch grischun en Surselva vegnida discutada en connex cun occurrenzias d'infurmaziun respectivas.

La Romania è represchentada en la gruppa da lavur per l'ediziun da las ovas da Giachen Hasper Muoth. La LR presta en quest connex lavur da coordinaziun ed administraziun.

Las contribuziuns a las uniuns regiunalas èn vegnidas pajadas en entira summa il mais da favrer. Ultra da las contribuziuns ordinarias han las uniuns er retschet contribuziuns spezialas per publicaziuns tenor la glista sut cifra 12 da quest rapport.

Il program da lavur da la LR vegn exequì en stretga collavuraziun cun las societads affiliadas. La lavur centrala pussibilitescha ina concentraziun da las forzas, ella pretenda dentant era intensivs contacts regiunals per intermediar las lavurs. Tras las uniuns affiliadas che profiteschan da l'infrastructura da la LR, tras visitas en las regiuns e tras metter a disposiziun ils servetschs centrals per la lavur

decentrala sa stent'ins da cuntanscher ina gronda efficienza da la lavur.

En spezial vegn remartgà ch'ils posts da lavur en Chasa rumantscha (post d'infurmaziun e documentaziun, post da linguatg, post da translaziuns, post d'ediziuns) e las quatter persunas en il secretariat cun la contabilista stattan a disposiziun per numerusas lavurs a favur dal rumantsch en las regiuns.

La lavur regiunala e las finanzas LR

Per adattar las contribuziuns chantunalas e federalas a la charischia progredenta ed a las novas necessitads han ins gì diversas discussiuns cun exponents da la regenza. Deplorablain nun è vegnida prendida ad uras ina disposiziun davart dal chantun Grischun, da maniera che la LR è stada sfurzada da reducir il program da lavur 1990 per pliras impurtantas acziuns. La finala ha la regenza concedì in credit supplementar spezial da fr. 100'000.– per cumenzar las lavurs vid ils vocabularis regiunals ed ina contribuziun da fr. 50'000.– ord il fondo da lottaria per las translaziuns dad Ars Helvetica. Cun explotar entiramain la pussaivladad da far in deficit da 3% da la summa entira reusseschia a la LR da realisar las activitads las pli urgentas per cuntinuar ed intensivar las lavurs correspudentamain. Per 1990 incumbensescha ina resoluziun da la radunanza da delegad(a)s ils gremis directivs da la LR dad interpretar tut il pussaivel tar las instanzas chantunalas e federalas per cuntanscher ils meds necessaris per cuntinuar e rinforzar la lavur.

2. COLLAVURATURS REGIUNALS

En 11 rapports orals cun ils collavurats regiunals èn las lavurs en las singulas regiuns vegnidas planisadas e coordinadas. Per intensivar il barat d'ideas ed experientschas sa scuntran ils collavurats er tranter els. Ils rapports da lavur a scrit dattan invista en ils detagls da la lavur prestada en mintga regiun.

Davart las lavurs concretas dals collavurats en las singulas domenas d'activitad infurmeschan lur rapports.

Ina evaluaziun sistemica da la lavur dals collavurats regiunals e da ses effects nun è succedida. La suprastanza ha, ensemen cun ils presidents da las uniuns regiunals, tematisà aspects da quella lavur ensemen cun ils collavurats regiunals e constatà las difficultads ed ils fritgs da la lavur. L'intenziun fiss ch'ils collavurats na surpiglian betg simplamain la lavur da tantas e tantas persunas che han fin uss lavurà en benevolat, mabain ch'els animeschian ed activeschian ulteriuras persunas, mintgina en ses sectur, da far il pussaivel per render al rumantsch utilitad e preschientscha en la vita da mintga di. En spezial giavischa la suprastanza ch'ils collavurats infurmeschian uschè bain sco pussaivel la publicitad davart lur activitads, ch'els tegnian contact cun las autoritads ecclesiasticas, communalas e regiunals e ch'els dettian a lur numerusas lavurs punctualas ina dimensiun pli vasta.

Suenter 5 onns lavur sistemica en las regiuns ves'ins ils fritgs da la lavur: ina schientscha augmentada per il linguatg, ina sensibilitad en divers secturs per resguardar il rumantsch e rumantschaziuns vesiblas da diversa spezia sin fatschadas ed en manaschis. En plirs secturs dentant èn ils progress mudests e la lavur dals collavurats magari ina lavur da Sisifus che sto mintg'onni e cun mintga nova chaschun vegnir prestada da nov. Quest fatg effectuescha per part ina tscherta frustraziun e resignaziun ch'il collavuratur confruntà cun las realitads sto surmuntar permanentamain per pudair exequir sia lavur a moda cuntentaivla.

Per vegnir a frida cun questas realitads è vegnì realisà a Lumbrein in curs da dus dis ensemen cun il psicolog Gion Duno Simeon. Quest curs ha pussibilità in'analisa da l'organisaziun da la lavur e da la motivaziun persunala. En spezial han ins era tematisà la resistenza encunter activitads dals collavurats regiunals e discutà, co surmuntar situaziuns grevas e surventscher retegrientschas, barrieras e difficultads.

3. SCOLAZIUN E FURMAZIUN

Scolinas

Ina contribuziun speziala han las sequentas scolinas retschet: Alvagni: sustegn al manaschi da scolina; Muntogna da Schons: cussegliaziun (introducziun da la mussadra).

Cussegliaziun da scolinas

La lavur da las cussegliastras da scolina en Surselva ed en Engiadina è vegnida cuntinuada. Tenor rapport da la cussegliastra en Surselva, dunna Josefina Candrian-Casutt, Sagogn, è la dumonda per la cussegliaziun en Surselva fitg pitschna. Las mussadras vegnan sezzas a frida cun las situaziuns spezialas che sa mussan per part er en las vischnancas linguisticamain maschadadas da la Surselva. Tenor rapport vegn fatg gronda lavur, surtut era en las vischnancas al cunfin linguistic tranter il sursilvan ed il tudestg per mantegnair ed intermediar il rumantsch en scolina.

En Engiadina sa mussan pli gronds problems en quest connex. Adina pli bleras scolinas registreschan majoritads d'uffants narumantschs. Il pensum d'assimilaziun ed integraziun linguistica daventa existenzials er per cuntinuar cun l'instrucziun da rumantsch en las scolas. Deplorablaimain na dispona la LR betg dals meds finansials necessaris per prender mesiras efficacias en questa situaziun. Ins po be sperar ch'ì reusseschia al moviment rumantsch sur la LR e la Uniun dals Grischs da motivar las vischnancas pertutgadas da far tut il pussaivel per intensivar la lavur d'integraziun linguistica en scolina. Cun empitschnir las gruppas da scolarets, cun instrucziun supplementara en gruppas pitschnas e cun instruir e motivar ils geniturs èsi forsa pussaivel da dar dumogn a la situaziun. Sin fundament dad ina dumonda supplementara ha la LR concedì ina contribuziun speziala per questa lavur en Engiadina. Tenor lescha chantunala cumpita l'instrucziun en las scolinas dentant a las vischnancas e la LR na po en vista a la situaziun finanziaria betg entrar en novas obligaziuns per contribuziuns finansialas pli vastas.

Cuminanza da mussadras rumantschas (CMR)

La CMR ha novas statutas che fixeschan sia autonomia sco uniun da las mussadras rumantschas en l'uniun da mussadras svizras. Sin fundament dad ina dumonda da la CMR realisescha la LR ina reediziun revidida e actualisada da versets/chanzuns/gieus per las scolinas. La CMR sviluppa in concept e procura en collavuraziun cun la LR la redacziun. Sin dumonda vegnan era las «Ideas ed impuls per l'instrucziun rumantscha en scolina» realisadas en ina versiun sursilvana, suenter che versiuns puteras e surmiranas existan gia.

La CMR procura ina retschertga dad opiniuns conc. il KODI/Enicapeni per eruir, sch'ins pudess integrar en la medema revista divers idioms. Il KODI cumpara en 12 ediziuns ad onn e fa fitg buns servetschs per l'integracziun dals uffants.

Sin proposta da la CMR vegn il cudeschet da chanzuns per scolars «Circus Barbado» realisà.

Mancanza previsibla da mussadras

La suprastanza ha discutà ils problems da chattar magisters/magistras e mussadras surtut al cunfin linguistic. Il problem sa resulta per part er dal fatg ch'ils scolars da la diaspora rumantscha e da la zona da cunfin na frequentan per regla betg pli la partiziun rumantscha dal seminari, mabain la tudestga. La suprastanza vesa la necessitad

- da tematisar questa problematica cun il departament d'educaziun ed il(la) directur(a) dal seminari da magisters e mussadras
- da render attent ils magisters secundars ed entruidaders da clamada a la situaziun per motivar scolar(a)s da frequentar las partiziuns rumantschas dals seminaris
- da ponderar, sch'ins pudess intimar il departament da realisar curs d'introducziun per mammas che pudessan lavurar en scolina.

En l'Engiadina ha il collavuratur regional organisà in curs per la scolaziun supplementara da las mussadras en rumantsch.

Diversas

Las scolinas en Chasa rumantscha a Cuira èn vegnidas manadas cun in dumber da 30 uffants per l'onn da scola 1988/89 e cun 34 scolars

per l'onn da scola 1989/90. Il chantun indemnisescha la LR cun fr. 4'000.– per ils servetschs da las scolinas sco lieu d'exercizi per il seminari da mussadras. Sin fundament da discussiuns cun la citad da Cuira èn las contribuziuns a las scolinas vegnidas adattadas a la chareschia ed importan a partir dals 1-1-1990 fr. 75'000.–. Suentar che la mussadra Gabi Andri ha abditgà sia plazza ha dunna Elisana Rauch-Nuotclà terminà l'onn da scola. Sco nova mussadra è vegnida elegida dunna Manuela Gross.

En discussiun stattan anc adina pussaivladads per prescolinas e per realisar curs cun geniturs che han uffants ch'emprendan rumantsch en scolina. Resultats concrets han questas discussiuns purtà en Engiadin'ota, nua che curs GENITURS-UFFANTS han gì lieu.

Cun la directura dal seminari da mussadras è vegnida tematisada la dumonda dals meds d'instrucziun per l'instrucziun a las mussadras. Il seminari da mussadras vegn a cuntinuar questas discussiuns cun il departament d'educaziun ed instradar tenor pussaivladad ina gruppa da lavur che persequitescha sistematicain la dumonda. Las experientschas dals ultims onns mussan che l'instrucziun da las mussadras pretenda materialias en rumantsch, sch'ins vul pudair intermediar effizientain ils plets e las terminologias necessarias per discutir dumondas da scolina e d'educaziun en las vischnancas en rumantsch.

Scolas fundamentalas tudestgas

A las scolas fundamentalas tudestgas cun instrucziun da rumantsch èn vegnidas messas a disposiziun las materialias d'instrucziun rumantscha en scola 1. – 6avla classa tenor pustaziuns.

Tenor pratica usitada ha la LR organisà ils curs da rumantsch en las scolas primaras a Cuira. 6 magisters han instrui en 7 gruppas 53 scolars. Grondas difficultads datti da chattar scolast(a)s pront(a)s per quests curs. Malgrà diversas discussiuns nun èsi reussì d'integrar l'instrucziun rumantscha en il plan ed urari regulà. La direcziun da scola Cuira reserva dentant 2 dis ad emna a partir da las 16.00 uras per questa instrucziun.

Bunas emprovas en diversas vischnancas

Per l'instrucziun da rumantsch a *Flem* è la LR s'engaschada tar il

departament d'educaziun per che dunnas senza patenta da scolasta possian dar quest'instrucziun supplementara.

En collavuraziun cun ina grupp da lavur communal ed en contact cun la direcziun da scola è vegnì elavurà in concept per l'instrucziun da rumantsch en las scolas da *San Murezzan*. Il concept prevesa:

- Da la 1. – 3. classa primara intermediaziun da cultura e chanzuns rumantschas en l'instrucziun reala e da chant.
- A partir da la 4. classa instrucziun sistematica da rumantsch sin fundament dal med d'instrucziun BONNE CHANCE.
- San Murezzan dumonda il chantun Grischun da considerar quest'instrucziun da rumantsch sco experiment da scola limità ed accompagnà.

La LR ha prendì posiziun tar il med d'instrucziun BONNE CHANCE e las modalitads d'ina adattaziun per la situaziun rumantscha.

En la vischnanca da *Domat* è vegnida realisada dad ina grupp da l'Acziun romontscha ina vasta retschertga davart l'instrucziun da rumantsch. Sin fundament da questiunadas tar magisters e magistras, scolar(a)s e tar l'entira populaziun ha questa grupp formulà propostas per ina restructuraziun e reorganisaziun da l'instrucziun da rumantsch. Da princip postulesch'ins in'instrucziun da 2 uras ad emna, in coordinatur per dumondas da rumantsch a Domat, la discussiun davart ina partiziun rumantscha en las scolas a Domat e mesiras per il sector en la cuminanza communal ordaifer la scola. Il cussegl da scola e las autoritads communalas s'occupeschan cun quest concept.

Il barat d'ideas tranter ils represchentants da vischnancas cun scolas fundamentalas tudestgas ed instrucziun supplementara da rumantsch è vegnì spustà sin il schaner 1990.

Novas propostas

En il rapport «QUADRILINGUITAD SVIZRA – PRESCHENT E FUTUR» dal departament federal da l'intern (avust 1989) vegn la situaziun da scola preschentada e discutada en divers connexs. Sper ina preschentaziun da la situaziun linguistica en las scolas dal territori rumantsch (pag. 70–73) integrescha il rapport er recumandaziuns specificas per il rinforzament da la preschientscha rumantscha en las scolas al cunfin linguistic (pag. 383–385). En spezial vegn ina

proposta da cuss.naz. Martin Bundi messa en discussiun: «Introducziun d'ina instrucziun minimala en rumantsch en tuttas scolas da Glion sur il Grischun central fin a San Murezzan (q.v.d. en tut las scolas che valevan enturn l'onn 1900 anc sco territori tradiziunalmain rumantsch) d'ina lecziun a di en tut las nov classas (ca. 25 vischnancas).» – «Per la citad da Cuir è da prevair ina soluziun modifitgada: garantir a tut ils scolars e las scolaras che vulan instrucziun rumantscha ina lecziun en rumantsch per di entaifer l'urari normal, e quai durant nov onns.» La LR metta en discussiun questa proposta a chaschun da la dieta cun ils exponents communal, na prenda dentant anc nagina posiziun en chausa. La dumonda da l'instrucziun en las scolas allegadas sto er vegnir tematisada en la grupp da lavur «REGIUNS LINGUISTICAS DAL GRISCHUN», installada da la regenza en vista ad ina nova basa legala per il mantegniment dals linguatgs en il Grischun.

Scolas fundamentalas rumantschas

A la fin da l'onn è cumparida tar la chasa editura chantunala per meds d'instrucziun la GRAMMATICA SURSILVANA dad Arnold Spescha ch'è sortida dad ina istanza da la LR al chantun Grischun. Sut il titel «Meds d'instrucziun» ha la LR er discutà cun il chantun Grischun contribuziuns per la preparaziun da novs vocabularis regionalis. Per 1990 ha la regenza decidì ina contribuziun da fr. 100'000.– per quest intent.

La discussiun conc. l'instrucziun da franzos a basa dal rumantsch duess sa far sin plaun chantunal. La LR ha decidì l'ediziun dad in vocabulari practic ladin (vallader)-franzos; franzos-ladin (vallader) da Gilbert Taggart. Quest vocabulari cumpara 1990 e duess pudair servir er a las scolas superiuras per ina intermediaziun directa tranter franzos e rumantsch.

Il barat da classas tranter las regions rumantschas e tranter las gruppas da linguatg chantunalas chaschuna difficultads. Malgrà l'engaschament da noss collavuratur regional incumbensà per questa dumonda n'han nagins barats interregionalis gè lieu. Midadas en la direcziun dal barat da classas da la Nova Societad Helvetica (NHG/NSH) pretendan er novas disposiziuns da la LR conc. la collavuraziun cun questa organisaziun. L'onn giubilar 1991 duess da princip dar in

impuls per barats da classa interregionalas en il Grischun. Premissa fiss che las autoritads chantunalas prendessan mesiras concretas e motivassan tals barats per promover l'encletga e la conuschientscha vicendaivla.

Ils collavuratur regionals ed ils divers posts da lavur da la LR mantegnan contacts cun las conferenzas, cun ils inspecturs ed ils magisters.

Scolas professiunalas: situaziun actuala

La Romania e la Renania han inoltrà ina istanza conc. l'instrucziun da rumantsch en las scolas professiunalas, en spezial en la scola commerciala da Glion ed en il Plantahof. Las duas suprastanzas giavischan che la LR intervegna per far schlargiar l'instrucziun da rumantsch e fixar quella sco rom d'instrucziun cun tut ils dretgs en ils plans d'instrucziun. La LR resumescha la situaziun actuala en las scolas professiunalas sco suonda:

- En las scolas professiunalas a Glion, Cuira, Samedan, Sta. Maria vegn dada instrucziun da rumantsch almain in'ura ad emna. A Glion ed a Sta. Maria vegnan instruids singuls roms per part er en rumantsch. Rumantsch è rom d'examen, per part er en la scola professiunala a Cuira.
- En las scolas mercantilas (scolas professiunalas commercialas) ha Samedan cuntanschì in resguard commensurà dal rumantsch en l'instrucziun ed en ils examens. Il rom rumantsch quinta ensemen cun il tudestg per la nota da linguatg matern. Rumantsch è er rom d'instrucziun per singulas materias.
- A la scola dal Plantahof vegn instrui rumantsch sulettamain en l'emprim curs, 2 uras ad emna en trais gruppas idiomaticas (Sur-selva, Surmeir, Engiadina). Difficultads sa mussan cun chattar scolasts. En ina discussiun aveva il directur da la scola mess en vista ina dumonda al departament chantunal responsabel per augmentar l'instrucziun da rumantsch ed eventualmain er engaschar in scolast spezial per las uras da rumantsch e per autras incumbensas.
- En la scola mercantila a Glion èn previsas diversas pussaivladads per resguardar il rumantsch, da princip tenor il model d'Engiadin'ota.

Impurtanza da las scolas professiunalas

La Lia rumantscha sustegna il princip formulà en il rapport QUADRILINGUITAD SVIZRA – PRESENT E FUTUR che l'instrucziun rumantscha obligatoria duess esser garantida en tut las scolas professiunalas ed en tut ils instituts da scolaziun supplementara en il chantun Grischun. Questa instrucziun duess er esser garantida, sch'ina classa na cuntanscha il dumber minimal prescrit d'emprendists ed imprendistas. Tenor opiniun da la LR èsi ordvart impurtant che l'instrucziun rumantscha na vegn interrutta suenter il temp da scola obligatori, ma ch'ella sa fetschia valair durant l'entira furmaziun professiunala. En spezial duess il rumantsch er vegnir duvrà sco rom d'instrucziun per diversas materias per uschia approfondar e schlargiar la basa linguistica. La LR resta en discussiun cun l'Uffizi federal d'industria, mastergn e lavur (UFIML/BIGA) e cun las scolas professiunalas.

En ina discussiun speziala ha la suprastanza LR discutà cun ils directurs da las scolas professiunalas e cun personas interessadas per l'instrucziun las dumondas dal rumantsch en questas scolas. Da questa discussiun è sa resultà il sequent: In rinforzament da l'instrucziun è indispensabel e po en tschertas scolas sulettamain vegnir realisà cun sparter las classas en partiziuns rumantschas e tudestgas (p.ex. Glion). Per Samedan vesess ins evtl. in'emna da lavur supplementara en rumantsch. En spezial ston las structurass e la basa legala per las scolas vegnir fixadas da maniera che l'integrasiun d'instrucziun supplementara rumantscha daventa pussaivla. Absolventas ed absolvents da scolas professiunalas èn u daventan purtaders centrals da linguatg, perquai ch'els restan per gronda part en las regions.

Instrucziun al Plantahof

Per il Plantahof han ins postulà en discussiun cun il directur da la scola il sequent:

- 2 uras rumantsch ad emna er en il segund curs
- in'incumbensà per rumantsch sco persona cumpetenta da linguatg e sco persona da referenza per ils purs rumantschs
- rumantsch sco rom d'instrucziun per singuls roms, surtut er per roms professiunals sco p.ex. teoria da pavlar, producziun agrara

e. a. En ils roms civica u biologia stuess l'instrucziun en rumantsch esser realisabla relativamain spert.

Ils Rumantschs furman ina ferma grupp a la scola agricola Plantahof. Ils purs ord questa scola daventan pli tard en lur vischnancas e cuminanzas impurtants purtaders da linguatg en suprastanzas ed uniuns. Ina preparaziun sistemica er en rumantsch e surtut ina intermediaziun linguistica da las novaziuns sin il sector da l'agricultura è indispensabla. En discussiun cun il magister per ladin al Plantahof è vegnì discutà in concept e program da materias per l'instrucziun en il segund curs. Las discussiuns cun il directur da la scola e las autoritads chantunalas ston vegnir cuntinuadas 1990.

Scolas medias e scolas autas

Funtaunas III e IV

Gion Deplazes ha terminà la lavur da redacziun per il tom 3 da la «Istorgia da la litteratura rumantscha per scola e pievel FUNTAUNAS III». Il post da linguatg ha procurà per il lecturat e la transformaziun en rumantsch grischun (Gion Peder Gregori), per la controlla da la bibliografia e dals citats (Claudio Vinzens) e per la preparaziun per la stampa (fotografias, clischés, etc.).

Per il tom 4 da las FUNTAUNAS è sa constituida ina nova cumissiun d'accompagnament, numnadamain Kurt Jeitziner, Mustér/Segnes, Faust Signorell, Valbella e Gion Peder Gregori, post da linguatg LR. La cumissiun e l'autur, Gion Deplazes, han elavurà en diversas discussiuns in concept che duai vegnir realisà durant ils proxims dus onns. Il post da linguatg ha surpiglià las lavurs da coordinaziun e d'administraziun da la cumissiun d'accompagnament.

Mancanza da magistras/magisters

Surtut en las vischnancas al cunfin linguistic sa mussan gia difficultads da chattar magistras/magisters e mussadras cun las conuschientschas necessarias per l'instrucziun da rumantsch. Il problem sa resulta per part dal fatg ch'ils scolars da la diaspora rumantscha e da la zona da cunfin na van per regla betg pli en la

partiziun rumantscha dal seminari, mabain en la tudestga. La LR prenda la chaschun per

- render attent ils magisters secundars ed entruidaders da professiun a quests fatgs per motivar scolar(a)s dad ir en ils seminaris e da frequentar las partiziuns rumantschas
- supplitgar da far tut il pussaivel per render la partiziun rumantscha pli accessibla er a scolar(a)s ord famiglias rumantschas da la diaspora
- reprendre la discussiun per «rumantsch sco rom d'elecziun obligatori» en las partiziuns tudestgas dal seminari da magisters
- intimar per curs supplementars da linguatg per magisters ch'instrueschan en las regions linguisticas da cunfin.

Augment da l'instrucziun rumantscha en las scolas medias

L'instrucziun da rumantsch è vegnida augmentada en il seminari da magisters. In augment da l'instrucziun en ulteriurs roms en rumantsch pretenda en emprima lingua che scolasts cumpetents stettian a disposiziun per ils roms respectivs. Entaifer il rom da sias pussaivladads animescha la LR student(a)s rumantsch(a)s da diversas disciplinas da tegnair en vista questa pussaivladad professiunala. Magisters stattan a disposiziun u sa scoleschan en ina tscherta direcziun, cura che la purschida per in'instrucziun è avant maun. En quest senn stuessan er las scolas pertutgadas vegnir animadas da signalisar l'intenziun da rinforzar l'instrucziun en ulteriurs roms en rumantsch.

Contacts cun las universitads

Cun las universitads mantegna la LR contacts plitost a moda reactiva, q.v.d. la LR reagescha sin dumondas. Ins constatescha in grond interess en diversas universitads ed instituts, surtut da romanistica, germanistica e sociologia. Durant l'onn da rapport han ins già contact cun exponents da las universitads da Turitg, Friburg, Basilea, Berna, Neuchâtel, Losanna, Genevra, Mannheim, Cologna, Barcelona, Bologna, Minca, Innsbruck, Tokyo, Lehig/Pennsylvania e Canberra/Australia.

Infurmaziun davart il rumantsch en las scolas medias

Tenor l'ordinaziun davart la reconuschienscha da la maturitad (ORM/MAV) èn las scolas medias svizras da nov obligadas (cf. annexa tar l'ordinaziun davart ils examens da maturitad federals, cif. 18.1.) da dar ina introducziun en las culturas da tuttas regiuns linguisticas da noss pajais per promover ina meglra enclatga tranter las regiuns linguisticas (cf. er art. 8 da la ORM/MAV).

Sin fundament da quest artigel s'interesseschan adina pli bleras scolas medias da l'entira Svizra per orientaziuns davart il rumantsch. La LR ha participà ad occurrenzas respectivas en scolas medias a Wetzikon e Genevra. Pliras ulteriuras scolas medias han dumandà documentaziun. Per 1990 organisescha la LR ensemen cun la Centrala svizra per il perfecziunament (CSP/WBZ) a Lucerna in curs per scolast(a)s da scola media da l'entira Svizra che vulan s'introducir en cultura e linguatg rumantsch.

Scolaziun da creschid(a)s

La SCUNTRADA E FORMAZIUN SURSELVA e la SCUNTRADA E FURMAZIUN LADINA (associadas a l'uniun da scolas autas popularas svizras) realiseschan lur programs independamain da la LR e finanzieschan l'offerta da curs en atgna responsabladad. La Lia rumantscha procura cun ses collavuratur regiunals en Surmeir ed en Sutselva e tras il secretariat a Cuir curs en il Grischun central ed a Cuir. Davart las occurrenzas dattan ils rapports dals collavuratur regiunals las infurmaziuns necessarias.

La LR è commembra da la AUPS (Associaziun per universitads popularas svizras) cun Jacques Guidon sco represchentant en il gremi directiv e da la SVEB (Schweizer Vereinigung für Erwachsenenbildung). Per ils curs en responsabladad da la LR è vegnì scuntrà quint cun la AUPS e cun il chantun Grischun sin fundament da la lescha conc. il sustegniment da la perfecziun da la giuventetgna e dals creschids en il chantun Grischun (lescha da scola da perfecziun) e da l'ordinaziun executiva respectiva.

En l'Engiadina ha il collavuratur regional organisà in curs spezial per chanzlists, administratur ed emploiad(a)s en divers biros che duessan far adiever dal rumantsch.

4. ASSIMILAZIUN/INTEGRAZIUN

Survista dals curs

En collavuraziun cun diversas instituziuns, autoritads communalas e regionalas (singulas organischeschan er curs en atgna reschia, sco per exempel Fundaziun Planta, Fundaziun Retoromana, Cerchel cultural Laax, Uniun dals Grischs/Società da traffic Scuol, Società da traffic Savognin, scolas medias, universitads e.a.) e cun las uniuns «Scuntra-da e furmaziun» èn vegnids organisads ils sequents curs:

Bravuogn	2 curs	10 participant(a)s
Champfèr/San Murezzan	4	42
Cumpadials	2	12
Domat	1	6
Donat	1	5
Flem	5	32
Ftan	2	9
Glion	10	66
Guarda	2	9
La Punt	2	14
Laax	5	52
Lai	1	5
Lantsch	2	10
Mustér	1	8
Müstair	1	8
Praez	1	9
Puntraschigna	3	17
Riom	1	7
Samedan	1	12
Savognin	3	15
Scuol	3	31
Sent	1	4
Silvaplaua	2	14
Surava	1	5
Trin	5	39
Trun	3	12
Tschlin	1	13
Zernez	3	22

Ziraun	1 curs	8 participant(a)s
Zuoaz	3	18

total	73 curs	514 participant(a)s
-------	---------	---------------------

Curs da rumantsch a Cuir

total	23 curs	160 participants
-------	---------	------------------

3 rg per esters
5 ladin
3 surmiran
11 sursilvan

Curs da rumantsch han era anc gì lieu *ordaiifer il territori rumantsch*, organisads da scolas autas popularas, da la scola da club «Migros», dad universitads, d'uniuns rumantschas/grischunas en la Bassa, etc. Sin giavisch intermediéscha la LR scolast(a)s per instrucziun privata e sustegna era finanzialmain la scolaziun da rumantsch da persunas engaschadas en la vita publica en il territori rumantsch che stuessan uschè spert sco pussaivel s'assimilar en nossas regiuns.

Meds d'instrucziun

Il curs da rumantsch grischun I da Gieri Menzli è uss avant maun en versiun sursilvana, surmirana, putera e valladra. La versiun sursilvana è retardada tras lavurs da correctura en la regiun. Tar ils curs I è vegnidas preparadas cassetas che cumparan a l'entschatta da 1990. Il curs da rumantsch II è cumparì en las versiuns vallader e surmiran. Las versiuns en sursilvan e puter cumparan a l'entschatta da 1990. La versiun sursilvana è anc en preparaziun en la regiun.

Curs da rumantsch en ils meds da massa

Sin impuls da la LR cumpara en la Terra Grischuna ina pagina speziala, preparada da Rita Uffer, cun materialias per persunas cun interess d'emprender rumantsch. Ils ecos èn positivs e la lavur duess pudair vegnir cuntinuada.

Suenter che la partiziun «FAMIGLIA + SCOLAZIUN» da la televisiun DRS ha elavurà 1986 ensemen cun exponents dal radio e da la televisiun rumantscha e da la LR in concept per curs da rumantsch en ils meds electronics n'ha quest project fatg nagins progress. La suprastanza ha dumandà ils directurs da radio e televisiun DRS ils motivs per questa scassada da las lavurs. Tenor opiniun da la LR avessan radio e televisiun svizra in'incumbensa clera dad offrir curs da linguatg en il linguatg naziunal rumantsch per las numerusas persunas da linguatg tudestg che passentan lur vacanzas u prendan domicil en territori rumantsch. Tenor infurmaziun dals directurs da radio e televisiun sforzia la situaziun precara da finanzas da renunziar ad interim ad in tal project. La finanziaziun per in curs da rumantsch duessi succeder tras coproducents e tras terzas instanzas u persunas. Ins è dentant pront dad examinar il project en furma modifitgada, sche la collavuraziun, la coproducziun e la cunfinanziaziun èn garantidas. Sin fundament dals divers curs da rumantsch avant maun e da la basa linguistica absolutamain clera per tals curs sa tractassi uss da chattar la dretga furma radiofonica e didactica per intermediar il linguatg sur ils meds da massa electronics. En sia fasa d'emprova ha il Radio Grischa mussà 1988 ina pussaivladad fitg radiofonica ed effizienta per tals curs.

Lavur d'assimilaziun speziala

La LR promova curs spezials d'integrasiun linguistica per geniturs d'uffants che frequentan las scolinas e las emprimas classas da la scola primara per uschia integrar ils geniturs na-rumantschs en la lavur d'assimilaziun. Tals curs vegnan da princip finanziaads da la LR tenor ina directiva speziala.

In pensum permanent e difficil èsi da motivar la *populaziun rumantscha senza* da discurren l'agen linguatg cun ils immigrants che vulan s'integrar. La flexibilitad dals Rumantschs sco bilings è fitg gronda e l'adattaziun uschè intensiva che bleras persunas, che vulan emprender rumantsch, èn frustradas suenter las primas emprovas da far diever da lur conuschentschas emprendidas. Ina midada da cumportament tar nossa populaziun pretenda blera lavur da sensibilisaziun sur la scola ed ils meds da massa ed er segirtad da sasez e sensibilitad per il giavisch da l'interlocutor.

Contribuziuns per l'integraziun

Per curs en las regiuns cun main che 8 participants dat la LR contribuziuns a la SCUNTRADA E FORMAZIUN SURSELVA ed a la SCUNTRADA E FURMAZIUN LADINA. Gist en las regiuns pitschnas ed en vischnancas èsi necessari dad er pudair realisar curs d'assimilaziun cun main che 8 participants, q.v.d. curs che chaschunan deficits. En quest senn ha la suprastanza er discutà davart l'interpretaziun dal regulativ vertent per curs d'integraziun linguistic. Il regulativ vertent resta en vigur; tenor art. 8 «Excepziuns» po il secretari dentant en discussiun cun organisaturs e scolast(a)s da curs decider excepziun da las normas vertentas. Qua tras pon ins resguardar situaziuns spezialas ed er adattar il daner da curs per cas spezial. Per gruppas pli pitschnas a Caira vegn dumandà in daner da curs pli aut per satisfar a las directivas vertentas.

Per il schaner 1990 vegn organisà in curs davart la nova metoda per emprender linguatg, la suggestopedia u il superlearning (guarda rapport da 1990).

5. RUMANTSCH GRISCHUN

Suprastanza, cussegl e radunanza da delegad(a)s han prolungà la directiva conc. l'applicaziun dal rumantsch grischun (guarda il text sut documents). Encunter renfatschas respectivas punctuescha la LR:

- ch'ella ha – era concernent il rg – adina prendì decisiuns democraticas valaivlas ed infurmà vastamain ils organs da la LR e la publicitad
- ch'il rg nun ha impedì u diminuì la lavur a favur dals idioms
- ch'il rg è in project da gronda valor pratica surregiunala.

En in memorandum, publictà l'entschatta avrigl 1989 en la pressa rumantscha, ha la suprastanza infurmà detagliadamain davart intent, dimensiun, applicaziun, cumpetenzas e lavurs en connex cun il rumantsch grischun. La LR vesa la necessitad da discutir, en tge domenas ch'il rumantsch grischun duess vegnir duvrà; ins vul surtut er resguardar la libertad da linguatg da mintgin e sia libra decisiun, tge linguatg ch'el vul applitgar en ses sector privat. Il rg duai restar in'offerta per tgi che vul – nagin sto! – duvrar quest linguatg scrit surregiunal.

Las *lavurs scientificas* per la preparaziun e l'elavuraziun dal rg èn vegnidas cuntinuadas en vista a la publicaziun d'in vocabulari tudestg-rumantsch grischun, rumantsch grischun-tudestg. Il material dals excerpts da las translaziuns vegn cumplettà cun plets da basa sin fundament da vocabularis tudestg-franzos. La redacziun da la part tudestg-rumantscha ha cumenzà.

Referats davart il rg èn vegnids fatgs sulettamain a Razén (Fugna romontscha, G. Darms). Ina *discussiun* cuntradictoria davart il rg è stada prevista a Glion ed a Trun (*guarda resoluziun da la Romania en la rubrica documents*); en omadus cas n'èsi dentant betg stà pussaivel da discutir. Las discussiuns han inizià novas activitads e structuradas a favur dal rg ordaifer la LR: La fundaziun dad ina uniun per il rumantsch grischun (URG), la realisaziun dad in project FORZA FLURINA (platta fonografica) ed in MANIFEST RUMANTSCH 1989 (cf. text a la fin da quest rapport sut documents).

Publicaziuns en connex cun il project:

Langenscheidts Wörterbuch Rätoromanisch, Rätoromanisch-Deutsch, Deutsch-Rätoromanisch, Turitg 1989 (reed. dal Pledari).

G. Darms/A.A. Dazzi, Rumantsch Grischun – Zwischen Theorie und Praxis, en: Bulletin I, 3/XII.1989, NF Abteilung I, Geistes- und Sozialwissenschaften, Berna 1989.

A.A. Dazzi/M. Gross, Il retoromancio nei Grigioni: dialetto e lingue scritte, en: Cultura in Friuli, Udine 1988.

G. Darms, Bündnerromanisch: Sprachnormierung und Standardsprache, en: Lexikon der romanistischen Linguistik (LRL), Vol.III, Tübingen 1989.

A.A. Dazzi/M. Gross, Lexikographie, en: Lexikon der romanistischen Linguistik (LRL), Vol.III, Tübingen 1989.

LR, Tge è il rumantsch grischun? Che cos'è il rumantsch grischun? / Qu'est-ce que c'est le rumantsch grischun? / Was ist Rumantsch Grischun? / What is Rumantsch Grischun?, Cuiria 1989.

In curs da rumantsch grischun per principiants ha gì lieu l'entschatta da l'onn. Ulteriurs curs n'han betg pudì vegnir realisads pervia da mancanza da magisters/ras!

Il «Curs da rumantsch grischun II» da Gieri Menzli è cumparì. In terz volum è en preparaziun. Il terz volum da las FUNTAUNAS da Gion Deplazes è pront per la stampa. Da l'ARS HELVETICA èn cumparids

ils volums IV–VI, ulteriurs volums èn en stampa. Ina gronda lavur da translaziun ed engrondaziun linguistica ha il rapport dal Departement federal da l'intern QUADRILINGUITAD SVIZRA – PRESCHENT E FUTUR purtà. Quest rapport renviescha en divers connex al rumantsch grischun e sia posiziun per in adiever surregional e naziunal dal rumantsch.

Acziuns da derasaziun dal rg n'èn vegnidas fatgas naginas. Artitgels en rg cumparan en las gasettas en il rom usità.

Il project «Texts litterars idiomatics mess en rumantsch grischun», stà instradà dad Iso Camartin e Felix Giger ensemen cun la LR, è vegnì sistì ad interim, malgrà che la transfurmaziun en rg è avant maun e malgrà che numerus(as) scriptur(as) avevan sustegnì quest project cun metter a disposiziun texts tar la tematica «Uman ed animal».

La radunanza da delegad(a)s ha incumbensà la suprastanza dad infurmar dapli davart il project rg. La LR vuless en quest connex surtut satisfar a giavischs concrets e betg sviluppar senza grondas activitads, quai per evitar la renfatscha pussaivla ch'ins sforzia il rg.

Il post da rg stat sin giavisch dal FN mo anc a disposiziun per lavurs da terminologia specificas en connex cun translaziuns en rg e per la correctura da texts cun muntada giuridica u normativa. Per las traducziuns usualas en rg èn ils translatur e las translaturas sezs responsabels.

En las bleras da sias domenas ha il rg pudì mantegnair sia posiziun, sco la bilantscha da las translaziuns demussa (cf. 7.1.). L'emproma da pudair cuntanscher novas domenas cun l'inscripziun sistematica da pachetadis ha strusch fatg progress. Per quest intent duvrassi pli bleras acziuns da motivaziun.

La datoteca dal rumantsch grischun cumpigliava a la fin december var 100'000 endataziuns, 15'000 dapli ch'il december passà. Ultra da la partiziun «Novitads» dal Radio rumantsch è uss anc ina ulteriura staziun externa colliada directamain cun la datoteca. Deplorablamain na fan dentant las redacziuns da las gasettas rumantschas betg anc diever da quest servetsch.

6. POST DA LINGUATG (pdl)

Las lavurs da rimnada da material per terminologia èn vegnidas

cuntinuadas. Dasper las ulteriuras lavurs che han occupà il post da linguatg n'èsi dentant betg stà pussaivel – cun la dotaziun actuala da persunal al pdl – da cuntinuar en maniera effizienta las lavurs sistematicas da l'ordinaziun e da l'elavuraziun electronica dal material linguistic rimnà.

En collavuraziun cun ils collavuratur regiunals e tenor numerusas dumondas singulas ha il Post da linguatg mess a disposiziun infurmaziuns e cussegliaziuns en dumondas linguisticas.

Il «Cuors da rumantsch vallader 2», tenor il curs da rumantsch grischun da Gieri Menzli, adattà da Constantin Pitsch ed Annetta Ganzoni Pitsch, è vegni repassà, curregì e preparà per la stampa.

Terminologias novas

Glistas da terminologia speziala èn vegnidas elavuradas per ils suandants champs:

- La terminologia da «Gimnastica e sport en scola», proponida en sursilvan, vallader e surmiran, è vegnida redigida in'emprima giada en rumantsch grischun cun indicaziun da variantas regiunalas.
- La terminologia militar en rumantsch grischun è vegnida amplifigada e cumplettada a chaschun d'ulteriuras translaziuns da scritiras militaras. Per l'implementaziun da questa terminologia en la pratica militar ha la LR collavurà cun las autoritads militaras e cun ils cumandants da las truppas rumantschas.
- En collavuraziun cun l'Uffizi federal per il provediment economic dal pajais ha il Post da linguatg translata la versiun curta dal «Plan d'alimentaziun svizzer per periodas d'importaziuns disturbadas» ed ha stgaffì en quest connex la terminologia speziala correspundenta.
- La terminologia «Tegnairchasa e cuschina», elavurada ensemen cun ina gruppa da coordinaziun chantunala, è vegnida edida tras il chantun (lavurs da correctura tras LR).
- Per in'ediziun ordaifer la LR davart «Noss reptils» examinescha il pdl la terminologia, medemamain per «Flurs da prada», in'ediziun da la LR en collavuraziun cun la chasa editura Hallwag, Berna.
- Terminologia speziala e neologissem èn vegnids rimnads, creads e mess a disposiziun oravant tut tenor dumondas singulas da differents utilisaders u er a chaschun da lavurs da translaziun.

Las lavurs d'endataziun dal vocabulari administrativ-giuridic progredeschan. Als utilisaders externs da la banca da datas stattan ils plets endatads a disposiziun. Anc nunclera è la furma d'ina eventuala segunda ediziun.

Il post da linguatg ha coordinà, surveglià e gidà ad exequir las lavurs linguisticas per l'introducziun dal rumantsch en 4 cumpagnias militaras da la divisiun da muntogna 12. El ha translata, curregì e preparà per la stampa differentas scrittiras militaras per quest intent.

Il post da linguatg ha cuntinuà sia collavuraziun cun il Seminari da mussadras a la Scola da dunnas dal Grischun concernent il nov rom d'instrucziun «exercizis da terminologia speziala».

El ha plinavant exequì il lecturat e la translaziun en rumantsch grischun da las «Funtaunas 3» da Gion Deplazes ed ha era preparà quest'ovra per la stampa. Las lavurs da preparaziun per «Funtaunas 4» èn medemamain vegnidas surpigliadas dal Post da linguatg.

Il post da linguatg ha procurà la translaziun u la correctura da differentes texts en ils idioms, en rumantsch grischun e mintgatant era dal rumantsch en auters linguatgs.

Nous vocabularis regiunals

Il post da linguatg ha elavurà per mauns da la suprastanza e da las regions pertutgadàs in concept da basa per il proceder tar la redacziun dals vocabularis pratics per ils idioms. En quest concept e vegnì renvià als problems ch'èn da discutir e schliar en quest connex:

1. La basa d'in vocabulari biling

Cunquai ch'in vocabulari biling na po mai esser cumplet, sto la basa da la selecziun dal material vegnir ponderada fitg bain. La selecziun stuess sa basar en il cas ideal sin retschertgas da la frequenza dals plets, e quai separadamain per la part tudestg-rumantscha e per la part rumantsch-tudestga, siond che blers plets rumantschs èn pli frequents che lur equivalents tudestgs e viceversa. Per il rumantsch n'existan dentant naginas retschertgas davart la frequenza, ed er ils vocabularis da frequenza tudestgs sa basan sin il diever da lungatg en Germania.

2. Il cuntegn ed il dumber da chavazzins

Il cuntegn ed il dumber da chavazzins d'in vocabulari sa drizza en il cas ideal tenor ils basegns da la maioritad dals utilisaders pre-

sumtivs. Sco utilisaders principals d'in tal vocabulari èn vegnids inditgads persunas da linguatg tudestg che vulan s'assimilar ed ils scolars da las scolas superiuras. Ils vocabularis planisads duessen dentant er pudair satisfar als basegns da tut quels Rumantschs ch'han da producir texts d'adiever sco invits a reuniuns, annunzias d'occurenzas localas, e rapports da talas occurenzas en la pressa rumantscha locala. Sco punct da referenza per il dumber da chavazzins pon la suandantas cifras valair: In uman normal dovra var 3'000 plets activamain, Shakespeare ha duvrà en sias scrittiras 30'000, ed il dumber da plets professiunals specifics da tut las professiuns vegn stimà a 30 milliuns.

3. *Princips da redacziun*

Differentas decisiuns da princip ston vegnir prendidas avant che cumenzar cun la redacziun. Insaquants problems:

- Duai la pronunzia dals plets rumantschs vegnir inditgada? Quella fiss segir in agid per quels che vulan s'assimilar.
- Duain tschertas scripziuns vegnir reponderadas en vista ad ina normaziun interna u duai schizunt vegnir cuntinuà cun l'avischinaziun miaivla?
- Duai er la furma en rumantsch grischun vegnir inditgada en la part rumantsch-tudestga? Quai permettess als interessads in access al rumantsch grischun directamain sur l'idiom, senza il detur sur il tudestg.

4. *Temp da redacziun e redacturs*

Sin basa da las experientschas fatgas ston ins quintar cun minimalmain 4 onns per vocabulari. Quai che pertutga las pretensiuns per ils redacturs tanschi da numnar ils auturs dals vocabularis existents: prof. dr. R.R.Bezzola, prof. tit. dr. A.Decurtins, C.Mani, dr. O.Peer, dr. A.Sonder, dr. R.O.Tönjachen, dr. R.Vieli, dr. M.Wüthrich-Grisch.

5. *Prioritads*

Tenor il post da linguatg duess il vocabulari puter avoir la prioritad, perquai ch'i na dat nagin vocabulari utilisabel per la scola e l'assimilaziun en quest territori periclità. Urgent è medemamain l'elavuraziun d'in vocabulari surmiran pervia da las midadas da la norma dapi l'ediziun dal vocabulari existent.

Sin basa da quellas ponderaziuns han ins fatg ina rait da chavazzins tudestgs sco basa per la part tudestg-rumantscha dals vocabularis previs. Ella sa basa sin il 'Dictionnaire de l'allemand d'aujourd'hui',

ed. Garnier, 1987 e cumpiglia passa 32'000 chavazzins, quai che lascha supponer passa 60'000 endataziuns finalas. Questa rait stuess dentant anc vegnir repassada per eliminar plects specifics da la Germania ed agiuntar plects currentes en Svizra. La rait da plects tenor GARNIER è vegnida endatada en in program electronic.

Il manader dal post ha er prendì part ad ina 'discussiuin d'entrada' cun la suprastanza davart quest project ed ad ina orientaziun dals collavuratur regiunals, nua ch'el als ha pudì render attents sin differents problems ch'èn da spetgar en quest connex. Ina discussiuin approfondada da quests problems al para indispensabla, sch'ins vul evitar difficultads anc pli grondas en il decurs da la lavur vi dals vocabularis previs.

La suprastanza LR ha suttamess las ponderaziuns dal post da linguatg a las uniuns regiunals cun ulteriuras dumondas consultativas. L'intent è da metter a disposiziun uschè spert sco pussaivel a tut ils idioms scrits pli u main il medem vocabulari idiomatic per evitar cas da preferenza e precedenza. La realisaziun da quests vocabularis pratics na duess betg impedir la realisaziun da vocabularis pli gronds, sche las regiuns èn sezzas prontas da s'engaschar cun atgnas forzas per realisar tals. – La UDG, la URS e la Renania (per la Sutselva) beneventan il project tenor GARNIER cun singulas amplificaziuns indispensablas da la rait da plects. La Romania renunzia a quest project, cunquai che Alexi Decurtins prepara per incumbensa da Romania e Renania, cun in credit da la fundaziun Cadonau, ina reediziun revidida dal vocabulari sursilvan-tudestg da Vieli/Decurtins (1962).

Il *concept general* per vocabularis da la LR prevesa ils sequents 5 elements:

1. La banca da datas linguistica, che cuntegna la totalitad da plects avant maun e che vegn amplifitgada sistematicamain.
2. In vocabulari cumplexiv rumantsch – tudestg / tudestg – rumantsch cun ina selecziun represchentativa dal stgazi da plects en rumantsch grischun cun resguard sin scripziuns idiomaticas en cas inditgads.
3. Vocabularis da terminologia specifica (sco per exempel: Plect rumantsch, Vocabulari administrativ-giuridic, e.a.).
4. Mantegnair sin fiera cun restampas ils vocabularis idiomatics existents.
5. Vocabularis pratics idioms – tudestg / tudestg – idioms tenor in

raster da plets fix en tudestg sco basa da partenza per ils idioms (guarda sura).

7. POST DA TRANSLAZIUN

Il post da translaziun cun 2 plazzas da mintgamai 50% è stà occupà fitg bain. Sper la lavur da translaziun en ils differents idioms (78, 1988: 75) ed en rumantsch grischun (320, 1988: 347) è era vegnì fatg lavur da correctura e preparaziun d'ediziuns per la stampa. Per la PUBLICITAS translatescha la LR gratuitamain inserats per las gasettas rumantschas (ca. 120 translaziuns). Cun l'installaziun d'in «telefax» è era la dumonda per translaziuns pitschnas e translaziuns a curt termin creschida. Tant sco pussaivel èn era persunas ordaifer la LR vegnidas integradas en quest process da lavur.

Survista da las entradas per translaziuns 1985–1989

		<i>idioms</i>	<i>rumantsch grischun</i>
1985	frs.	3'400	23'700
1986		5'000	31'900
1987		7'700	34'000
1988		7'400	21'800
1989		6'800	35'000

Differentas instituziuns (Banca chantunala, Cassa Raiffeisen) han cumenzà a resguardar il rumantsch sin formulars da fatschenta. Autras organisaziuns sco p.ex. la PTT, diff. uffizis federals, la SAB (Gruppa svizra per las regiuns da muntogna), il Biro dal delegà per la festa «700 onns Confederaziun», e.a. fan diever dal rumantsch a moda exemplarica.

En quest connex è era da menziunar la lavur da «rumantschaziun» che vegn prestada dals collavuratur regiunals LR (cf. *rapports respectivs*).

L'organisaziun da curs da perfecziunament per persunas engaschadas cun translaziuns n'ha betg pudì vegnir exequida tenor giavisch. Il motiv principal ch'i n'è betg pussaivel a la LR d'organisar tals curs è en prima lingia la mancanza da temp e persunal. I fiss da beneventar sche la LR pudess s'engaschar pli fitg per scolaziun e promoziun da translatur(a)s rumantsch(a)s, la situaziun actuala na lubescha dentant betg da realisar projects pli gronds en quest sectur.

Ils contacts cun agenturas da translaziun existan e vegnan tgirads. Surtut las agenturas da translaziun en Svizra enconuschan e fan diever dal post da translaziun da la LR. Nua che quai è pussaivel intermediescha la LR er persunas per lavurs da translaziun.

Il dumber da translaziuns grondas (broschuras, revistas, etc.) crescha onn per onn. Per levgiar la lavur da correctura metta la LR era a disposiziun texts pli gronds directamain sin dischetta da computer.

Cun la translaziun dals toms da l'ARS HELVETICA èn incumbensas duas persunas ordaifer la LR. Fin oz èn cumparids ils nrs. 1–6 da questa retscha en rumantsch grischun che cumpiglia totalmain 12 toms. Las translaziuns dals toms 7 ed 8 èn prest terminadas.

8. SERVETSCH D'INFURMAZIUN E DOCUMENTAZIUN

Il temp da lavur al Post d'infurmaziun e documentaziun è vegnì reducì il 1989 sin dumonda dal manader responsabel e tenor decisiun da la suprastanza da la LR ad 80% (1.1.89 – 30.9.89) resp. a 60% (1.10.89 – 31.12.89). Singulas lavurs (surtut lavurs en il sector da documentaziun ed inventarisaziun) han perquai stuì vegnir suspaisas a favur dad autras lavurs pli urgentas (surtut sin il champ d'infurmaziun). Dapi l'entschatta 1989 lavura en pli dna. Alice Tönz durant 1½ di l'emna al PID.

Documentaziun

La documentaziun dal PID è vegnida cumplettada occasiunalmain cun novs documents da tut gener. Per la Scuntrada '91 a Laax ed en vista a las festivitats «700 onns Confederaziun» stuain nus preparar optimalmain la lavur da publicitad, q.v.d. surtut elavurar ulteriurs documents pratics (statisticas actualas, prospect d'infurmaziun davart il linguatg rumantsch en general, lavur da pressa e.a.p.), metter a disposiziun fotografias e diapositivs e preparar exposiziuns en ils quatter linguatgs naziunals.

Ils documents da las societads rumantschas regionalas e surregiunalas n'han anc betg pudì vegnir archivads sistematicamain.

L'inventarisaziun en coordinaziun e collavuraziun cun instituziuns d'incumbensas complementaras è stada occasiunala.

En in proxim futur vegnin nus a stuair reorganisar noss archiv, adattar noss sistem da registraziun a las pussaivladads dals meds electronics (software per bibliotecas e posts da documentaziun) per pudair razionalisar la lavur documentara e facilitar l'accessibilitad a las datas e l'intermediaziun d'infurmaziuns.

Infurmaziun

Era durant il 1989 avain nus puspè dà diversas infurmaziuns a bucca (a visitas), per telefon ed en scrit ad instituziuns ed organisa-ziuns publicas e privatas, a meds da massa, periodics ed interessents privats. Daspera avain nus scrit differents artitgels per gasettas e revistas e rapports per dietas:

- «Herkunft, Geschichte, Lagebeurteilung und Aussichten des Rätoromanischen» (tud./rum.) in: *Revue Suisse* 8 (1989),
- «Rumantsch Grischun: Die neue rätoromanische Einheitssprache» in: *Semikolon* 4 (1989),
- «Menschenrechte und Minderheiten: Zur sprachpolitischen Lage des Rätoromanischen in der Schweiz», rapport a chaschun dal XIVavel inscunter da las gruppas etnicas dals pajais limitrofs (dals 20–22 d'october 1989 a Sopron/Oedenburg, Ungaria),
- «70 onns Lia rumantscha 1919 – 1989». Supplement spezial a las gasettas rumantschas da venderdi, ils 8 da december 1989.

Il PID ha era dà scleriments per telefon ed en scrit en dumondas da terminologia rumantscha. Il «Pled Rumantsch/Plaid Romontsch 5/ Tecnica II» è vegnì preparà per la stampa.

Durant il 1989 ha il manader dal PID salvà ils suandants referats e participà a las sequentas dietas:

- 8-1-1989/*Sta. Maria*: «Rumantsch grischun e l'avegnir da nossa lingua materna», referat salvà a chaschun da l'avertura dals curs da la Scuntrada e Furmaziun Ladina/Val Müstair 1989,
- 2-2-1989/*Mustér*: «Das Rätoromanische: Geschichte, aktuelle Situation, Probleme, Lösungsversuche und Zukunftsaussichten», referat salvà a chaschun dal curs da perfecziunament per magisters da la scola chantunala da Romanshorn,
- 10-4-1989/*Interlaken*: «Verstehen der Landessprachen – eine Her-

ausforderung für den gymnasialen Unterricht», lavuratori d'in di en il rom d'ina emna da studis da la WBZ-Lucerna,

- 22-4-1989/Paris: «La politique linguistique en Suisse à l'exemple du rhéto-romanche», referat salvà a l'Institut d'Etudes Occitanes (Espace Hérault) en il rom d'in colloqui davart il tema «Une langue pour quoi faire?»,
- 24-5-1989/Cuira/LR: «Rumantsch ier, oz e damaun», preschentaziun e discussiun (ensemen cun Gian Peder Gregori) a chaschun d'in curs da perfecziunament per magisters da la scola media da Winterthur,
- 12-6-1989/Lenzburg: Seduta da la gruppa da lavur DISCUS (infurmaziun culturala interchantunala),
- 6-7-1989/Cuira/LR: «Rumantschs e Gualsers», infurmaziun e discussiun (ensemen cun dr. Georges Jäger ed il secretari LR) a chaschun d'in curs da perfecziunament da scolasts dal chantun da Son Gagl,
- 10-7-1989/Wetzikon: «Chapir las linguas naziunalas – ina pretenziun per l'instrucziun al gimnasi», dieta da lavur cun ina classa da la scola chantunala da Wetzikon (ensemen cun G.P. Gregori),
- 20-10-1989/Lenzburg: Preschentaziun dal Post d'infurmaziun e documentaziun da la LR a chaschun d'ina dieta d'infurmaziun Stapferhaus/Pro Helvetia.

Dapi il 1989 fa il PID part a la «Societad svizra per films da purtret» ed ad ina gruppa d'auturs per l'elavuraziun da materialias davart las linguas e culturas naziunalas svizras.

Per il «Lexicon svizzer '91» (editur: Menghis & Ziehr/Lucerna), che cumpara per ils 700 ONNS CONFEDERAZIUN, avain nus scrit plirs artitgels biografic-bibliografics da scripturas e scripturs rumantsch(a)s. Daspera avain nus elavurà las suandantas materialias d'infurmaziun:

- prospects d'infurmaziun davart la «Lia rumantscha» ed il «rumantsch grischun» (en 5 linguatgs),
- materialias da la Scuntrada rumantscha'88 a Scuol en 3 volums,
- fegl d'infurmaziun «Grischun talian – Rumantschia» (en collavuraziun cun M. Raselli da la PGI/Poschiavo),
- sboz per in prospect d'infurmaziun davart la «Rumantschia».

La collavuraziun cun la cumissiun da nomenclatura chantunala e cun gruppas d'acziun per rumantschaziuns è stada occasiunala. Collavuraziun tar l'organisaziun da scuntradas, dietas e curs e.u.v.:

- participà a las emprimas sedutas per la Scuntrada '91 a Laax sco responsabel per la coordinaziun dal program da l'emna,
- organisaziun d'in curs davart la lingua e cultura rumantscha per magisters da scola media, en collavuraziun cun la Centrala da perfecziunament a Lucerna ed a basa da la nova «Ordinaziun davart la renconuschientscha da la maturitad» dals 22 da matg 1986 che prescriba ina «introducziun en las culturas da tut las quatter cumi-nanzas linguisticas svizras» (il curs ha lieu dals 8–12 d'october 1990).

Diversas translaziuns e correcturas en vallader ed en rumantsch grischun. Singulas translaziuns en talian e franzos.

9. MEDS DA MASSA, INFURMAZIUN, PRESCHIENTSCHA RUMANTSCHA

Preparativas per ina gasetta dal di

Ina grupp da lavur da la casa Stapfer ha elavurà materialias da discussiun e decisiun per realisar ina gasetta rumantscha dal di (purtaders, calculaziuns da custs e finanziaziun, statut da redacziun, cuntegn e furma). A la grupp sut il presidi da Toni Cantieni han participà: prof. dr. Ernst Bollinger, dr. Bernard Cathomas, Sep Item, dr. Martin Meyer, ant. cuss. fed. dr. Leon Schlumpf, prof. dr. Eduard Stäuble, lic. iur. Christine Kaufmann. La grupp da lavur ha preschen-tà l'entschatta october sia lavur a la LR ed a la publicitad.

La gasetta dal di duess integrar las gasettas rumantschas existentas. Ina fundaziun sco promotura ed ina societad da manaschi sco executura dal project furman la structura da basa. La grafica agiuntada sut «documents» a la fin da quest rapport dat ina survista. La redacziun duess vegnir decentralisada tant sco pussaivel. Per ils prims 5 onns stuess ins quintar cun in deficit da ca. 5 milliuns francs. Suenter questa fasa iniciala duess la gasetta dal di cumenzar a purtar sasezza.

Concernent quest concept e la dumonda dad ina quotidiana in-summa ha la LR instradà tar sias uniuns afiliadas ina procedura da consultaziun che dura fin la fin favrer 1990.

Davart las contribuziuns finzialas a la pressa dat il quint agiuntà a quest rapport las infurmaziuns necessarias.

Lavur generala d'infurmaziun

Las medias han retschet regularmain infurmaziuns da la LR conc. las fatschentas tractadas.

Sin plaun svizzer han ils meds da massa rapportà vastamain davart il rumantsch, surtut en connex cun la publicaziun e preschentaziun dal rapport QUADRILINGUITAD SVIZRA– PRESCHEMENT E FUTUR: analisas, propostas e recumandaziuns d'ina grupp da lavur dal Departament federal da l'intern (avust) 1989. En quest connex è il rumantsch vegnì mess en discussiun ensemen cun ils ulteriurs linguatgs en Svizra.

Davart la realisaziun da curs da rumantsch en ils meds electronics guarda sura cifra 4.

L'exposiziun ambulanta è vegnida preschentada a chaschun dad infurmaziuns en scolas da la Svizra romanda.

La LR ha organisà las sequentas conferenzas da pressa:

- a chaschun da las radunanzas da delagad(a)s dals 10-6-1989 a Vella e dals 9-12-1989 a Cuira
- preschentaziun dal rapport «LA QUOTIDIANA» da la chasa Stapfer ils 12-10-1989 a Cuira.

Numerus schurnalists han retschet infurmaziuns e documents davart lingua e cultura rumantscha. La documentaziun da pressa rimnada en la LR mussa che l'interess per la dumonda da minoritads e dal rumantsch en spezial persista.

Il secretari è sa participà cun referats u allocuziuns a las sequentas occurrenzas:

- Di d'infurmaziun e furmaziun per ils magisters da la scola claustrala Mustér (referat davart la planisaziun e politica da linguatg en il Grischun triling).
- Preschentaziun dal vocabulari rumantsch grischun tar Langenscheidt a Turitg.
- Dis da studi da students da giurisprudenza a Vuorz.
- Canorta romantscha a Trin.
- «Mondolingua» a Genevra: Debatta davart la convivenza da linguatgs e culturas en Svizra.
- Scuntrada e furmaziun ladina: Discussiun a Bever davart la pressa rumantscha.

– Referat en Club da Rotariers ad Aarau.

Diversas gasettas e revistas svizras portan regularmain ina u pliras paginas rumantschas, p.ex. la gasetta dal Coop, la Terra Grischuna, il Dialog e.a. Ina reportascha pli voluminusa en 4 linguatgs davart cultura e linguatg rumantsch è cumparida l'avust 89 en la revista SCHWEIZ/SUISSE/SVIZZERA/SVIZRA da l'Uffizi naziunal svizzer dal turissem.

10. TEATER RUMANTSCH

Las gruppas ed uniuns da teater giavischan da princip da restar autonomas en dumondas da reschia. Tuttina ha la LR pudì intermediar l'onn passà a diversas gruppas persunas dal fatg che han accompagnà inscenaziuns u perfin fatg reschia. Da quest servetsch fan adiever oravant tut gruppas novas e betg anc uschè versadas u gruppas che vulan realisar in project pli grond.

Il post da teater vegn consultà activamain. La gronda part da la cussegliaziun sa restrenscha sin la spediziun da tocs per selecziun. L'onn passà èn quai stadas 150 spediziuns cun passa 900 tocs. Daspera ha il post er stuì procurar per translaziuns ed ha intermedià dretgs da represchentaziun e translaziun.

Per l'animaziun e contacts cun las gruppas en las regiuns èn ils collavuratur regiunals LR responsabels (cf. rapport dals collavuratur regiunals). Tenor lur indicaziuns èn l'onn 1989 vegnids giugads radund 40 tocs rumantschs.

Il post da teater rimna ed ordinescha en sia biblioteca specifica tut ils tocs rumantschs, originals e translaziuns. L'onn 1989 èn vegnids integrads 30 tocs novs, q.v.d. er translaziuns u transcripziuns d'in idiom a l'auter. La biblioteca cumpiglia uss ca. 1200 tocs che vegnan mess a disposiziun a las gruppas. Da Tista Murk ha la LR surpiglià ils dretgs e l'ediziun da la retscha LA SCENA. En discussiun è la LR er cun ils proprietaris dals dretgs per la retscha LA TRIBUNA ROMONTSCHA, fundada da sur Carli Fry.

En la pressa rumantscha e tudestga è vegnì infurmà regularmain davart occurrenzas e curs conc. il teater rumantsch. En collavuraziun cun l'Uniun grischuna da teater popular (UTP) cumpara 4 x l'onn in

fegl d'infurmaziun (triling): IL REFLECTUR. L'entschatta da l'onn ha gi lieu en Chasa rumantscha ina conferenza da pressa conc. IL REFLECTUR e l'UTP, sias activitads e sia collavuraziun cun il post da teater LR.

Il MUSSAVIA DRAMATIC III è cumparì la fin d'october 1989. El exista ord trais toms e po vegnir cumplettà cuntinuadamain. Dentant èn puspè scrittas var 80 resumaziuns. Ellas ston be anc vegnir curregidas e stampadas.

Ils contacts cun l'Uniun da teater popular èn intensivs. Annemieke Buob, collavuratura dal post da teater LR, è vicepresidente da la suprastanza UTP. Per intensivar il contact cun las gruppas ha l'UTP organisà ils 7-1-89 ina radunanza per reschissur(a)s e president(a)s a Casti/Alvra, ils 11-1-89 a Zernez; ils 12 fin 15 d'october ha gi lieu in curs intensiv per actur(a)s e reschissur(a)s. La majoritad dals participants eran da gruppas rumantschas. Per l'onn 1990 prepara l'UTP in festival grischun da teater popular. Gruppas rumantschas èn er envidadas.

Vinavant tgira la LR er contacts cun las sequentas uniuns da teater:

SADS Schw. Arbeitsgemeinschaft für das darstellende Spiel in der Schule.

Las discussiuns davart la pussaivladad per realisar las finamiras da la SADS en il Grischun èn intensivadas. Ils 25-10-89 ha gi lieu a Tusaun in prim inscunter da reschissur(a)s, scolast(a)s e manaders/ras da gruppas libras (la gronda part eran da lingua rumantscha). Els han discutà conc. la creaziun dad ina SADS-Grischuna per sa chattar regularmain cun l'intent da barattar experientschas e da sustegnair accziuns chantunalas en quest sectur.

SSCT Societad svizra per cultura da teater.

CIFTA Comité International des Fédérations Théâtrales d'Amateurs de culture latine.

La LR è stada represchentada a l'inscunter annual da la CIFTA ils 26/26 d'avust 89 a Monaco. Ils 27-8-89 era la delegada da la LR er preschenta a l'inscunter annual da la AITA (Associaziun internaziunala da teater d'auturs) a Monaco. Quests inscunters han gi per consequenza contacts cun ils Wallons che vegnan 1990 tar nus.

ZSV Zentralverband Schweizer Volkstheater.

La LR è sortida da la suprastanza dal ZSV, perquai che la collavuraziun cun la UTP ans porta dapli.

Bruno Cathomas ha represchentà la LR a la sesida da la Biennale a Turitg ils 2 da december 1989, organisà dal ZSV. Uschia eran tuttas quatter regiuns svizras represchantadas a questa tschentada.

La collavuraziun cun las uniuns menziunadas ha per consequenza che gruppas rumantschas èn envidadas da sa participar als festivals ed inscunters che questas uniuns organiseschan.

Sustegns speziels ha retschet il 1989 sulettamain Tavau per «Scumbigls grischuns/Bündner Wirren».

La LR cusseglia tenor dumondas ed en collavuraziun cun la Pro Senectute er gruppas da teater per seniors. En collavuraziun cun la LR ha ella envidà la gruppa da teater da seniors, Tusaun, a Zernez per preschentar lur teater. L'intenziun era da motivar da fundar gruppas da seniors en Engiadina. Annemieke Buob ha er gè in prim contact cun impedids che fan teater. En l'avegnir fiss forsa d'intensivar ils contacts e da promover teater cun impedids.

Annemieke Buob ha l'onn passà cusseglià blers magisters d'Engiadina. A tut las scolinas e scolas rumantschas stat er a disposiziun la biblioteca da teater LR. Ella ha specificamain er tocs per scolas e scolinas.

11. CHANT E MUSICA

Sco previs ha la cumissiun da chant da la LR rimnà tar ils cumponists rumantschs chanzuns per il project «ordinatur da chant». Da las 84 chanzuns per chor mixt e 69 per chor viril ch'èn vegnidas tramessas a la LR ha la cumissiun mintgamai tschernì 23 per mintga sparta da chor. Igl è dentant betg stà pussaivel da preschentar l'emprima furniziun da chanzuns sco previs l'atun 89, quai surtut ord motivs che la cumposiziun da las notas e las lavurs da correctura chaschunan dapli lavur che previs. Tenor il stan actual duess l'emprima furniziun uss esser pronta per la primavaira 90. Er qua in grond engraziament a tuttas cumponistas e tuts cumponists ch'han tramess chanzuns per quest project.

La proxima furniziun vegn a cuntegnair ina selecziun da chanzuns ch'èn gia avant maun tar la LR.

Per 1990 è era prevista la 4. ristampa dal cudesch da chant per chor mixt «Laudinella».

12. EDIZIUNS LR 1989

En il post d'ediziuns han pliras midadas da personal difficultà la lavur. Suentar che Bartolomé Tscharner nun è entrà en piazza tenor elecziun ed ha preferì da restar collavuratur regiunal per il territori da la Renania, ha Fabiola Carigiet surpiglià il post d'ediziuns. Da nov è Anna Janki vegnida elegida en quest post. Curt avant ch'entrar en uffizi, ils 2 d'avust, è ella morta en consequenza d'in accident da traffic. Ella repaussia en pasch! Per la fin november ha Fabiola Carigiet bandunà la LR per sa deditgar ad ina nova professiun. Linus Berther ha surpiglià il post d'ediziuns l'entschatta december.

La spediziun vegn procurada dad Amalia Deplazes.

Ediziuns da la Lia rumantscha:

Ovras fundamentalas

Oscar Peer	Dicziunari ladin– tudais-ch (Restampa 3. ediziun, 1540 exemplars)
Vieli/Decurtins	Vocabulari tudestg – romontsch sursilvan (Restampa 3. ediziun, 2240 exemplars)
LR/Gieri Menzli	Curs da rumantsch grischun I Cuors da rumauntsch puter I (adatt. Göri Klainguti) Cuors da rumantsch vallader II (adatt. Constantin Pitsch ed Annetta Ganzoni) Curs da rumantsch surmiran II (adatt. Rita Cadotsch e Rita Ulber Montigel) Cassetta tar il curs rumantsch grischun I

Reproducziun da: Cassetta da lectura tar «Romontsch sursilvan»
da Theo Candinas

Meds d'instrucziun

- Restampa da: Rumantsch en scola I-IV, en divers idioms
Restampa da: Ideas ed impuls (surmiran e puter) dad Anna-
tina Campell per mussar rumantsch en scolina

Cudeschs d'uffants

- div. auturs: KODI, translaziuns en sursilvan da Marionna
Lombriser (10 nrs. dretgs Eiselé, Prilly)
Restampa da: Lisetta vegn puspei sauna / Bettina vain
darcheu sana

Diversas ediziuns

- LR Cudesch da publicaziuns 1989/1990
LR Prospect d'infurmaziun davart il rumantsch gri-
schun en rumantsch, tudestg, talian, franzos ed
anglais
LR Prospect d'infurmaziun davart la Lia rumantscha
en rumantsch, tudestg, talian, franzos ed anglais
LR Rapport annual 1988
LR Supplement spezial en las gasettas rumantschas
dals 8-12-89 «70 onns Lia rumantscha 1919–1989»
LR Materialias da la Scuntrada 1988 a Scuol en 3 toms
LR/Murk La Scena nr. 64: Il chastè dals giats
LR/Murk La Scena nr. 64: Tredischin
LR/Divers MUSSAVIA DRAMATIC III (guarda cif. 10.6.)
Restampa da: Le pays rheto-romanche (2. ediziun, 1000 exem-
plars)
LR: 20'000 tatgaders «RUMANTSCH – LINGUA
SVIZRA»

Carnets OSL

Chatrina Filli C. Hersche/ Emma Spinas-Signorell Daniela Caspar-Steier/ Margrit Brenn-Demarmels U. Wiese/ Gion Risch Cantieni Esther Bigliel Felix Giger e.a./ Peter Haas H.Slesar/Anna Pitschna Grob-Ganzoni Men Rauch/Flurin Bischoff	Il proverbi teis cumpogn (OSL nr. 1678) Igl musicants da Brema (OSL nr. 1850) Te ed igls animals (OSL nr. 1851) La prinzessa sainza sien (OSL nr. 1852) Neu cun mei (OSL nr. 1853) Praulas dils Indians (OSL nr. 1854) Sammy e 1'801 (OSL nr. 1856) Il nar da Fallun (OSL nr. 1857)
---	--

*Rapport dal president da la cumissiun redacziunala rumantscha
per carnets OSL*

Exteriuramain n'hai betg dà grondas midadas l'onn 1989. La producziun è succedida sco ils onns passads ed era il modus da duas sedutas da redacziun ad onn è restà.

Per motivs tecnicos, e betg per culpa da la redacziun, èn ils otg carnets novs cumparids pir tard l'atun. La redacziun è intervegnida en questa chausa, e per il futur duessan tals incaps esser evitabels. Malgrà quai è la vendita stada fitg buna.

Domenica Steier-Brenn è ussa daventada definitivamain la redactura per la part surmirana. Ella è successura da Linard Candreia che ha, essend engaschà autramain, betg vulì reprender ses pensum suenter in congedi da trais onns. Linard è stà in commember fitg activ e fidà e nus al avain laschà partir navidas. Nova persuna da contact tar la Lia rumantscha è uss Linus Berther.

Cun Francois G. Baer dal secretariat a Turitg dispona la redacziun era d'ina persuna cumpetenta en fatgs d'illustraziun. El stat adina a disposiziun per dumondas e cussegls e procura entaifer l'entira producziun OSL per «la lingia».

Augustin Manetsch

* * *

Ediziuns en preparaziun

Il 3. tom da la «Istorgia da la litteratura rumantscha, Funtaunas III». Il titel da quest tom: «Da la revoluziun franzosa a l'avertura litterara» da Gion Deplazes.

Il «Manuel pratique de romanche» (RR4) da Ricarda Liver è exhaust e vegn ussa curregì e preparà per ina 2. ediziun revedida.

Il 2. tom da «L'istorgia dals Rumantschs» en comics» da Peter Haas/Alexi Decurtins/Felix Giger.

La cuntinuaziun dal «*Curs da rumantsch grischun*» da Gieri Menzli. En il medem mument succeda era l'adattaziun dal *curs en ils differents idioms*. En preparaziun è era ina adattaziun dal curs rg per interessents da linguatg franzos ed evtl. talian. Tar il curs I vegnan preparadas cassetas cun las lecturas e singuls exercizis.

In cudesch da la retscha HALLWAG cun il titel: «*Flurs da prada*» «*Tecnica II*», glista da plets illustrads tenor DUDEN

«*Vocabulari administrativ-giuridic*». Cun las materialias cumpletas anc avant maun (per ca. 30 ex.) vegn quest'ovra edida en furma da cudesch.

«*Vocabulari rumantsch ladin (vallader) – franzos e franzos – ladin (vallader)*» da Gilbert Taggart, Montréal.

Il cudesch d'uffants «*ZVAC*». Autura ed illustratura: Marietta Bearth-Augustin. Ediziun: 1000 ex. ladin/surmiran e 1000 ex. sursilvan/sutsilvan.

Restampa dal cudesch d'uffants «*Las aventuras da Florett*» cun artgas gia avant maun. Autur: Bistgaun Cathomen, illustratur: Linus Flepp. Ediziun: 340 ex. sursilvan/ladin e 120 ex. surmiran/sutstilvan.

«*Ideas ed impuls per mussar rumantsch en scolina*» dad Annatina Campell en versiun sursilvana da sora Florentina Camartin.

Restampa dal cudesch da chant per chor maschadà «*Laudinella*».

Restampa dal cudesch d'uffants «*La fuigia dil Stoffel*» da Theo Candinas cun illustraziuns da Christian Gerber ed Erwin Gansner.

Restampa dal «*Vocabulari romontsch sursilvan – tudestg*» da Vieli/Decurtins.

Restampa dal cudesch d'uffants «*La cufla gronda*» dad Aluis Carigiet e Selina Chönz.

Educaziun sexuala: «*Peter, Ida e Minimum*» da Fagerström/Hanson (Chasa editura Otto Maier, Ravensburg)

«*Zircus Barbado/Zircus uors zochus*», cudeschet cun chanzuns e gieus per las scolinas (tenor «Zottelbär»).

Per 1991 èsi previs d'edir in'agenda rumantscha.

CONTRIBUZIUNS PER EDIZIUNS A:

Paul Zuan	Drama al Lej da la Tscheppa
Uniun rumantscha da Surmeir	Rosas e spegnas IV da Gion Not Spegnas
Uniun rumantscha da Surmeir	Steilas e polvra dad Antonia Sonder
Uniun dals Grischs	Michel tranter mazza e martè, trans. da Jacques Guidon
Renania	Ovras cumplettas da Curo Mani, tom 1
Renania	Ovra poetica da Riget Bertogg
Romania	Paun cucu da Vic Hendry
Romania da giuventetgna	Talina
Romania da giuventetgna	Collecziun da texts litterars
Brigitte Schärer	Gunnar – ina historia de cavals
Gion Peder Thöni	Pasch e giustia
Desertina	O Dieus pertgiri da Donat Cadruvi

Propagaziun e vendita da publicaziuns

Durant l'onn 1989 è la LR stada preschenta a differentas exposiziuns per preschentar la purschida da cudeschs rumantschs e per promover la vendita.

- Per l'emprima giada è la LR stada represchentada a Genevra a l'exposiziun «Salon international du livre et de la presse» (26-4 fin 30-4-89), a la quala in grond dumber da visitaders han mussà lur interess per cultura e linguatg rumantsch. Als Rumantschs ed amis da Genevra e conturn in cordial engraziament per lur agid e collavuraziun.
- L'entschatta fanadur è la LR stada preschenta durant in di cun cudeschs e publicaziuns rumantschas a la «Schweizer Kleinverlagsmesse» a Turitg.

- A l'exposiziun da mastergnants EX'89 a Mustér è la Romania stada preschenta er quest onn. La LR ha sustegnì quest'acziun cun metter a disposiziun cudeschs, brochuras e material da propaganda.
- Curt avant Nadal ha la LR fatg differentas acziuns da vendita. En spezial è vegnì offerì ovras en rumantsch grischun, ediziuns novas da la LR e publicaziuns da la Fundaziun Retoromana Laax.

En collavuraziun cun la chasa editura Langenscheidt è il «*Pledari rumantsch grischun – tudestg / tudestg – rumantsch grischun*» vegnì restampà en la furma dals vocabularis Langenscheidt. La LR ha procurà per ils novs texts d'introducziun ed ha cumprà 1000 ex. per la rivendita. La restampa tar Langenscheidt ha remplazzà ina restampa tras la LR.

Antiquariat da cudeschs rumantschs

Da nov ha la LR installà in antiquariat. Per quest antiquariat valan las sequentas directivas, decididas da la suprastanza LR:

1. *L'antiquariat LR duai per regla lavurar tenor principis mercantils.*
2. *La LR na duai betg simplamain surpigliar tut ils cudeschs vegls che vegnan offerids, mabain selecziunar tenor pussaivladad da rivendita e far in pretsch che pussibilitescha in gudogn en connex cun la vendita.*
3. *La LR duai da princip cumprar ils cudeschs per la rivendita e betg surpigliar talas incumbensas en cumissiun.*

Davart la cumpra da cudeschs ord relaschs privats etc. per l'antiquariat decida la suprastanza sin proposta dal post d'ediziuns. Ils pretschs da la rivendita fixescha il post d'ediziuns tenor principis mercantils.

Per la rivendita, resp. distribuziun ha la LR surpiglià ils sequents titels:

- Schmid Heinrich Eine einheitliche Schriftsprache:
Luxus oder Notwendigkeit?
(Istitut Ladin Micurà de Rü)
- Billigmeier Robert H. Land und Volk der Rätoromanen.
Eine Kultur- und Sprachgeschichte.
(Huber, Berna)

- Chasa editura Fontanivas cudeschs per l'antiquariat LR
- Gion Deplazes cudeschs per l'antiquariat LR

Furniziuns gratuitas e regals da cudeschs

Diversas bibliotecas e scolinas han retschet ediziuns da la LR gratuitamain per cumplettar lur collecziun u per installar bibliotecas novas. A suandantas instituziuns ha la LR surdà durant l'onn 89 cudeschs gratuits:

- Biblioteca Flem
- Festa da diplomaziun da las mussadras rumantschas
- Mussadras da las Dolomitas
- Collège Claparede, Genevra
- Biblioteca d'uffants a Lavin

Ultra da quai regala la LR atgnas ediziuns sco premis da tombolas, per concurrenzas e.a.v.

Per la summa da ca. frs. 5'000.– ha la LR furnì cudeschs ad universitads e persunas privatas a l'ester. Quest import va a quint da la Pro Helvetia.

Per las bibliotecas communalas èn vegnidas restampadas las materialias da registraziun e controlla che vegnan messas a disposiziun gratuitamain.

L'inventari per la fin da l'onn mussa ch'in grond dumber da cudeschs emplenetscha ils tschalers en chasa rumantscha. Ils cudeschs avant maun vegnan tenor pussaivladad scrits giu en la contabilitad.

13. CONTACTS/AUTORITADS

Ils contacts cun la basa prova la LR da tgirar cun ina infurmaziun permanenta en las medias. Ina lavur speziala en quest sector prestan las uniuns regionalas cun lur collavuratur. Cun stans d'infurmaziun e da cudeschs en exposiziuns da commerzi ed a chaschun da festas da chant e musica, cun inserats en revistas e programs dad uniuns da divers gener e cun preschientscha dad exponents tar diversas occurrenzas tschertga la LR regularmain contact cun il pievel rumantsch.

Contacts cun las autoritads

Autoritads federalas

La LR è sa participada ad ina dieta a Berna davart ils linguatgs naziunals en l'administraziun federala. A chaschun da questa dieta è la posiziun speziala dal rumantsch sco lingua minoritara da la Confederaziun vegnida punctuada. En plirs secturs pon ins constatar megliurs sin fundament dal nov art. 14, al. 3 da la lescha federala da publicaziuns. Sin fundament da questa lescha e da disposiziuns dals departaments vegnan realisadas en rumantsch:

- las decleraziuns per las elecziuns e votaziuns federalas
- ediziuns da brochuras d'infurmaziun dad uffizis federals
- las materialias per l'uffizi civil, per il register da commerzi, e.a.
- las inscripziuns en rumantsch sin ils edificis federals en territori rumantsch e sin ils uffizis centrals a Berna
- las inscripziuns en rumantsch sin ils chaus da las brevs dals departaments e dals uffizis federals
- las materialias da lavur necessairas per las unitads militarass cun schuldada rumantscha.

Sin fundament dad ina dumonda sa declera la cancellaria federala pronta dad examinar, co ch'ins pudess integrar en ses servetsch per terminologia era in servetsch rumantsch. La LR aveva dumandà posts da lavur stabels per rumantsch en quest servetsch terminologic federal. Sin fundament da discussiuns e dad in concept vuless ins rinforzar la collavuraziun en il sectur da la terminologia. En quest connex stuess era il post da translaziun chantunal vegnir integrà che ha surpiglià da nov las incumbensas da translaziun per la Confederaziun.

Contacts cun il chantun Grischun

A la regenza u a departaments ed uffizis èn vegnidas inoltradas las sequentas dumondas:

- Discussiuns conc. acceptar il preventiv LR per 1989. La LR ha sut-tamess a la regenza tenor la decisiun da la 2. radunanza da delegad(a)s 1988 in preventiv che preveseva in deficit da fr. 165'480.–. Sin fundament dad ina expertisa da finanzas ha la regenza declerà da na pudair acceptar in preventiv da la LR cun in deficit en questa

dimensiun e proponì da mantegnair il deficit en la summa da radund 3% da las expensas totalas. En discussiun cun ils parsuras dals departaments da cultura e finanzas han ils exponents da la LR pudì preschentar a la regenza ina soluziun che pussibilitescha da mantegnair il deficit en il rom fixà da la regenza, senza reducir las activitads da la LR, dentant cun far adiever da reservas da finanzas tenor la bilantscha da la LR.

- Dumonda per in'adattaziun da las contribuziuns federalas e chantunalas a la chareschia. En sia dumonda dals 7 da zercladur 1989 ha la LR declerà ils motivs per la mancanza da finanzas: la chareschia subentrata da 1984–1989 ed acziuns supplementaras indispensablas pervia dals svilups permanents en il territori linguistic. En l'istanza è er vegnida messa en discussiun ina repartiziun d'incumbensas tranter chantun e LR. Sa basond sin las indicaziuns dadas ha la suprastanza – en cunvegna cun il cussegl LR – dumandà d'adattar la contribuziun chantunala e federala da fr. 2'000'000.– a la chareschia entrada dapi l'entschatta 1984 fin la fin 1988. Sulettamain cun ina tala adattaziun possia la LR satisfar a las novas dumondas e garantir la cuntinuitad da las lavurs. Deplorablamain nun è la dumonda da la LR vegnida integrada en il preventiv chantunal per 1990. En connex cun la tractaziun dal preventiv LR en suprastanza e cussegl han ulteriuras discussiuns gì lieu cun ils schefs dals departaments da cultura e da finanzas. La finala ha la regenza decidì per 1990 ina contribuziun speziala da fr. 50'000.– per l'ediziun dad Ars Helvetica ord il fondo da lotterias, ina contribuziun speziala da fr. 100'000.– per las lavurs vid ils vocabularis regiunals e la pussaivladad da far in deficit da 3% da la summa entira en il preventiv 1990. La LR dumonda la regenza da garantir per il preventiv 1991 l'augment giavischà da las contribuziuns, quai er en discussiun cun las autoritads federalas. La Lia rumantscha dumonda da pudair participar a las discussiuns sin plaun chantunal e federal.
- Dumonda repetida per in sustegn vi da la translaziun dad Ars Helvetica. La dumonda è vegnida lugada en connex cun la decisiun allegada sura.
- Sin fundament dad ina dumonda ha l'Uffizi da sport chantunal contribuì per la preparaziun da la terminologia dal med d'instrucziun gimnastica e sport e sport en scola. Ina ediziun da questa terminologia è prevista per 1990.

- La LR ha suttamess ina posiziun ad ina grupp da deputads conc. l'installaziun dad in'indriz per translaziun simultana en il cussegl grond dal chantun Grischun.
- En la sessiun da november/december ha Jon Plouda inoltrà in postulat conc. la promoziun linguistica en il Grischun (cf. text sut «documents» a la fin da quest rapport).
- Sin fundament dad ina dumonda da consultaziun ha la Lia rumantscha prendì posiziun davart ina fundaziun per telematica en il Grischun. Ina tala fundaziun per promover l'applicaziun da la telematica, per cunfinanziar infrastructures necessarias, per realisar projects da pilot e coordinar las diversas stentas en il sectur da la telematica vegn beneventada. En spezial considerescha la LR l'influenza da la telematica en il sectur linguistic. Ina nova fundaziun stuess perquai en spezial er tegnair en egl las repercussiuns da questa nova tecnologia da communicaziun sin la situaziun linguistica. La LR documentescha da princip l'interess da sa participar ad ina tala fundaziun. Quai pudess pir succeder sin fundament dals statuts da fundaziun.
- Tenor l'urden vertent èn vegnidas inoltradas al chantun instanzas cun preventiv e program per la scolaziun da creschid(a)s.
- La LR ha suttamess a la regenza per mauns da las autoritads federalas program da lavur e preventiv, rapport annual e quint LR.
- Cun cuss.guv. Brändli han già lieu discussiuns conc. la translaziun dal «MODEL LESCHA DA CONSTRUCZIUN».
- Per inscripziuns, translaziuns, resguard dal rumantsch en ils uffizis, per curs, finanzas, urdens administrativs etc. è la LR en contact oral cun divers exponents da l'administraziun chantunala.

Contacts cun auters chantuns

- Il chantun da *Genevra* ha retschet rapport davart l'adiever da sia contribuziun per 1988 ed ha decidì sin fundament dad ina documentaziun detagliada da la LR ina contribuziun da fr. 50'000.– er per 1989.
- Cun deputads dal chantun *Friburg* (S.Rebetez e E.Jutzet) han già lieu discussiuns conc. ina moziun davart sustegn per il rumantsch. En sia resposta ha il cussegl da stadi dal chantun Friburg (regenza) respundì ch'il sustegn dal rumantsch saja da princip in pensum da

la Confederaziun, ch'il chantun Friburg haja dentant adina manifestà ses interess e ses sustegn per las minoritads linguisticas e ch'el veglia en quest senn er intervegnir il mument opportun tar las instanzas federalas. En spezial renviescha il cussegl da stadi a las prestaziuns dal chantun Friburg a favur dal rumantsch a l'universidad ed en spezial a l'intenziun da crear in post per in professer ordinari a l'universidad. Bainvulentamain s'exprima la regenza dal chantun Friburg er en vista ad ina subvenziun unica per promover ina quotidiana rumantscha. Ina decisiun definitiva po dentant pir vegnir prendida sin fundament dad ina examinaziun approfondada da las actas respectivas per ina tala quotidiana. La moziun è vegnida acceptada sco postulat.

- Cun l'uffizi chantunal da statistica dal chantun *Tessin* èn vegnidas discutadas dumondas en connex cun la dumbraziun federala dal pievel 1990. En questa dumonda han era gè lieu discussiuns cun l'uffizi federal da statistica.

Contact cun vischnancas e citads

Contacts permanents cun las vischnancas tgeran da princip ils collavuratur regional. Els sa scuntran cun suprastanzas communalas e dattan er orientaziuns en radunanzas localas e communalas. La LR sezza ha tgerà ils sequents contacts speziels cun vischnancas e citads:

- En l'Engiadina ha il collavuratur regional organisà in curs da linguatg per chanzlists.
- Cun las vischnancas al cunfin dal linguatg cun scolas fundametalas tudestgas ed instrucziun supplementara da rumantsch è la LR stada en contact tenor quest rapport, cif. 3.
- En vista a la SCUNTRADA 1991 han ins gè contact a scrit u oral cun las vischnancas da Laax, Flem, Falera, Sagogn, Breil e Mustér.
- Cun incumbensads da la vischnanca da model da communicaziun da *Mustér* han ins discutà en 2 sedutas il project per colliaziun cun datas en il sector da las bibliotecas.
- Cun la citad da *Glion* ha la LR gè contact en connex cun las festivitads «700 onns marcau da Glion».
- Cun la citad da *Cuir* è vegnida discutada la contribuziun municipal per las scolinas rumantschas. En il rom dal preventiv 1990 è

vegnì decidì in augment da la contribuziun da fr. 60'000.– sin fr. 75'000.– per satisfar a l'augment da la chareschia.

- A l'uffizi da cultura da la citad da *Genevra* stat la LR a disposiziun sco post da contact per in project «COMICS 91».
- A la citad da *Turitg* ha la Lia rumantscha suttamess la dumonda d'augmentar la contribuziun da fr. 5'000.– a la Lia rumantscha, almain en il rom da la chareschia subentrata ils ultims onns. La citad da Turitg vul prender posiziun pir 1990 en chausa. I sa tracta d'ina contribuziun che Turitg dat a la LR dapi che las ovras electricas da Turitg han realisà lur projects en territori rumantsch.
- Ensemen cun la Centrala da dunnas dal Grischun, cun la PGI e la Walservereinigung collavura la LR per la dieta d'exponents da las vischnancas grischunas cun main che 200 abitants. Quest onn ha la dieta tractà dumondas dal terren e dals abitadis per la populaziun che vul restar u sa domiciliar en vischnancas pitschnas.

Revisiun d'art. 116 CF

La lavur da la grupp federala d'experts per la revisiun d'art. 116 da la constituiun federala (CF) è vegnida terminada.

A chaschun dad ina conferenza per las medias ha cusseglier federal Flavio Cotti preschentà a Berna l'entschatta settember il rapport QUADRILINGUITAD SVIZRA – PRESENT E FUTUR cun analisas, propostas e recumandaziuns da la grupp da lavur dal Departament federal da l'intern per la politica da linguatgs en Svizra. Quest rapport cuntogna ina preschentaziun detagliada dal svilup istoric e da la situaziun odierna dals linguatgs en Svizra, ina preschentaziun da l'urden giuridic dals linguatgs en la Confederaziun ed ina survista da la problematica da la situaziun actuala e probablmain er futura dals linguatgs en Svizra. En spezial vegnan formuladas finamiras d'ina politica da linguatgs svizra e propostas per ina revisiun d'art. 116 da la constituiun federala (cf. propostas sut «documents» a la fin da quest rapport). Cun recumandaziuns davart l'adiever e la preschientscha dal linguatg en singulas domenas dat il rapport er numerus impuls per l'activitad da las societads linguisticas. Il rapport è cumparì entirmain en rumantsch.

Suprastanza e cussegl LR han sa laschà infurmar davart il rapport ed han mess quel en consultazun tar las uniuns afiliadas. La posiziun

per mauns da las autoritads federalas vegn formulada a l'entschatta da 1990 sin fundament dals rapports da las uniuns allegadas.

Gruppa da lavur per las regiuns linguisticas dal Grischun

Parsura e secretari sa participeschan a la gruppa da lavur per las regiuns linguisticas dal Grischun. Questa gruppa ha salvà durant l'onn da rapport 4 sedutas e surtut discutà, sin fundament dad in inventari da lavur, aspects principials da la politica da linguatg en il Grischun e da las pretensiuns e propostas da las diversas regiuns.

Contacts cun autoritads ecclesiasticas e cun las Baselgias

Cun las autoritads ecclesiasticas e cun las Baselgias mantegnan ils collavuratur regiunals ils contacts permanents. La LR ha previs ina discussiun da princip davart contribuziuns per ediziuns ecclesiasticas, fin oz nunpussaivlas sin fundament d'art. 3 dals tschentaments LR che fixescha:

«En fatgs ed interess politics e confessiunals è la LR neutrala e declera quai per princip. Las singulas societads han il dretg dad impunder subsidis che derivan da la LR per la stampa da cudeschs per il servetsch divin. Per autras publicaziuns u intents da natira religiusa-confessiunala nun astgan meds da subvenziun vegnir duvrads.»

En vista a l'impurtanza da las ediziuns ecclesiasticas per il mantegniment dal rumantsch e da l'engaschament da las Baselgias en quest sector s'impona ina discussiun da princip davart questa determinaziun en ils tschentaments LR.

A chaschun d'ina seduta a Mustér ha la suprastanza gè chaschun da sa scuntrar cun l'avat da la claustra e cun P. Ambros Widmer e da prender invista en la biblioteca da la claustra, installada da nov.

Contacts cun diversas instituziuns

La *fundaziun Planta* e la *fundaziun Retoromana* han retschet contribuziuns per lur curs da stad. Il *legat Cadonau* sustegna la LR cun

contribuziuns per ediziuns en sursilvan ed en spezial ha el decidì ensemen cun Romania e Renania da procurar per ina reediziun dal vocabulari da Vieli/Decurtins: sursilvan-tudestg.

Cun ils exponents dad *uniuns rumantschas ordaifer il territori* ha gì lieu ina dieta ils 2-12-89 a Berna. Cun questa chaschun ha ina grupp da lavur dals Rumantschs en la Bassa (Dumeni Capeder, parsura, Anna-Cilgia Vital, Gian Guolf Bardola, Sigisbert Lutz) preschentà ses rapport davart l'integraziun dals Rumantschs en la Bassa en il moviment rumantsch. A chaschun da la medema dieta è vegnida decidida ina resoluziun concernent dapli emissiuns rumantschas da radio en la Bassa. (cf. «documents» a la fin da quest rapport). Las discussiuns cun las uniuns rumantschas en la Bassa davart ina integraziun dad ina delegaziun en la radunanza da delegad(a)s da la LR duaian cuntinuar 1990. La LR ha tut interess da mantegnair buns contacts cun ils Rumantschs ordaifer il territori che furman ina part impurtanta e da princip integrala da la Rumantschia.

Contacts per rumantschaziuns

Cun differents distribuiders da text per il territori rumantsch (bancas, segiranzas, distribuiders da victualias e raubas, biros da propaganda, etc.) han gì lieu discussiuns e correspundenzas conc. in resguard dal rumantsch per lur texts ed inscripziuns sin pachettaschas, derasadas en territori rumantsch. Per pudair prestar sin quest sector ina lavur efficazia stuess la LR almain per in temp pudair metter a disposiziun ina persuna che mantegna permanentamain il contact cun questas instituziuns. Per la derasaziun ed implementaziun da linguatg giogan gist quests distribuiders da texts ina rolla impurtanta. Auter che avant paucs decennis vegnan oz adina pli bleras scrittiras producidas ordaifer il territori ed importadas. Gist questas scrittiras stuessan er tegnair quint da lur influenza sin l'adiever da linguatg en nossas regiuns.

Cun ina intervenziun speziala ha Adolf Flury cuntanschì ina rumantschaziun en l'Uniun svizra per apiculturs.

Ina novaziun impurtanta ha la Banca chantunala grischuna realisà cun resguardar il rumantsch sper ils auters linguatgs sin ils formulars ils pli derasads. En quest sector han era las bancas da Raiffeisen fatg lavur da pionier ils ultims onns.

*Contacts cun la PRO GRIGIONI ITALIANO e la
WALSERVEREINIGUNG*

Cun la *Pro Grigioni Italiano* e la *Walservereinigung* tgira la LR contacts permanents e discutescha diversas activitads culturalas. En spezial han ins prediscutà ina participaziun a la SCUNTRADA RUMANTSCHA 1991 che duess avair lieu sut il titel trilinguitad grischuna e quadrilinguitad svizra. Cun las secziuns dal Puschlav da la PGI han exponents da la LR, da l'Uniun dals Grischs, da l'Uniun rumantscha da Surmeir e da la Renania discutà propostas da collavuraziun per 1990. Questas prevesan:

- in feagl d'infurmaziun per emprender ad enconuscher in l'auter
- in viadi da Rumantschs en il Puschlav ed en la Valtellina per rinforzar ils contacts vicendaivels
- ina scuntrada a Beiva durant l'onn 1990 (chors ed uniuns culturalas)
- in lavuratori linguistic/in champ da classas en il Puschlav durant la stad 1990
- in barat cultural tranter l'Italianitad grischuna e la Rumantschia surtut durant 1991.

La LR ha participà a las occurrenzas en connex cun il «Internationales Walsertreffen» a Tavau.

*Contacts cun la CUMINANZA GRISCHUNA DA LAVUR CUDESCHS
PER LA GIUVENTETGNA (CGCG)*

L'onn 1967 ha la LR mess ensemen ina glista cun tut ils cudeschs per giuvenils ch'existevan da lez temp en rumantsch. Quai è succedì sin proposta da la CGCG. La glista da l'onn 1967 mussa 17 titels da cudeschs e 39 differents carnets da l'Ovra svizra da lectura per la giuventetgna (OSL/SJW). Sin fundament da quest prim inventari da la lectura rumantscha per la giuventetgna ha la CGCG silsunter sustegnì per insaquants onns l'ediziun da cudeschs rumantschs per giuvenils. Ils contacts tranter la CGCG e la LR existan pia davent da la fundaziun da quella fin il di dad oz. Adina puspè han lieu sentupadas tranter represchentants d'omaduas organizaziuns per discutir davart propagaziun ed acziuns cuminaivlas a favur dal bun cudesch per la giuventetgna.

Actualmain represchenta Erwin Ardüser, collavuratur da la LR, la Rumantschia en la suprastanza da la CGCG. L'onn 1989 è el daventà successur da Sur canoni Christian Monn ch'ha tgirà quests contacts durant 21 onns.

Contacts ordaifer la Rumantschia

En il rom da l'usità ha la LR tgirà numerus contacts cun organisa-ziuns naziunalas ed internaziunalas.

- Christian Joos represchenta la LR en la *QUARTA LINGUA* che sustegna acziuns da rumantschaziun e l'ediziun dad Ars Helvetica.
- Dunna Heidi Derungs-Brücker represchenta la LR en la *Societad svizra per minoritads* che tematisescha dumondas da purtada generala per las minoritads en Svizra, en spezial er per la Rumantschia en connex cun il rapport QUADRILINGUITAD SVIZRA – PRE-SCHENT E FUTUR.
- Represchentants da la LR sa participeschan ad occurrenzas dal *Forum Helveticum*.
- La *Pro Helvetia* sustegna divers projects rumantschs tenor las indicaziuns en il quint LR.
- Nova impurtanza retschaiva l'*Uniun federalistica da las communitads etnicas europeas* (UFCE/FUEV) en connex cun l'avertura da la Svizra vers l'Europa. En quest connex vegn la Rumantschia a stuair ponderar, sco ch'ella vul proceder ed en tge structuras organisatorias ella po preschentar sia posiziun sco minoritad naziunala. En l'organisaziun da giuventetgna da las cuminanzas etnicas europeas (GCEE) è signur Duri Denoth vegnì elegì sco cassier e viceparsura. Al seminari da Pasca a Leck en Frisonia è ina delegaziun rumantscha stada preschenta. Jon Domenic Parolini e Duri Denoth han participà al congress da naziunalitads «40 onns FUEV/UFCE» a Versailles.
- Cun il *Biro europeic per las linguas main derasadas* (The European Bureau for Lesser Used Languages/Le Bureau Européen pour les langues moins répandues) è la LR en contact tras il BULLETIN respectiv.
- La LR è era en contact cun l'*Associazion internaziunala per la defensiun da linguas e culturas smanaschadas* (Association Internationale pour la Défense des Langues et des Cultures Menacées A.I.D.L.C.M.).

- Cun la *Chasa Stapfer* ha la LR tgirà contacts intensivs durant l'onni da rapport, quai surtut en connex cun l'elavuraziun dal rapport davart la Quotidiana. La chasa Stapfer ha prestà gronda lavur en quest connex e mess a disposiziun tut ils meds necessaris per finanziar las lavurs da la gruppa allegada (cf. cif. 9.).
- La *SAB* (Gruppa svizra per las regions da muntogna) ha collavurà cun la LR per l'ediziun da l'infurmaziun mensila en rumantsch.
- A la radunanza da la *Pro Raetia* è la LR stada represchentada tras cunsuprastant Giusep Capaul. La Pro Raetia preveda per 1990 ina dieta en il Puschlav davart ils linguatgs en il Grischun. L'intenziun da la Pro Raetia da resguardar er il rumantsch en sias infurmaziuns en la Terra Grischuna vegn realisada sporadicamain.
- A la 14avla «*Scuntrada da las gruppas etnicas dals pajais vischins*» a Sopron en Ungaria ha suprastant Gion Pol Simeon represchentà la Rumantschia. La scuntrada ha tractà la tematica «Dretgs umans e minoritads».
- La *fundaziun «Kloster Viktorsberg»* a Bregenz installescha in «Institut für Rätoromanistik» che duess perscrutar il passà (reto-) roman da la regiun Vorarlberg.
- Per in simposi dal *NORDFRIISK INSTITUT* en la Frisia dal nord sper Flensburg davart minoritads ha la LR intermedià ina referenta dad ina università tudestga.
- Davart participaziuns ad occurrenz tar ulteriuras instituziuns guarda cifra 8.

Relaziuns cun ils Ladins da las Dolomitas e cun ils Furlans

Il chor maschadà da Donat ha participà al 4. «Di dla ciantia ladina» a Urtijèi. Al 13avel «Di cultural ladin» a Cortina davart il tema: «Quai è noss dachasa – ma è quai anc il noss?» n'ha la LR betg pudì participar. Per la SCUNTRADA 1991 tschertga la LR danovamain la pussaivladad d'envidar ina delegaziun dals Ladins.

Ad Udinè ha gù lieu in simposi internaziunal davart il tema «Aspects metodologics e teoretics per il studi dal plurilinguisssem en ils territoris da las Alps-Adria». La LR ha intimà exponents dal rumantsch a las universitads da participar a quest simposi.

L'istitut ladin Micurà de Rù ha mess a disposiziun a la Lia rumantscha in dumber da la publicaziun dal referat da Heinrich

Schmid «Eine einheitliche Schriftsprache: Luxus oder Notwendigkeit?»
A l'istitut Micurà de Rü ha la LR furnì per las vischnancas en Val Gardaina e Val Badia 10 exemplars dal vocabulari administrativ-giuridic. Il secretari ha visità l'istitut ladin Micurà de Rü a San Martin en Val Badia.

Lavurs e contacts scientifics

Il secretari ha collavurà en la *gruppa d'experts per il project naziunal da retschertga 21* (PNR 21): Pluralissem cultural ed identitad naziunala. En il rom da quest project èn diversas lavurs vegnidas realisadas davart dumondas dals linguatgs e da l'identitad en Svizra. Las lavurs stattan en la fasa finala e vegnan preschentadas 1990 e 1991 a la publicitad. En spezial èn era ils aspects da l'animaziun culturala, da l'interpendenza tranter economia e svilups linguistics e culturals e da l'internazionalisaziun da la societad vegnids tractads.

En il rom da quest project ha il secretari collavurà per il project da prof. R. Schläpfer da l'universitad da Basilea davart il tema:

Linguatgs en Svizra. Quest project, che tracta la situaziun linguistica en Svizra sin fundament da vastas retschertgas represchentativas tar ils recruts e giuvenils, resguarda er aspects centrals dal rumantsch en ses territoris, da las relaziuns tranter las regions linguisticas e da la planisaziun da linguatg. La lavur duai cumparair en la retscha da las lavurs dal project naziunal da retschertga nr. 21.

Cun *l'Academia svizra per ciencias umanas* discutescha la LR davart in colloqui scientific per 1991 conc. la tematica: linguatgs da standard ord vista globala. Previs è quest colloqui en il Grischun durant la 3. emna d'avrigl 1991. Il colloqui duess esser destinà per ina discussiun scientifica davart la problematica da standardisaziun da linguatg, duess dentant er esser avert ad in publicum pli vast per infurmaziun generala.

Success ha purtà l'intervenziun da la Lia rumantscha conc. l'ediziun dad in tom dal LEXICON ISTORIC SVIZZER (HLS: Historisches Lexikon der Schweiz) en rumantsch. La *fundaziun HLS* è pronta dad edir en in tom cun il titel «LEXICON ISTORIC RUMANTSCH» (LIR) tut ils artitgels che pertutgan u han ina connexiun speziala cun il Grischun. Questa ediziun dat la pussaivladad da realisar ina terminologia coerenta e differenziada per il sector da l'istorgia.

Sin dumonda da la fundaziun per la realisaziun dal LEXICON ISTORIC SVIZZER stat la LR a disposiziun per cussegliaziun linguistica per la redacziun dal tom rumantsch LEXICON ISTORIC RUMANTSCH (LIR).

La fundaziun SCIENZA E GIUVENETGNA retschaiva ina contribuiziun per premiar lavurs rumantschas u davart il rumantsch. La contribuiziun vegn dada sin fundament da l'expertisa da la fundaziun allegada.

Cun la redacziun dal LEXICON SVIZZER 91 (Mengis/Ziehr) collavura la LR per ils chavazzins davart la Rumantschia.

14. SCUNTRADA RUMANTSCHA 1991 E 700 ONNS CONFEDERAZIUN 1991

Sin proposta da Romania e Renania han ils gremis da la LR fixà Laax sco center per la SCUNTRADA che duai avair lieu dals 5 als 11 d'avust 1991. Cun exponents dal radio rumantsch e da las regions han ins discutà davart l'opportunitad da 1991 sco onn per la SCUNTRADA en vista a las numerusas ulteriuras occurrenzas quest onn.

Cunquai che la Rumantschia nun è resguardada spezialmain en las occurrenzas naziunalas e chantunalas consideresch'ins ina SCUNTRADA RUMANTSCHA 1991 inditgada e necessaria. La SCUNTRADA duai cuntinuar en program e cuntegn las experientschas fatgas a Savognin (1985) e Scuol (1988) e metter accents spezials sin la trilinguitad grischuna e la quadrilinguitad svizra. Per resguardar l'aspect da la trilinguitad grischuna è la Lia rumantscha entrada en contact cun la PGI e la Walservereinigung che han declerà lur interess e lur prontadad da collavurar. Conc. il resguard da la quadrilinguitad svizra quinta la LR da pudair collavurar cun l'ACZIUN DA SENTUPADA 1991 a Soloturn, da la quala il parsura LR è er vicepresident. La LR è entrada en discussiun cun las vischnancas pertutgadas ed ha sviluppà emprims organigrams d'organisaziun.

Cun l'organisaziun da «700 ONNS CONFEDERAZIUN 1991», en spezial cun il biro dal delegà, ha la LR contacts surtut tras lavurs da translaziun. La LR nun è vegnida consultada en connex cun disposiziuns e preparaziuns da program. Cun l'incumbensada grischuna per ils 700 ONNS CONFEDERAZIUN existan contacts sporadics. En spe-

zial han ins discutà cun il manader da project per la FESTA DA LA SOLITARITAD plans ed ideas per questa occurrenza che tanghescha spezialmain il Grischun e la Rumantschia. Il manader da project naziunal ha er discutà cun ils collavuratur regiunals pussaivladads d'integraziun e collavuraziun da talas occurrenzas en las vischnancas e regiuns rumantschas. Chasper Pult sco commember da la grupp da program per questa organisaziun fa la punt e represchenta ils interess rumantschs. La SCUNTRADA 1991 duess coordinar eventualas acziuns parallelas da questas occurrenzas. Suprastant Giusep Capaul ha participà a la conferenza da pressa naziunala conc. 700 ONNS CONFEDERAZIUN a Friburg.

A la ACZIUN DA SENTUPADA 1991 a Soloturn è vegnida inoltrada ina proposta da collavurar en connex cun la SCUNTRADA 91. Per cuntanscher las diversas regiuns svizras e pussibilitar contacts s'impogna ina collavuraziun cun questa organisaziun naziunala.

Cun Bellinzona han ins discutà en 2 tschentadas in project da sentupada tranter la Rumantschia e Bellinzona resp. il chantun Tessin. L'intenziun fiss da far barats culturals, da sensibilisar per la vischinanza linguistica e da rinforzar la solidaritad tranter las duas gruppas pitschnas da linguatg en Svizra, l'Italianitad e la Rumantschia. En vista a las numerusas activitads da 1991 han ins spustà quest project sin 1992. Las discussiuns cun ils exponents da Bellinzona cuntinueschan.

Cun ina grupp d'acziun è vegnì discutà in project «Siemi da mesa stad» sco opera per 1991.

15. ADMINISTRAZIUN, ORGANISAZIUN, FINANZAS

Persunal

A las persunas che han bandunà il manaschi da la LR durant l'onn 89 vuessan nus exprimer noss sincer engraziament per lur lavur en favur dal rumantsch. Igl èn quai

Gabi Andri che ha manà durant 3 onns la scolina ladina,

Arnold Hännny che ha terminà ses emprendissadi da biro cun success,

Nadia Albin che ha lavurà durant 1 onn en il post da linguatg

Beat Jenal che banduna il post da teater LR suenter 3 onns d'activitad,

Fabiola Carigiet ch'è stada engaschada en il post d'ediziun e che banduna la LR per cuntinuar sia scolaziun.

Da nov ha la suprastanza LR elegì

Franca Martinelli e *Georgina Janki* sco emprendistas

Claudia Cathomen sco manadra dal post da teater e collavuratura per il secretariat

Linus Berther sco responsabel per il post d'ediziuns

La glista dal persunal stabel en la centrala da la Lia rumantscha a Cuira chattais Vus sin las paginas 14 e 15.

Tut il persunal da la LR è engaschà tenor contracts che sa drizzan da princip tenor las ordinaziuns da persunal dal chantun Grischun. Per il persunal è vegnì organisà in curs intern d'introducziun en l'elavuraziun electronica da texts. Sut il titel «Scolaziun dal persunal» han singul(a)s collavuratur(a)s er frequentà curs ordaifer la LR.

Durant l'onn 1989 han las suandantas persunas lavurà durant 1–4 emnas en la Lia rumantscha (surtut en il post da linguatg):

Remo Arpagaus, Daniela Manetsch, Patricia Sialm, Claudio Vincenz.

Per incumbensa da la Lia rumantscha lavuran las suandantas persunas ordaifer la LR: Ines Gartmann, Dumeng Secchi e Marlis Menzli (lecturat ARS HELVETICA), Annemieke Buob (lavur da teater), Mengia Caspar (lavurs da dactilografia).

Manfred Gross ed Anna Alice Dazzi Gross han retschet in congedi parzial per lavurar vid projects scientifics.

Entginas remartgas concernent il champ da persunal

Mutaziuns da persunal e temp da lavur varià occupeschan ozendi mintga manaschi dapli ch'insacura.

Durant ils davos onns ha la LR adina puspè stuì tschertgar nov persunal, surtut en il sector da l'administraziun. Er da la pussaivladad da lavurar be/mo parzialmain vegn fatg adiever.

Grazia al bun clima da lavur ed a l'engaschi persunal d'in(a) e mintgin(a) èsi pussaivel da dumagnar il program da lavur e las numerusas acziuns spezialas che la LR sto exequir onn per onn. En quest lieu admettain nus in engraziament cordial a tut(ta)s collavuratur(a)s en Chasa rumantscha ed en las regiuns.

Finanzas

Il manaschi da finanzas per 1989 è sa sviluppà en il rom previs. Sin las paginas ... da quest rapport chatt'ins ils detagls documentads en il quint da manaschi ed en la bilantscha.

Contribuziuns spezialas han retschet:

SORT, Trin, per program da scolaziun da creschids
Fundaziun Planta, per curs da rumantsch
Fundaziun Retoromana, per curs da rumantsch
Fundaziun Dialog, per realisar la part rumantscha dal Dialog
Fundaziun scienza e giuventetgna, per premiaziun da lavurs rumantschas
SRR, per rapport LR en las Annalas
Scumbigls Grischuns, gieu festiv a Tavau (gia menziunà 88)
Cumün da Scuol, per deficit SCUNTRADA
Gruppa da teater da scola a Lumbrein, sustegn per reschia
Centrala da dunnas dal Grischun, per dieta da vischnancas pitschnas
UGP Uniun d'organisaziuns grischunas per la protecziun da l'ambient, per codex dal gaud
Societad per pievels periclitads, contribuziun da partenza Romania, per participaziun ad EX 89
Chor viril Lumnezia, per acziun da chant en la Chasa federala
Fugna romontscha Razèn, contribuziun da partenza
Renania, per teater da scola a Flem
Chor maschado Donat, per participaziun al 4. «di dla Ciantia Ladina» en Val Gardeina
Amis da l'art Engiadina Bassa per stgomi cultural cun la Surselva (Resuns dil Rein)
Festival da la musica rumantscha a Mustér
Scolaziun da creschids a Tusàn ed en Sutselva
Scolina Muntogna da Schons, per instrucziun didactica
Scolina Alvagni, sustegn per scolina periclitada

Diversas contribuziuns e donaziuns pli grondas han facilità nossa gestiun er quest onn:

Chantun Genevra per il project rg	50'000.–
Pro Helvetia per «ARS HELVETICA»	30'000.–

Scola da sport Magglingen/Uffizi da sport dal Grischun, per terminologia da gimnastica e sport	5'000.–
Quarta Lingua per «ARS HELVETICA»	6'000.–
Pro Helvetia per prospects LR + RG	2'500.–
Legat Cadonau per il cuors surs. da G.Menzli	2'000.–
Fundaziun Oertli per prospects LR + RG	2'000.–

Sco gia annunzià ha la LR pudì retschaiver il december 89 l'import considerabel da frs. 250'000.– da la rimnada per ovas culturalas 1988 dal «Dun svizzer per la festa naziunala». Quest import figurescha en la bilantscha per 31-12-89 en in conto separà, numnà «Fond Pro Patria». Davart l'adiever da quest fondo decidan ils organs da la LR, quai tenor decisiun da la suprastanza LR dals 2-5-89.

Plinavant figureschan en la bilantscha er dus contos novs. Il project da preparaziun da las ovas da G.H. Muoth vegn sustegnì da differentas varts e la LR ha surpiglià l'administraziun da quel. Il conto «champ da giuventetgna» è anc in relict da la SCUNTRADA 88 a Scuol, nua ch'ils organisaturs dal champ dals giuvens avevan anc in pitschen vanz finanziel. Quel han els surdà a la LR per l'administraziun cun la resalva ch'ins duessi impunder la summa avant maun per in project sumegliant a chaschun da la proxima SCUNTRADA.

Davart novas contribuziuns a la LR per 1990 guarda cifra 13., *Contacts cun il chantun Grischun.*

* * *

Documents

POSTULAT BIANCHI CONCERNENT LA TRADUCZIUN SIMULTANA DALS VOTUMS EN IL CUSSEGL GROND (1-6-89).

Malgrà ch'il chantun Grischun è in chantun triling e che vegnan impundids meds finansials considerabels surtut per il mantegniment da la lingua rumantscha, vegn dà pauca fadia per mantegnair la diversidad linguistica en il cussegl grond sez. En l'artitgel 30 da l'ordinaziun da gestiun dal cussegl grond è fixà ch'i stettia liber a mintga commember da decider sez, en tgenin dals trais linguatgs chantunals ch'el veglia far ses votum. Quai na correspunda però a la realitad. Tge commember dal cussegl grond che n'è betg da lingua tudestga vesa gugent ch'ina gronda part dals deputads na chapescha ses votums en sia lingua materna? Er il dretg da pudair pretender ina traducziun dals votums na mida bler la situaziun.

Sch'il cussegl grond prenda propi serius la libertad dal linguatg, sto el sez dar in bun exempel. Igl è numnadamain pauc credibel da defender il mantegniment da la diversidad linguistica e da pratitgar gist il cuntrari en sias atgnas retschas.

En quest senn dumondan ils sutsegnads la Regenza da suttametter al cussegl grond in rapport davart in'eventuala introducziun da traducziuns simultanas dals votums en il parlament resp. da far ina proposta correspondentia.

Bianchi, Noi, Bucher, Aebli, dr. Hämmerle, Morell, Trachsel, Plouda, dr. Cathomas, Carl, Jenny, Derungs, Deplazes, Weber, Giossi, Locher.

* * *

POSTULAT PLOUDA CONCERNENT LA PROMOZIUN DALS LINGUATGS EN IL GRISCHUN (28-11-89)

Ils davos onns è la dumonda dals linguatgs daventada pli conscien- ta sin plaun federal e chantunal. Ina gruppa da lavur dal Departament federal da l'intern ha preschentà in rapport detaglià davart la «Quadrilinguitad svizra – preschent e futur». Dapi in temp s'occupa er ina gruppa da lavur chantunala cun las «Regiuns linguisticas dal Grischun».

Igl onn 1980 ha la Lia rumantscha inoltrà a la Regenza grischuna per mauns da la Confederaziun ina dumonda per dapli sustegn dal linguatg rumantsch. La motivaziun per questa dumonda furmava in program minimal absolutamain necessari per pudair promover e mantegnair la lingua e la cultura rumantscha.

Sin fundament da questa dumonda pon las organisaziuns linguisticas dal Grischun rumantsch e talian prender, dapi l'onn 1984, mesiras supplementaras per il mantegniment e la promoziun dal linguatg, sa basond sin ina lescha federala dal 1983. Questas mesiras èn er la premissa indispensabla per il mantegniment da nossas minoritads linguisticas. La mobilitad da la populaziun, la grond'influenza dals meds da massa e la situaziun periferica pericliteschan fermamain ils linguatgs minoritars. Tant la germanisaziun sco er il svilup economic pretendan novas activitads e mesiras supplementaras per pudair dar dumogn a la periclitaziun da lingua e cultura.

Las organisaziuns linguisticas han prestà gronda ed effizienta lavur ils davos onns. Igl è damai, tenor nossa opiniun, indispensabel che questa lavur permettenta vegnia cuntinuada e tant sco pussaivel anc amplifitgada. Deplorablamain han ins stuì renunziar repetidamain ils davos onns ad acziuns e programs fitg urgents, perquai ch'ils meds finansials mancavan, da maniera ch'il program minimal n'ha betg pudì vegnir realisà entiramain.

Nus envidain perquai la Regenza

- d'inditgar pussaivladads per pudair accordar a las organisaziuns linguisticas la cumpensaziun da chareschia sin las contribuziuns federalas;
- da tschertgar vias e meds per adattar las atgnas contribuziuns a la chareschia e per rinforzar las atgnas mesiras per la promoziun da linguatg e cultura;
- d'examinar il conto 4110 dal preventiv chantunal concernent «Contribuziuns per promover las linguas e culturas rumantscha e taliana» e d'al reveder sche necessari, da maniera ch'i na dettia pli nagin dubi davart in tractament egal da las differentas gruppas linguisticas.

Plouda, Carl, Lardi, Stecher, Schwarz, Caviezel/Razén, dr. Augustin, Lemm, dr. Cathomas, Giossi, Deplazes, Jörg, Noi, Camartin, Malgiaritta, Cajochen, Belletti, dr. Pianta, Pitsch, Engler, Mazzoni, Peterelli, Lanfranchi, Zindel, Tschalèr, dr. Norbert Brunner, dr. Hämmerle, Jäger/Cuira, Locher, Risch, Bonorand, Guntern, dr. Hatz, Tscholl,

Peretti, Morell, Buchli/Haldenstein, dr. Schaad/Cuira, Senn, Derungs, Aebli.

* * *

MANIFEST RUMANTSCH 1989

(Lantschà dad ina grupp ordaiifer la LR)

I. Nus essan preoccupads dals eveniments en connex cun li rumantsch grischun.

II. Nus temain ch'in process impurtant per l'entira Rumantschia saja periclità.

III. La diversidad e vitalidad culturala ans stat a cor.

Perquai vulain nus regurdar tut quels ch'èn participads ed interessads al svilup dal linguatg als princips da la raschun.

IV. Nus essan conscients ch'il rumantsch grischun è giuven e falomber.

Tenor noss'opiniun vala el dentant in experiment, e nus essan pronts da ristgar cun el il viadi en in avegnir interessant, schegea intschert.

V. Nus savain che l'introducziun paschaivla d'in linguatg da standard n'ha anc mai fatg svanir ils dialects ed idioms ch'el cuvra. Il cuntrari: ozendi vegnan dialects duvrads pli e pli savens (er en la litteratura) en l'entira Europa centrala ed er en las regiuns rumantschas.

Nus savain dentant er che dialects ed idioms èn vegnids stenschen-tads en blers cas ord motivs politics.

VI. Nus essan persvadids che la cultura rumantscha po survivor mo cun in linguatg da scrittira per tut las regiuns e valladas en nossa societad moderna.

Il rumantsch grischun è la quarta emprova da satisfacer a la necessitad d'in linguatg da scrittira unifitgant entaifer 200 onns. Quel garantescha dubla protecziun: el fraina la germanisaziun progredenta e cuntrariescha tendenzas regiocentricas che na cumpiglian mai ils auters idioms e che favurisassan a la lunga ina izolaziun spiertala.

El rinforza il senn per il cuminaivel en la diversidad.

VII. Anc uss è tut pussaivel.

Nus crajain ch'il rumantsch grischun è ina schanza.

Forsa èsi la davosa.

Il rumantsch grischun n'ha betg la funcziun da remplazzar ils idioms, el serva ad enritgir quels. Forsa po el facilitar ina giada lur survivenza en il diever da linguatg dal mintgadi ed en regard ad in diever litterar.

VIII. Nus essan plinavant conscients che talas emprovas ston sa cumprovar.

Nus dain il temp necessari al rumantsch grischun.

Sco il nov linguatg da scrittira dovran er scrivents e scriventas, lecturs e lecturas in spazi commensurà per il temp necessari. I sa chapescha da sasez ch'ils scripturs e las scripturas ch'èn da chasa en lur idiom na pon betg vegnir sfurzads da duvrar il rumantsch grischun.

La decisiun da gughegiar il pass da l'idiom al rumantsch grischun è chausa da la libertad persunala da mintgina e da mintgin.

IX. Nus sperain che bleras scriventas e blers scrivents rumantschs possian tanscher ina giada il maun al rumantsch grischun. Nus colliain las mirveglias per ils texts dal preschent e dal futur cun questa speranza.

Nus ans declerain pronts da dar al rumantsch grischun ina schanza. Ils emprims sutsegnadurs: Flurin Spescha, Felix Giger, Clo Duri Bezzola, Iso Camartin (Suttascrit da passa 1300 persunas).

* * *

QUADRILINGUITAD SVIZRA – PRESCHEUT E FUTUR

Duas variantas per in nov art. 116 CF, proponidas d'ina gruppa da lavur dal departament federal da l'intern (avust 89). (Tenor il rapport da la gruppa da lavur, pag. 321 S.)

Varianta I

1. Il tudestg, il franzos, il talian ed il retorumantsch èn ils linguatgs naziunals svizzers.

2. Il mantegniment dals quatter linguatgs en lur territoris linguistics e la promoziun da l'encletga tranter las cuminanzas linguisticas èn incumbensas da la confederaziun e dals chantuns.

3. La confederaziun

a) promova la preschientscha da tuts quatter linguatgs naziunals en l'entira Svizra,

b) promova l'encletga tranter las cuminanzas linguisticas,

c) sustegna las stentas dals chantuns per mantegnair linguatgs naziunals periclitads.

4. Linguatgs uffizials da la confederaziun èn il tudestg, il franzos ed il talian. Per ils contacts da la confederaziun cun burgaisas e burgais retorumantsch(a)s sco er cun instituziuns retorumantschas è er il retorumantsch linguatg uffizial; decrets impurtants, rapports ed autras scrittiras da la confederaziun èn er da publitgar en linguatg retorumantsch.

5. La libertad da linguatgs è garantida.

Varianta II

1. La libertad da linguatgs è garantida.

2 Il tudestg, il franzos, il talian ed il retorumantsch èn linguatgs naziunals da la Svizra.

3. La confederaziun ed ils chantuns protegian e promovon ils linguatgs naziunals.

4. La confederaziun regla l'adiever dals linguatgs naziunals en ses contacts cun chantuns e burgais/-as.

* * *

RESOLUZIUN DA LA ROMANIA ARISGUARD IL RUMANTSCH
GRISCHUN

A caschun da nossa radunonza da delegai dils 16 da december 1989 ha la suprastonza dalla Romania suttamess a sias delegadas ed a ses delegai la resoluziun suandonta:

«Il diever dil rumantsch grischun dat sco ins sa meinsvart raschun a discussiuns animadas e disproporziunadas. Per evitar talas e per arrivar ad ina megliera entelgientscha davart l'applicaziun dil rumantsch grischun propona la Romania alla suprastonza dalla Ligia Romontscha da crear ina cumissiun. Quella cumissiun vess l'incum-

bensa da cussegljar il organs dalla Ligia Romontscha partenent il diever dil rumantsch grischun.»

Quella resoluziun ei vegnida acceptada dalla radunonza cun 35 encunter 1 vusch.

* * *

DIRECTIVAS PER LAS TRANSLAZIUNS EN RUMANTSCH DA LA CONFEDERAZIUN

dals 26 da november 1986

Il cussegl federal svizzer,

en applicaziun dal decret dals 26 da november 1986 davart la consideraziun dal rumantsch en il diever linguistic da la confederaziun, *relascha las suandantas directivas:*

1. Principis

Art. 1 Champ d'applicaziun

Questas directivas valan per ils servetschs da l'administraziun federala sco er per ils uffizis e servetschs suttamess administrativa-main als departaments. Las VFF e la PTT applitgeschan las directivas conform lur senn u relaschan atgnas instrucziuns.

Art. 2 Intent

Questas directivas duain permetter d'unifitgar e da far las translaziuns da la confederaziun uschè efficacias sco pussaivel.

Art. 3 Definiziuns

En dumonda per la translaziun en rumantsch vegnan spezialmain:

- a) stampats en il senn da las directivas dals 15 d'october 1986 davart ils stampats en l'administraziun federala;
- b) las inscripziuns sin ils edifizis, tavlas da renviament, tavlas d'avertiment etc. en il territori da linguatg rumantsch.

Art. 4 Tscherna dals texts

Per la tscherna dals texts èn directivs ils suandants criteris:

- a) la muntada politica d'in decret;
- b) la voluntad da derasar in text uschè lunsch sco pussaivel sin fundament da sia actualitad e da l'interess spetgà;

- c) la relaziun particulara cun il territori da linguatg rumantsch;
- d) ils documents persunals (cartas d'identitad, diploms etc.);
- e) la durada da validitad;
- f) per las publicaziuns, l'existenza d'ina fiera.

2. Cussegliaziun e coordinaziun

Art. 5 Cussegliaziun

1. Sco organ da cussegliaziun agescha l'«Organ interdepartamental da coordinaziun per dumondas da las communitads linguisticas e culturalas». El sa cumpona d'almain in represchentant da mintga departament e da la chanzlia federala (incl. UCFSM), sco er da la PTT e da las VFF.

2. A ses champ d'applicaziun cumpetan spezialmain:

- a) l'elavuraziun e la controlla constanta dals criteris fixads per las translaziuns en rumantsch da la confederaziun;
- b) fixar las prioritads concernent las translaziuns tenor in program annual;
- c) discussiunar ed elavurar las propostas per schliar las dumondas administrativas, persunalas, organisatorias, finanzialas e da cuntegn che sa preschentan en connex cun las translaziuns rumantschas.

Art. 6 Coordinaziun

1. Cumpetent per la coordinaziun da las translaziuns rumantschas da la confederaziun e l'Uffizi federal da cultura (UFC) en collavuraziun cun la chanzlia federala.

2. A ses champ d'applicaziun cumpetan spezialmain:

- a) la cussegliaziun dals servetschs en tuttas dumondas concernent las translaziuns rumantschas;
- b) manar il secretariat da l'organ da coordinaziun per dumondas da las communitads linguisticas e culturalas.

3. Procedura

Art. 7 Publicaziun

1. La publicaziun dals texts translats en rumantsch stat en la cumpetenza dal servetsch correspondent.

2. La chanzlia federala procura las translaziuns necessarias.

Art. 8 Linguatg

Las translaziuns vegnan fatgas da princip en rumantsch grischun.

Art. 9 Finanziaziun

1. Las translaziuns vegnan per regla finanziadas tras in credit previs en il preventiv da la chanzlia federala.

2. La chanzlia federala inscriva quest credit en il preventiv en cunvegrientscha cun l'UFC.

3. L'UCFSM inscriva ils custs da stampa en l'agen preventiv.

Art. 10 Collavuraziun cun il chantun Grischun

Pertutgant tuttas dumondas da translaziun en rumantsch collavura la confederaziun cun ils servetschs cumpetents dal chantun Grischun. La VFF e la PTT n'èn betg tutgadas da questas directivas.

4. Disposiziuns finalas

Art. 11 Questas directivas van en vigur il 1. da schaner 1987.

26 da november 1987 En num dal cussegl federal svizzer:

Il president da la confederaziun: *Egli*

Il chancelier da la confederaziun: *Buser*

* * *

APPLICAZIUN DAL RUMANTSCH GRISCHUN

La radunanza da delegad(a)s dals 10-6-1989 a Vella ha decidì da prolungar per 3 onns la directiva vertenta (dapi 1984) conc. l'aplicaziun dals idioms e dal rumantsch grischun.

1. *«Ils idioms scrits regiunals: puter, surmiran, sursilvan, sutsilvan e vallader han il medem dretg conc. diever e tgira. Ils singuls idioms vegnan duvrads mintgamai per texts (cudeschs, stampats, etc.) adressads be a la regiun respectiva.»*

2. *«Il rumantsch grischun sco linguatg da punt e standard vegn duvrà per texts da tut gener che sa drizzan a l'entir territori rumantsch e per tuts cas, nua che sulettamain ina varianta vegn en dumonda.»*

* * *

RESOLUZIUN DA LA RADUNANZA DA DELEGAD(A)S

La radunanza da delegad(a)s da la Lia rumantscha dals 9 da december 1989 ha prendì enconuschientscha che la LR na po betg realisar ses program da gronda purtada per la Rumantschia, perquai che las contribuziuns dal chantun e da la confederaziun na vegnan betg adattadas a la chareschia. La radunanza è indegnada e surpraisa. Ella pretenda perquai cun questa resoluziun

1. che la Lia rumantscha
 - cuntinueschia sia buna lavur renconuschida generalmain sco fin ussa, senza restricziuns finanzialas chaschunadas da la chareschia
 - rinforzia uss sia lavur per pudair satisfar als novs basegns
 - mantegna sia autonomia sco organisaziun da tetg dal moviment rumantsch tractond da maniera urgenta cun las autoritads chantunalas e federalas per obtegnair ina situaziun finanziaria che satisfa.
2. ch'il chantun Grischun
 - tractia sias linguas uffizialas da maniera eguala
 - mettia a disposiziun a la Lia rumantscha or dals meds federals ed/u ord agens meds ils daners necessaris per pudair cuntinuar e rinforzar las lavurs basegnaivlas.
3. che la Confederaziun
 - intervegna er ella per che la Lia rumantscha e sias uniuns affiliadas possian cuntinuar a lavurar da maniera efectiva.

La radunanza dad oz appellescha a las autoritads da far tut il pussaivel per frenar il regress dal rumantsch e surtut da sustegnair tut las activitads en questa direcziun e da metter en vigur il pli spert pussaivel ils postulats tenor il rapport «QUADRILINGUITAD SVIZRA-PRESCHEINT E FUTUR».

Questa resoluziun è vegnida acceptada senza cuntravuschs.

* * *

Scuntrada annuala dallas gruppas romontschas ella Bassa dils 2 da december 1989 a Berna

Ils delegai alla sura numnada radunonza constateschan en presen-
za dil president dalla Ligia Romontscha, signur Toni Cantieni e dils
suprastonts dr. Giusep Capaul e Gion Kunfermann

1. che dapli che las novitads quotidianas ed ils «Accents» dalla sonda
porscha il radio romontsch als Romontschs ella Bassa pauc tochen
nuot. La televisiun romontscha fa enconuschentamein buca stretg cun
emmissiuns autras ch'il «Telesguard» e la «Svizra Rumantscha». Ils Ro-
montschs ella Bassa taxeschan quella purschida sco dil tuttafatg
nunsufficienta.

2. ch'ils Romontschs ella Bassa ein quasi inexistentis el radio
romontsch ed ella televisiun romontscha, malgrad ch'els representan
ina quarta dils Romontschs in summa.

Ord quels motifs pren la sura numnada radunonza unanimamein
la suandonta

RESOLUZIUN

Las gruppas romontschas ella bassa revendicheschan cun susteni-
ment dalla Ligia Romontscha alla CRR ed allas direcziuns DRS da
Turitg e Cuera:

- a) Ils organs cumpetents per radio e televisiun svizra fan tut lur
pusseivel per ch'ils Romontschs ella Bassa sappieun recepir tuttas
emmissiuns radiofonicas ella Bassa.
- b) Ils Romontschs ella Bassa vegnan risguardai commensuradamein,
q.v.d. proporziunalmein a lur diember ellas emmissiuns da radio
e televisiun romontscha.
- c) L'istanza cumpetenta dalla SSR engascha in/ina collaboratur(a)
che redigescha emmissiuns da radio e televisiun sur dils e per ils
Romontschs ella Bassa.

Berna, ils 2 da december 1989

Per la gruppa da lavur:
Dumeni Capeder, Lucerna
Cilgia Vital, Goldach
Sigisbert Lutz, Berna
Gian Guolf Bardola, Thalwil

* * *

PRATICA VERTENTA DA LA LR CONC. CONTRIBUZIUNS

1. *Per ediziuns ordaiifer la LR*

- 10% dals custs da cumposiziun, stampa e liadira
- maximal 2'000.– fr.
- litos ed ulteriurs custs d'ediziun nun èn da resguardar per la calculaziun da las contribuziuns.

La suprastanza LR po decider – cun argumentaziun speziala – excepziuns da questa pratica.

2. *Per teater*

- Contribuziuns da partenza per guppas novas da teater (max. 1000.– fr.)
- Per translaziuns etc. guarda il reglement
- Per accumpagnaments da reschia e.a. decida la suprastanza LR da cas tar cas.
- Per gronds projects da teater – tenor decisiuns en il preventiv LR – max. 10'000.– fr., sche la rapreschentaziun ha gronda impurtanza per il rumantsch.

3. *Contribuziuns ed acziuns nunprevidas*

En dumonda vegnan:

acziuns da gruppas (chors, giuventetgna, uniuns) cun prestaziuns punctualas d'impurtanza e purtada speziala (max. per regla 2000.– fr. per cas!).

4. *Per chanzuns* (concurrentas da chant)

Als cumponists vegn pajà per:

- cumposiziuns fin 2 paginas: 150.– fr.
- cumposiziuns sur 2 paginas: 200.– fr.

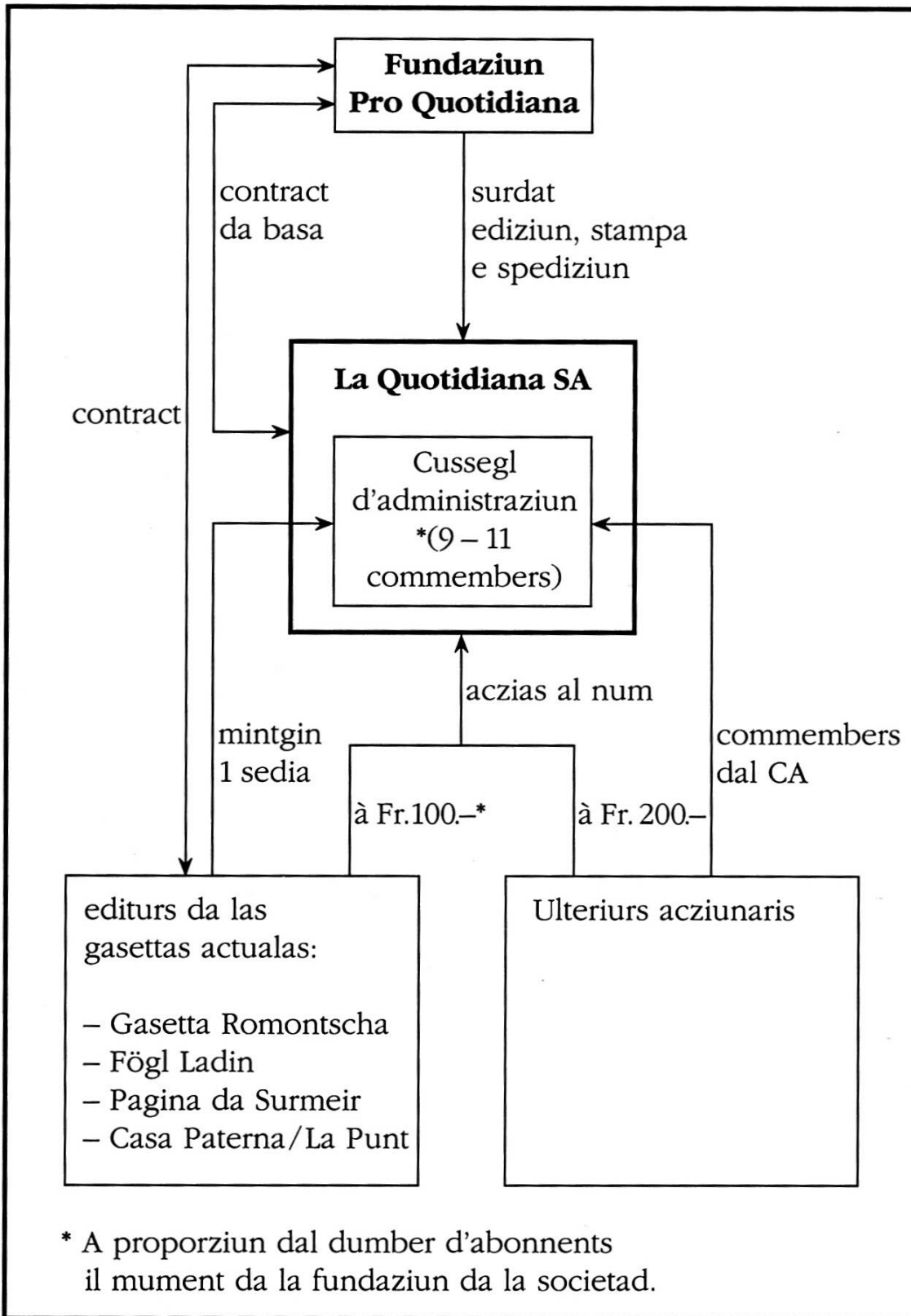
Cun questa contribuziun acquista la LR tut ils dretgs sin questas chanzuns (copyright, vendita, ediziun, etc.)

5. *Per rumantschaziuns* (cf. Rapport annual 1986, pag. 23)

Poesias selecziunadas, inoltradas en connex cun ina concorrenza da lirica per cumposiziuns, vegnan indemnisadas cun 100.– fr. per 1 poesia.

* * *

**Preschentaziun grafica da la soluziun proponida
da la gruppa da lavur «Stapferhaus»
per ina GASETTA DAL DI RUMANTSCHA**

Defunctas e defuncts

Nus ans regurdain en pia memorgia da las defunctas e dals defuncts stad(a)s engaschad(a)s en il moviment linguistic-cultural rumantsch.

Bornatico Remo, president da la Fundaziun Biblioteca engiadinaisa, Segl	1913 – 1989
Bundi Leo, ant .inspectur da scola	1912 – 1989
Cajochen Rudolf, divisiunari	1932 – 1989
Camenisch Placi, collavuratur tv DRS	1950 – 1989
Janki Anna, collavuratura elegida en post d'ediziuns LR	1959 – 1989
Mani Gion, ant. president da la Renania	1918 – 1989
Pfister Gallus, ant. president Renania	1910 – 1989
Sonder Paulin, ant. actuar URS	1914 – 1989
Stupan-Keller Clara, collavuratura UdG	1926 – 1989
Vital Rico, ant. bibliotecari da la Chesa Planta	1908 – 1989
Zuan Paul, scriptur	1907 – 1989

Rapports da las uniuns affiliadas

Societad retorumantscha (SRR)

In connex cul giubileum da settanta ons Lia rumantscha ha il suotsegnà algordà cha'l böt da la Societa Retorumantscha es da *perscrutar*, ma eir da *cultivar* la lingua rumantscha e quai dal püt da vista da l'inter Grischun nan.

Ün sguard sülla lavur da l'Institut dal Dicziunari Rumantsch Grischun, da la redacziun da las Annalas e da la suprastanza pel on 1989 muossa cha quist intent es uschè inragischà ch'el s'ha dat eir pel on 1989 bod da sai.

Chomp persunal

Culs 1. schner 1989 ha il dr. *Felix Giger* surtut la plaiv da cheuredactur dal Dicziunari Rumantsch Grischun sco successur dal prof. dr. Alexi Decurtins. Grazcha a la buna preparaziun, grazcha impustüt eir a sia experienza ed a seis impegn es quai stat üna müdada sainza problems.

Il fat cha'l cheuredactur es pel mumaint il sulet redactur muossa chi'd es ourdvar important da tscherchar da guadagnar novas forzas pella redacziun. Pel mumaint vaina bunas vistas. Duonna *Annatina Secchi Malfroy* ha absolt seis examens da licenza a l'università da Turich cun fich bun success. Als 1. settember 1990 es ella entrada in servezzan dal DRG. Ella s'ha lavurada aint uschè bain chi nu giarà lönch ch'ella sarà in grà da prestar plaina lavur da redacziun. La lavur da lic phil. *Carli Tomascett* vi da sia dissertaziun s'ha schlargiada e dumonda tras quai daplü temp. I nun es da presümer ch'el possa surtour sia lavur da redactur avant ils 1. lügl 1990. Il documentalist, *Kuno Widmer*, chi lavura daspö desch ons al DRG, ha demuossà ch'el ha qualitats da redactur. Il cheuredactur propuona da til tscherner sco assistent da redacziun. La piazza da documentalist/a gnarà tras quai libra.

Lavur da l'Institut dal Dicziunari Rumantsch Grischun

Ils chomps da lavur cha'l professor dr. *Alexi Decurtins* chüra, la reordinaziun dal material da la cartoteca maistra e la consultaziun pel Bündnerromanisches Etymologisches Wörterbuch (BREW), proseguan sco previs.

La redacziun dal material e la publicaziun dal Dicziunari Rumantsch Grischun cuntinueschan cun bun ritem da möd cha'ls fasciculs 112 e 113 han pudü cumparair a temp.

Annalas

Il tom 102 ha ün cuntgnü varià ed interessant. Las trais parts: *Lingua*, *Istorgia*, *cultura*, *tradiziuns popularas* e *Cronica* cuntignan infuormaziuns ed interpretaziuns chi dan e darana a quist tom, plü tard, il pais d'ün documaint important.

Radunanza generala

La radunanza generala ha gnü lö als 14 avrigl 1989. Davo las tractandas statutaricas (rapport, rendaint, preventiv etc.) han ils participants gnü il plaschair da dudir al redacter sursilvan da las Annalas, il dr. *Cristian Collenberg*, chi ha referi sco specialist «Davart las schinunmnadas canzuns popularas». Il referat ha dat buns impuls per novs chavazzins sün ün chomp chi attira adüna darcheu l'interess.

Jachen Curdin Arquint, president

Suprastanza SRR

President	Jachen Curdin Arquint, Cuaira
Vicepresident	Arnold Spescha, Cuaira
Chaschiera	Genoveva Arquisch Seger, Vaduz
Actuara	Anna-Alice Dazzi Gross, Cuaira

Assessurs	<p>Flurin Darms, Domat/Ems Gion Arthur Manetsch, Domat/Ems Rest Luis Deplazes, Rabiis Jon Mathieu, Cuoirà Jost Fallet, Bever Chasper Pult, Cuoirà Cristian Joos, Cuoirà Stefan Sonder, Cuoirà</p>
Revisuors da quint	<p>Robert Capaul, Cuoirà Chasper Stupan, Cuoirà</p>
Redacziun DRG	<p>Alexi Decurtins, Cuoirà Felix Giger, Cuoirà Carli Tomaschett, Cuoirà Kuno Widmer, Cuoirà Barla Pojer, Cuoirà</p>
Redacziun Annalas	<p>Cristian Collenberg, Cuoirà Gion Gaudenz, Puntraschigna</p>

Romania

Radunonza da delegai 1987/88

Ils 26 da november 1988 ei la radunonza da delegai sesplegada a Sagogn. Dils 153 envidai, 114 delegadas/delegai e 39 hosps, han 72 persunas, 56 delegadas/delegai e 16 hosps, priu part da nossa radunonza. La participaziun ei stada megliera ch'ils onns avon.

Suprastonza, cussegl e secziuns

La *suprastonza* ei seradunada a 10 sedutas, a Cuera, Glion, Trun, Sagogn, Vella e Laax. Il representant dalla Romania ella *suprastonza* dalla LR, dr. Giusep Capaul e nies collavuratur regional, Carli Scherrer han priu part da tuttas sedutas.

El ravugl dil *cussegl dalla Romania* (suprastonts, representant dalla Romania ella *suprastonza* dalla LR, collavuratur regional e collavuratur subregiunals) essan nus seconferi il fevrer a Domat. Ei ha fatg plascher d'astgar beneventar era prof. dr. Arnold Spescha, il suppleant da nies suprastont ella LR a quella seduta. Ils collavuratur subregiunals han rapportau sur da lur lavur ed exprimiu lur giavischs. Communablamein ei il program annual vegnius descutaus. Quels inscunter dueien infirmir il contact dalla *suprastonza* culla basa.

A caschun dalla seduta dils 27 da fevrer ei *Silvio Capeder* Cumbel/Valgronda vegnius elegius niev *collavuratur subregiunal per la Lumnezia*.

Ton ella Gasetta Romontscha sco el Radio Romontsch ei vegniu rapportau quartamein sur dil decuors da quellas sedutas.

Las duas *radunonzas da delegai dalla LR* han giu liug a Cuera ed a Vella. Omisduas gadas ei la Romania stada representada bein, numnadamein cun 18 da 19 delegadas/delegai.

Il parsura ha era priu part dallas duas sedutas ordinarias dil *cussegl dalla LR* e dalla seduta extraordinaria da quei cussegl, dedicata ad ina discussiun extendida culs collavuratur regionals.

Plinavon ha la LR envidau il november 1988 ad ina sentupada culs representants dallas vischnaucas dil territori cun minoritads romontschas, in inscunter fetg interessant ed impurtont.

Nies'collavuratur regional ei staus envidaus alla radunonza generala dil *Cerchel cultural, Laax* (ina secziun dalla Romania) ed ha referiu leu sur da sia lavur.

Singuls suprastonts han representau la Romania a caschun da pliras occurrenzas en nies territori d'acziun.

Romania e Renania

Suenter pliras sentupadas cul representant da Razén, scolast Sep Antoni Muoth, han delegai dallas suprastonzas dalla Renania e Romania assistiu alla serada romontscha a Razén. Nos dus collavuratur ein segidai vinavon aschia che la *Fugna Rumeuntscha da Razén* ha saviu vegnir fundada ils 11 da schaner 1989.

A caschun dalla seduta communabla dallas duas suprastonzas dils 12 da matg 1989 vein nus tractau la damonda dalla LR nua organisar la Scuntrada 1991 en Surselva. Plinavon vein nus, intervegniu tier la LR pertuccont *l'instrucziun da romontsch ella Scola professiunala, ella Scola commerciala da Glion ed ella Scola dil Plantahof* e tiel cau dil departament da construcziun, traffic e selvicultura arisguard *la tabla all'entrada dil vitg da Trin «Wir bauen für Sie»*.

Ils 7 da fenadur 1989 ein las duas suprastonzas s'entupadas danovamein. Nus havein proponiu alla LR d'organisar la *Scuntrada 1991 a Laax* cun incorporar ton sco pusseivel era las vischnaucas da Flem, Sagogn e Falera. Bravamein da rumper il tgau ha dau la damonda d'ina nova *definiziun dil territori d'acziun dallas duas uniuns en lur statuts*. Ina grupp da lavur duei sefatschentar da quei problem. Plinavon han las duas suprastonzas decidiu unanimamein d'edir da cuminonza il cudisch *Uaul grond* da Rico Tambornino cun illustraziuns da Barbara Fontana. Quei ei l'emprema ovra belletristica original-romontscha che vegn edida da cuminonza.

Il parsura dalla Renania ha assistiu a nossa radunonza da delegai dil november 1988 a Sagogn ed il parsura dalla Romania alla radunonza da delegai dalla Renania dil mars a Trin.

Rumantsch Grischun

A caschun da nossa davosa radunonza da delegai dil november 1988 a Sagogn ha Theo Candinas suttamess ina proposta pertuccont

l'organisaziun d'ina radunonza extraordinaria arisguard il rumantsch grischun. Quella proposta ha leventau ina viva discussiun cul resultat che la suprastonza ei vegnida incaricada d'organisar ina dieta publica arisguard il rumantsch grischun cun informaziun contradictoria e discussiun el plenum.

Nus havein giu empermess al postulant Theo Candinas da consultar el gia per las preparativas. Perquei vein nus envidau el ad ina seduta da preparaziun. Theo Candinas ha communicau a nus ch'el vegni assistius da dr. Donat Cadruvi, inspectur Gion Dietrich e prof. Isidor Winzap. La suprastonza dalla Romania ha delegau sur Gion Martin Pelican ed il parsura. Ils 21 da schaner essan nus s'entupai a Glion. Nies collavuratur regiunal Carli Scherrer ha menau il protocol. Suenter ina liunga discussiun essan nus secunvegni sin in program per quella occurrenza e havein fixau quella pils 15 d'avrel a Glion. Deplorablamein han publicaziuns ella pressa romontscha creau ina atmosfera che possibilitava buca pli in decuors dign e fair dalla dieta. Perquei ha la suprastonza decidiu unanimamein a caschun d'ina seduta extraordinaria dils 7 d'avrel da sistir la dieta dils 15 d'avrel. La suprastonza saveva buca responsar d'arranschar quella dieta el num dalla Romania sut talas circumstanzas. Il clima era memia tussegaus. – Quella decisiun ei vegnida communicada ils 8 d'avrel da miezgi a Theo Candinas ch'era nominaus representant da siu gremi e silsuenter als mieds da massa. Il gremi Cadruvi / Candinas / Dietrich e Winzap ha lu realisau la dieta dils 15 senza la Romania. Quella dieta ha concludiu la resoluziun suandonta:

Resoluziun

La dieta supplichescha la Romania da postular tier la Ligia Romontscha:

1. a) In moratori entochen la fin digl onn 1990 per dar caschun da discutir ils problems essenzials en connex cun il Romontsch Grischun;
b) Ina definiziun exacta ed obligonta per il Romontsch Grischun en tuttas sias applicaziuns.
2. En tuttas discussiuns ein era ils opponents da risguardar.

Il president dil di: *sig. Donat Cadruvi*

A caschun da sia seduta dils 28 d'avrel ha la suprastanza deciduu da suttametter la resoluziun da Glion alla radunonza ordinaria da delegai dil november e d'organisar la dieta rumantsch grischun tenor incarica dalla radunonza da delegai a Sagogn l'entschatta d'october. A caschun dalla radunonza da delegai dalla LR dils 10 da zercladur a Vella havein nus proponiu da refierer la tractanda «6. Proposta da prolunghir la decisiun da 1984 e 1986 concernent il rumantsch grischun» silla rad. da delegai dil december. Nus havein vuliu realisar la dieta tenor incarica dalla radunonza da delegai e suttametter la resoluziun da Glion a nossa radunonza da delegai d'uonn avon la rad. da delegai dalla LR. Nossa proposta ei vegnida renviada cun 45 encunter 20 vuschs.

Silsuenter havein nus encuretg in referent pro ed in meina discussiun e fixau in niev termin per la dieta dils 23 da settember. La gruppa Cadruvi/Candinas/Dietrich e Winzap vein nus supplicau da numnar il referent contra. Prof. I. Winzap ha scret ils 24 da fenadur che ni dr. Donat Cadruvi ni Theo Candinas sappien vegnir ils 23 da settember e supplicau dad annullar il datum previu. Ils 9 d'uost essan nus, sur Gion Martin Pelican ed il sutsignau, stai a Falera tier prof. I. Winzap e havein explicau ad el nossa situaziun manedlamein. Prof. I. Winzap ha rispundiu cun sia brev dils 25 d'uost. Quella risposta ha fatg surstar fetg, muort siu cuntegn, mo era, perquei ch'ella ei vegnida tarmessa el medem temps als mieds da massa e quei senza nudar quei ella brev sco quei ch'igl ei usitau. Nus havein silsuenter presentau nies pugn da vesta ella pressa ed al radio. Finalmein eis ei reussiu da secunvegnir sin in niev termin, ils 18 da november. Sur dil decuors da quella dieta vegn – ord raschuns da temps – rapportau l'auter onn.

Las carplinas en connex cun la dieta davart il rumantsch grischun ein stadas fetg malemperneivlas, han caschunau gronda lavur supplementara che ha bloccau impurtontas activitads previdas per quei onn.

Ediziuns

Il zercladur d'uonn ei il *Nies Tschespet* nr. 60 da dr. Donat Cadruvi cumpariu. «Cumiaus» ei il tetel dil cudisch ch'ensiara otg raquens. La pressa ed il Radio Romontsch han relatau. Quei ei il davos Tschespet che Martin Cabalzar ha redigiu. Era cheu nies engraziament ad el per sia buna lavur. – Vid il schaner 1990 cumpara il nr. 61, annada 1989.

Sco giu communicau gia el rapport dad onn cumpara il proxim *Ischi* la primavera 1990. Il niev redactur ha fatg gronda lavur e dau agl emprem *Ischi* annual, suenter ils 15 onns digl *Ischi* semestril, in concept diltuttafatg different.

Finalmein ei il *Culan da Crestaulta*, gl'emprem tom dalla retscha Toni Halter cumparius. Quella reediziun dil Nies Tschespet nr. 34 ei ina collavur da Romania e Desertina. Ussa semettein nus alla lavur vid il Cavalè della Greina.

Da cuort havein nus saviu leger ella pressa che la Societad per promover la perscrutaziun da la cultura grischuna hagi decidiu da s'occupar dalla ovra da *Giachen Caspar Muoth*.

Las preparativas per pliras ovras che vegnan a cumparer l'auter onn ein progredidas dètg pulit.

Per l'emprema gada edescha la Romania ina *cassetta e CD* cun canzuns. Cun grond plascher havein nus acceptau la purschida dallas *Soras Scherrer* da realisar lur Schibettas.

Scuntrada e Formaziun Surseswa

L'entschatta d'october ei il 4. rapport annual (1988/89) cumparius. La lavur prestada dils pertuccai ei gronda.

Center dalla Romania

Ils 27 da matg ei stau in legreivel gi per la Romania. Per l'emprema gada ha ella saviu realisar in gi dallas portas aviartas da siu center. Il spazi dallas localitads ha buca lubiu da far memia bia reclama. La fiastetta ei stada semplia ed emperneivla. Las soras Scherrer, il frar Clau Scherrer e la scolara Ursina Tomaschett han divertiu cun cant e musica. Dapi quei gi han biars visitau il center dalla Romania ella casa dalla famiglia Vincenz a Trun. Tuts hosps ein beinvegni, era vinavon. Dunna Celina Hosang-Vinzens che procura la vendita da cudischs e nies collavuratur regional, Carli Scherrer, dattan bugen informaziuns als visitaders.

Culla Fundaziun Cuort Ligia Grischa Trun havein nus fatg in precontract per ina locaziun. Nus persequitein la renovaziun dil Museum Sursilvan a Trun cun interess.

Autras acziuns

Ils contacts cull' *Acziun romontscha da Domat* ein vinavon buns. Quella ei separticipada era dall'Exposiziun da Nadal 1988 a Domat. Ils 13 da mars ein ils resultats dalla retscherca tier la populaziun da Domat pertuccont l'instrucziun da romontsch ellas scolas communalas vegni presentai a caschun d'ina conferenza da pressa. Era la pressa ei s'occupada extendidamein da quei studi ch'ei d'impurtonza buca mo per Domat.

Da cuminonza culla LR ha la Romania giu in stan d'informaziun e vendita alla *Ex 89 a Mustér*.

Ensemen cun l'Uniun dals Grischs e la Renania havein nus inoltrau ina *istanza alla Cuminonza da Radio e Televisiun* arisguard la decentralisaziun da posts da lavur. Il parsura dalla CRR, dr. Fidel Caviezel ed il menader dil post a Cuera, Chasper Stupan, han envidau ad ina sentupada che ha possibilitau ina discussiun aviarta ed in'informaziun propi necessaria.

Ils artavels da sur *Gieri Arpagaus* han offeriu alla Romania ina part dalla *biblioteca* dil permiert. Nus havein puspei saviu stuppar enqual ruosna en nies archiv. Sur Vicari general *Giusep Pelican* ha regalau a nus tuttas Gasettas Romontschas da 1857 entochen 1988. In grond Dieus paghi per quella generusa donaziun.

Nies incaricau per scola e baselgia ei s'entupaus culs *exponents dallas scolas professionalas* pervia dall'instrucziun romontscha. Era la Scola da tener casa a Glion ei stada en discussiun.

La Romania ei daventada commembra dil *Club da computers Surselva*. Nus persecuitein il svilup sin quei sectur. Quel vegn ad esser da gronda impurtonza era per nies lungatg.

La Romania vegn presentada el proxim Calender Romontsch.

Susteniments finansials

havein nus concediu:

- al Festival dalla musica Mustér
- al Chor viril Lumnezia (broschura giubileum da 50 onns)
- alla Fugna Rumeuntscha da Razén (daner da start)
- a Brigitta Schärer/Alfons Maissen (Gunnar – ina historia da cavals)
- a Desertina (Mia emprema Communiun)

Nos defuncts

Ils 24 d'uoost 1989 ei divisiunari *Rudolf Cajochen da Ruschein a Domat* morts tut anetgamein cun mo 57 onns. Il permiert ha fatg ina briglianta carriera militar. Mo ses interess survargavan il militar. Alla Surselva ed a siu lungatg-mumma eis el adina staus attaschaus. Sia iniziativa per unitads militar romontschas e siu engaschament sco president dalla Uniun dils fautors dil Museum Regional Surselva a Glion dattan perdetga.

Engraziament

Igl onn da gestiun 1988/89 vegn matei a figurar in gi ellas annalas dalla Romania denter «ils onns dils cumbats» (rumantsch grischun). Per la suprastonza ei quei buca stau ina emperneivla perioda. Mo gest da quels temps survegn ins adina puspei agid. Nus engraziein a tut quels ch'ein segidai cun plaid e cussegl. In grond sustegn ein stai per mei mia consuprastonza e mes consuprastonts. Igl ei impurtont e bi da haver ina suprastonza solidarica. Ad els exprimel jeu miu sincer Dieus paghi. In cordial engraziament era a nies representant ella suprastonza dalla Ligia Romontscha, a nies collavuratur regional e nossa vendidra, als redactors da nos organs ufficials, a nos collavuratur subregiunals, a nos representants ellas differentas gruppas da lavur. Cun plascher constatein nus che la suprastonza dalla LR e siu secretariat han adina portas aviartas per nus. Aschia savein nus coordinar nossa lavur cun tschellas uniuns affiliadas alla LR e s'integrar egl entir moviment romontsch. In cordial engraziament era en quella direcziun. Mo la basa da mintga lungatg ei il pievel, il singul en siu ravugl quotidian, en famiglia, baselgia, scola, uniuns, vischnauncas, sil post da lavur etc. A tut quels che prestan leu il lur esprimin nus nies sincer engraziament.

Gion Tumasch Deplazes, parsura

Rapport dil collaboratur regional

Las activitads principalas ein declaradas sut suandonts tetels:

Romontschaziuns – translaziuns – Register da telefon local, Surselva – Scuntrada e formaziun Surselva – Schibettas – Cumissiun fatscha da nos vitgs – contacts.

Romontschaziuns

En suandontas vischnaucas ha ei dau uonn romontschaziuns exteriuras: Tujetsch, Muster, Glion, Schluein, Laax, Vrin, Vignogn, Vella, Sevgein e Rueun. Pil pli setracta ei da firmas ni mistergners che han romontschau lur reclamas vid autos e fatschenta. A Falera sustegnan las autoritads communalas ed igl Uffeci turistic in'acziun dalla Romania per romontschar inscripziuns communalas e privatas.

Translaziuns

Formulars, brevs, gliestas ed autras scartiras che surveschan ton al menaschi sco a clients romontschs suondan per ordinari las romontschaziuns exteriuras. Beinsavens san ins constatar ch'il «vocabulari tudestg – romontsch», il «vocabulari administrativ giuridic» e la «correspondenza privata e da fatschenta» WEKA prestan buns survetschs en biros ed administraziuns. Cun translaziuns d'in gener ni l'auter ha il collaboratur regional da s'occupar mintga di.

Register da telefon local Surselva

El cuntegn treis parts: las indicaziuns ordinarias che vegnan surpridas dil Register official nr. 18, in spazi da reclama ed inserat pils abbonents ed ina part generala.

Igl ei reussiu da romontschar ina gronda part dils inserats. La proxima ediziun – quei empermettan ils responsabels – duei risguardar il lungatg romontsch commensuradamein.

Scuntrada e formaziun Surselva

Collaborond cullas controllas da habitonts dallas vischnauncas vegnan las adressas dils emigrants d'auter lungatg rimnadas. Per adressa tarmetta la Romania als immigrants da lungatg jester l'offerta da cuors dalla Scuntrada e formaziun Surselva ed ina recumandaziun da frequentar ils cuors da romontsch per principiants ni avanzai che vegnan offeri en moda fetg decentralisada.

Schibettas

La suprastonza dalla Romania ha decidu d'edir ina cassetta ed ina compact disc (CD) cun canzuns da cumponists sursilvans interpreta-das dallas Soras Scherrer da Trun. Il collaboratur ei semess en contact culs cumponists, fatg la schelta dallas canzuns, organisau ils exerchezis e finalmein surpriu ina funcziun da controlla tier las registraziuns el Studio Power-Play a Maur. CD e cassetta portan il num significativ «Schibettas».

Cumissiun fatscha da nos vitgs

Quella cumissiun communabla da Romania e Renania vegn tgamunada dil collaboratur regional dalla Romania. La cumissiun ha decidu da daventar activa en Val Schons. Differentas preparativas ein fatgas per dar als vitgs da Schons urdadira romontscha. Ussa ston ils vischins da Schons dir sch'els vulan acceptar las propostas dalla cumissiun e segidar culla realisaziun dil project.

Contacts

In onn ei liungs ed il collaboratur regional s'entaupa cun bia carstgauns. Pli e pli savens vegn el clamaus tier uatgas e discussiuns che han da far cun damondas dil lungatg. El cusseglia, intermediéscha e segida nu ch'igl ei d'engrau. Ei secapescha ch'el tgira las bunas relaziuns cul Cerchel cultural da Laax e culla Fugna da Razén. Alla suprastonza dalla Romania ed alla Ligia Romontscha renda el regularmein quen da siu trafficar.

Engraziament

Ei seigi engraziu cordialmein a tut quels che han collaborau cun mei per bien e pro dil lungatg romontsch e demussau lur confidanza enviers Romania e Ligia Romontscha.

Era a mes collaboraturs ella regiun, alla suprastonza dalla Romania ed alla LR bien engraziament per il sustegn.

Carli Scherrer, collaboratur regiunal

Suprastonza

Parsura:	Gion Tumasch Deplazes, Domat
Viceparsura:	Claudia Gienal, Glion
Administratur:	Giusep Giuanin Decurtins, Laax
Assessurs:	sur Gion Martin Pelican, Sagogn Remo Arpagaus, Laax
Publicaziuns:	redacturs:
Ischi annual	Gieri Venzin, Sedrun/Cuera
Tschespet	Silvio Camenisch, Rueun/Domat

Uniun dals Grischs (UdG)

Da l'avuost 1988 al lügl 1989 ha la suprastanza trattà ed evas var 140 tractandas in set tschantadas a Zernez (4), a S-chanf (2) ed a Latsch (1).

Tschantamaints

La radunanza generala dals 29 d'october 1988 lla acceptà ils müdamaints dals artichels 10, 12, 14, 19 e 24 dals tschantamaints da l'UdG dal 1975.

Ils tschantamaints revais sun gnüts multiplichats e pon gnir retrats dal Chesin Manella.

Chesin Manella

Nus vain decis da metter ad ir ün *antiquariat rumantsch* in nossa butia a Schlarigna. L'UdG voul uschè evitar cha gazettas, quaderns e cudeschs rumantschs e davart il rumantsch rivan in antiquariats dadour nossa regiun. Charas lecturas e chars lectuors, ans contactai per plaschair ant co vender o dar davent alch. Il Chesin Manella, l'animatur o il parsura dan gugent audienza.

Nus cumprain, vendain e barattain la litteratura manzunada survart.

Üna nouva *tabla da reclama* sper la via principala da Schlarigna surleivgia da chattar nossa butia.

La *contabilità* da l'UdG es gnüda surdatta al büro fiduziari Lischana a Scuol.

Publicaziuns

1. Il Chalender Ladin

Sar Töna Schmid da Sent ha redigi nos chalender d'ürant 46 ons cun gronda premura, diligenza e savüda. Sar Töna, eu exprim l'ingrazchamaint il plü chafuol e resenti in nom da l'UdG, da la populaziun ladina

e da tuot ils lectuors dal Chalender Ladin per Seis ingaschamaint instancabel a favur da nossa lingua.

Sco nouv redactur ha la suprastanza elet a sar Nicolò Men Gaudenz da Scuol. Nus til gratulain e'l giavüschain bun success e blera satisfacziun sco redactur.

2. Dun da Nadal

Quist periodic per nossa generaziun giuvna vain redigi daspö dudesch ons da duonna Anit Gordon-Steinrissler da Silvaplana.

3. OTRAS publicaziuns

«Pitschen uors da glatsch, ingio via?» da Hans de Beer, rumantsch da Renata Bott; ün cudesch da pops.

Jacques Guidon es landervia a tradüer our dal frances «Michel tanter duos fös», ün cudesch drizzà a la giuventüna ed a tuot quel(la)s chi as saintan giuvens/-nas.

Il dicziunari rumantsch-tudais-ch da Peer es quasi exhaust e gnarà restampà sainza müdamaints in üna ediziun limitada. Instantamaing ha l'UdG giavüschà a la Lia Rumantscha ch'ella prepara ün'ediziun cumplettamaing revaisa dal dicziunari manzunà. Tanter oter dess il puter resortir meglider, gnir augmantà e modernisà il s-chazi da plects e gnir ameglirà l'adöver da quel.

In preparaziun es eir ün tom cun ouvas da Men Rauch.

4. Ediziuns sustgnüdas

Ün cudesch ecumenic d'instrucziun religiosa in vallader, edi da las duos baselgias.

«Drama al Lej da la Tscheppa» da Paul Zuan.

«Comics rumantschs», periodic da gfra. Bernina v. Guaita.

«Aviöl», periodic da la Conferenza ladina.

5. Oters sustegn

Cun cudeschs vaina sustgnü:

la «Lindorna-buorsa» da Scuol;

la grupp da gö (prescoulina) da Zernez;

la Biblioteca publica da Lavin;

la Biblioteca da la Chasa jaura a Valchava;

la Biblioteca dal seminari da muossadras a Cuaira

Cun munaida vaina sustgnü:

la «Scuntrada e Furmaziun ladina» (SFL);

ils cuors da rumantsch da la Fundaziun Planta a Samedan;

la secziun da l'UdG da Tavo;

üna reclama igluminada dal «Cafè Trais Fluors» a Schlarigna;

üna reclama «farrer serrürer Joos» a S-chanf.

Acziuns

La concorrenza da teater 1988/89 nun es propi gratiada. Participats s'han (alfabeticamaing): Jacques Guidon, Jon Nuotclà, Benedict Stecher, Niculin Stupan e Victor Stupan. Lur tocs saran depositats pro'l post da teater da la Lia Rumantscha a Cuaira.

Eir quist on ha organisa Jacques Guidon in schner ün *cuors per chanzlists* bain frequentà e cun fich bun rimbomb.

Ils 28 d'october 1988 ha l'UdG organisà ün *inscunter culs presidents cumünals* d'Engiadina e da la Val Müstair. La mêt part dals presidents o lur rimplazzants sun stats da la partida. Id es gnü express il giavüsch da cuntinuar cun tals o similis inscunters.

Il *Fögl Ladin* tschercha urgiantamaing ün seguond redactur. Nus vain invidà al redactur, sar Toni Kaiser, ad üna tschantada (31 da mai 89). L'UdG voul sustgnair la pressa rumantscha ed impustüt il Fögl organisand insembel cul Fögl Ladin ün cuors practic per correspundents e schurnalists.

La cumischiun «*Scoulina e prescoulina*» manzunada i'l rapport da l'on passà es ch'ella lavura. Resultats concrets nu sun amo avantman. President: Jon Domenic Parolini .

Neir la cumischiun «Assimilaziun da genituors» nun es amo rivada a resultats finals. I sarà da provar a finanziair ün magister ambulat.

Presidenta: Anita Gordon.

L'UdG ha sustgnü la proposta da la Lia Rumantscha, formulada a la radunanza generala dals 10 da gün 88 a Vella da cuntinuar cul *Rumantsch grischun* sco fin da quà. La LR vain intimada dad activar il contact cun la populaziun rumantscha e da spiegar l'adöver dal RG per tour tschertas temmas chi existan a regard.

Decentralisaziun dal post da programs rumantschs da radio e televisiun

L'UdG insembel cun la Romania e la Renania ha inoltrà quist'istanza als organs cumpetents cul giavüsch da vulair stübgjar seriusamaing nossa moziun. Nus vain segnalisà nossa prontezza da vulair discuorrer lasupra. La centralisaziun dad adüna daplü plazzas da lavur da Rumantschs a Cuaira es a disfavur dal territori rumantsch, t. o. surtuot perquai cha quellas forzas qualificadas ans mancan in nossas vals.

Alternativas al turissem?

L'UdG ha organisà pel principi settember 1989 ün inscunter cun diversas persunas interessadas landervia.

Ün problem permanent es eir quel: Co pudaina intimar a Rumantschas e Rumantschs giò la Bassa ed in Engiadina e Val Müstair da s'annunzchar per las bleras plazzas libras in nossas vals chi vegnan occupadas da persunas na rumantschas?

Cuors intensiv da rumantsch a Scuol

Per la prüma jada ha organisà l'UdG insembel cun la Società da trafic da Scuol ün cuors intensiv da vallader per indigens ed esters. 48 persunas and han profità d'ürant la prüma eivna d'avuost 1989. Il cuors es gnü pardert minuziusamaing da nos collavuratur Jacques Guidon. Sco magisters s'han miss a disposiziun: Gion Filli da Zernez, Mariachatrina Gisep Hofmann, Manuela Gross ed Uorschla Gustin, tuots da Scuol. Ün grazcha fichun ad els tuots.

In memoriam

L'on scuors sun mortas trais persunas cun gronds merits pel movimaint ladin. I sun quai: Dr. Bornatico, president da la Fundaziun Biblioteca engiadinaisa a Segl, sia Fundaziun ha sustgnü diversas publicaziuns ladin; Rico Vital, magister secundar, da Samedan, t. o. bibliotecar in Chesa Planta e manader dals cuors rumantschs là. Paul Zuan da Samedan chi'd es gnü cuntschaint sco bun scriptur popular.

Ingrazchamaints

Per glivrar vöglija ingrazchar a tuot quels blers chi s'han ingaschats in üna maniera o l'otra pel bön dal rumantsch.

Ün grazcha tuottafat special a nossas *societats da teater* per lur buna lavur da gronda portada. Id es admirabel, quanta glieud chi as metta a disposiziun cun corp ed orma e quai gratuitamaing per ün bun teater.

Ingrazschar vöglija eir a las bleras *otras societats* da noss cumüns chi s'ingaschan vieplü per nossa lingua.

Ün grazcha fichun va a nossas *muossadras* ed a noss *magisters*. Malgrà ils gronds problems pervia da la situaziun bilingua in blers cumüns ladins, s'ingascha la magistraglia pel rumantsch da maniera exemplarica.

Eir noss *cumünse* e nossas *vschinaunchas* rumantscheschan vieplü lur chanzlias, malgrà cha quai dà per bainquant daplü lavur. Quista lavur da fich granda portada pel rumantsch es be pussibla grazcha al grond ingaschamalnt dals presidents, dals suprastants e dals chanzlists cumünals. Ün grazcha fichun ad els tuots. L'UdG ingrazcha eir a tuot ils cumüns per lur sustegn finanziel.

Gion Tscharner, parsura

Rapport dal collavuratur regiunal

Il 1989 es stat ün on sainza grondas culminaziuns. L'andamaint da la lavur es stat quiet ed equilibrà.

Meis rapport es cumpilà a man da meis rapports quotidiani ed a man da mias notizchas e terminis cuntgnüts aint in mi' agenda. Eu n'ha frequentà la gronda part da las tschantadas da la suprastanza da l'UdG (cun vusch consultativa), orientà la suprastanza davart mi' attività e tut incunter incumbenzas.

Scoula:

- Scoulinas: Il cuors tradiziunal da rumantsch per mussadras es quist on croudà oura a favur d'ün cuors obligatoric arrandschà dal Dep. d'educaziun grischun. Insembel cun las mussadras d'EB n'haja invià ün «Teater ambulat da chasperets». Quel giarà in turnea da prümavaira 1990.
- Scoula: «Scoula e vschinauncha» as nomna üna cumischiun chi tratta il problem da l'isolaziun dal rumantsch illas scoulas d'ün pêr vschinaunchas da l'EO. Eu fetsch part a quista cumischiun chi ha l'incumbenza da chattar soluziuns co chi's pudess portar il rumantsch our da la scoula illa vita publica.
- Rumantsch in scoula a San Murezzan: contact cul rector chi m'orientescha davart las trattativas regard ün mez d'instrucziun.
- Scoula commerciala: miss insembel lezchas d'examen da rumantsch per l'examen final dal giarsunadi pels vendaders e pels commercianti. Examinatur/expert.
- Scoula professiunala/industriala: elavurà ün concept per ün'eivna da concentraziun. Il proget nun es amo gnü realisà.

Scoulaziun da creschüts

Scoulaziun da creschüts (Scuntrada e Furmaziun Ladina – SFL): tschantadas per programmar e büdschettar.

Cuors e referats publichats: 11 in EO, 11 in EB, 26 in Val Müstair. Ils manaders da las subregiuns d'EO/Bravuogn e d'EB han arrandschà cun grond success üna «Festa ladina» a Puntraschigna (14-1-89). Simlas festas dessan – dasper il divertimaint – render attent a la SFL, v. d. a la scoulaziun da creschüts.

A plaina cuntantezza vain fat adöver da la spüerta da la SFL be in Val Müstair. La suprastanza da la SFL ha invià üna restructuraziun da la SFL.

Eu n'ha tut part sco commember a las radunanzas da la suprastanza centrala da la AUPS (Associazion svizra da las universitats popularas).

- Ils cuors d'assimilaziun chi vegnan organisats dals cuvis in collavuraziun cun la SFL in blers cumüns han ün vaira bun esit.
- Il cuors da rumantsch per correspundents dal Fögl Ladin (organisà da la redacziun dal FL in collavuraziun cun la SFL (4-12-89) ed ils duos cuors da rumantsch per chanzlists e pels scrivonts da circul e dad organisaziuns regionalas han gnü ün bun esit (27-1-89 e 15-12-89).
- Cuors intensiv da rumantsch a Scuol (30-7 fin 3-8): arrandschà ed organisà insembel cun la Società da cura da Scuol, cun bun success. Ün terz dals partecipants d'eiran indigens.

Contact direct culs cumüns: Eu n'ha tscherchà il contact cun autoritats cumünalas e sun gnü a pled illas radunanzas cumünalas dals seguaints lös: Ftan, Scuol, Sent. OTRAS autoritats cumünalas m'han miss in vista da pudair referir in lur radunanzas.

Rumantschaziuns: Causa ch'eu nu riv da m'occupar eir da quist problem, n'haja stuvü delegar quist' incumbenza a la cumischiun per rumantschaziuns. Scha'l rumantsch nu vain resguardà in ün o tschel lö, schi m'intermetta adüna darcheu.

Actività speciala: Sün giavüsch da la Cumischiun dal Parc naziunal e cun l'acconsentimaint da l'UdG (chi, sco recumbenza per meis ingaschamaint, ha pretais cha'l rumantsch vegna resguardà toccantamain) n'haja surtut l'organisaziun dal cortegi a chaschun da la festa da giubileum da «75 ons Parc Naziunal».

Contacts cun otras minoritats: Ils contacts sun stats limitats plüchöntschi a contacts privats co d'uffizi.

Ediziuns: Preparaziun da manuscrits per la stampa, istanzas per subvenziuns, trattativas cun stamparias, correcturas da manuscrits e da binderas da stampa. Derasaziun da las ediziuns in collavuraziun cun l'administraziun, recensius. Traducziun d'ün cudesch per giuvenils. Servezzans da traducziuns.

Lavur vi da la cumpilaziun da «normas ortograficas».

Teater: Intimà da giovar a teater. Agüd pro la tscherna da tocs. Schi'd es stat mez e pussibel suna stat a las rapreschantaziuns i'l intsches ladin.

Bibliotecas popularas: Reuniun annuala da las bibliotecaras e dals bibliotecars (22-11-89) cun visita a la «Biblioteca Engiadinaisa» a Segl e visita da la stamparia Grafiscrit a Puntraschigna.

Rumantsch ed economia publica: L'existenza dal rumantsch in connex cun l'economia: arrandschà ün inscunter per discuter il problem: «Alternativas i'l turissem ed alternativas al turissem in nossas regiuns» – pac interess, dischillusiu.

Ulteriuras activitats:

- Cusgliader in dumondas da cultura in general: Collavuraziun culs Amis da l'art d'EB, e cul proget «Stamparia Strada»; visita ad exposiziuns e concerts.
- Audienzas: Audienzas a mediums da massa: schurnalists, coll. da radio e televisiun.
- Referats e votums per conferenzas da magisters e classas da scoula da la Bassa.

Jacques Guidon, collavuratur regional

Suprastanza

Parsura:	Gion Tscharner, Zernez
Vice-parsura:	Nina Dazzi, Zuoz
Actuar:	Renata Bott, Tschierv
Chesin Manella:	Attilio Bivetti, Segl
Assessur:	Jon Domenic Parolini, Scuol/Cuira
Suppleants:	Maria Sedlacek-Luppi, Sent, chaschiera Jürg Zappa, S-chanf
Publicaziuns:	redactors:
Chalender Ladin	Nicolò M. Gaudenz, Scuol
Il Dun da Nadal	Anita Gordon-Steinrisser, Silvaplauna
Administraziun e deposit da litteratura:	
Chesin Manella, Schlarigna:	Ursula Willy, Zuoz

Renania

Igl on da gestiùn passo e sto marco da dus evenimaints culminànts par la noss'uniùn: Igl statuts revidieus en vagnieus aprobos, cun quegl e'gl vagnieu introdutgieu la radunàntza generala sco nova furma da reuniùn digls cumembers da la Renania. Nus vagn ear gieu la caschùn d'edir igl amprem cudesch an rumàntsch davart la baselgia da Ziràn. Mo igl e ear capito fatgs ca nus ân cuntristo: Igl e betga gartagieu da pladir mussadras rumàntschas par las scoletas dad Andeer a Ziràn. Digl rest nus legr'igl, ca las activitads usitadas da la Renania ân pudieu vagnir realisadas tenor urden regular. La suprastàntza, ca â subieiu egna midada persunala, â cuntinuo la sia lavur culturala sainza interupziùn, siànt c'igls nov ligieus, sear *Sep Item* a sear *Martin Gabriel*, vevan anvesta gea ple bòld an la lavur da la Renania. Aglis 2 supratànts cass, sear *Gieri Luzi* a sear *Jacob Pfister*, antraztgainsa fetg par lur angaschi an favur digl rumàntsch. Suainter ca *Felix Pfister* veva demissiuno sco vize-parsura, e vagnieu ligieu *Sep Item* an sieus stagl.

Davosa radunàntza da delegos

Igl 11 da marz 1989 à gieu liac la davosa radunàntza da delegos da la Renania. Las delegadas ad igls delegos preschaints ân aprobo igls statuts revidieus, cun resalva d'artetgel 1. Igl tschantamaints novs ramplazan quels digls 1967 ad introdutgeschan, sco midada ple impurtànta, la radunàntza generala digls cumembers da la Renania. Igl sistem da delgos vean mantanieu pigls cumembers colectivs. La revisiùn digls statuts, beneventada vastameing, â caschuno egna discussiùn da prinzipi davart igl artetgel 1 ca zircumscriba igl territori da la Renania savund igl criteri cunfessiunal. La suprastàntza e vagnida incumbensada digls delegos da stivgear egna nova definiziùn digl antschie da tgira, sainza sabasar segl criteri cunfessiunal. Quella proposta, ca sto vagnir sutamessa a la radunàntza generala digls 1991, de vagnir schliberada da cuminàntza cun la Romania.

Plenavànt à la Renania dastgieu undrar 2 maritevels cumembers, rancunaschànt lur activitads an favur digl rumàntsch a numnànt els cumembers d'anur. Quegl e: sear *Curò Mani* d'Andeer a ser *Riget Bertogg* da Sevgein/Schwarzenburg BE.

Activitads da la suprastanza

La suprastanza da la Renania â sareunieu a 7 sasidas ordinarias, a caschùn da las qualas ella â tracto passa 50 fatschendas. Las ple impurtantas en stadas la Scuntrada 91, la revisiùn digls tschantamaints, dezisiùns d'ediziùns, igl problem da scoletas an Val Schons, etc. La suprastanza â angascho giuvna *Yvonne Michael* sco vandidra da cudeschs par dascargear igl colavuratur regiunal da talas lavurs.

La suprastanza â ear s'ocupo da la proxima Scuntrada digl pievel rumantsch. Ella â sadezidieu an favur da la proposta da la LR, la quala preveza ca la Scuntrada vegi liac igls 1991 a Laax a cunturn.

La suprastanza â scho infurmar davart l'instrucziùn da rumantsch an la scola professiunala da Glion, ad â intervagnieu an favur da l'instrucziùn da rumantsch a la scola purila digl Plantahof.

Ella â gieu egna discussiùn da prinzipi cugl president comunal da Flond, constatant c'igl steti nut aschi bien cugl rumantsch an la Foppa sco ign cartevi.

La scartira giubilara «70 ons Renania», planisada pigls 1991, â betga cato igl sustegn nezessari a spitgieu da vart digls Renanians activs.

Partutgant igl Figl ufizial da la Muntogna da Schons dastga vagnir constato, suainter igl amprem on, ca quel vean benevento fetg da la populaziùn. El augmanta la valur a la posiziùn da la nosa giaseta La Casa Paterna/La Pùnt ad e egna buna cuntribuziùn a l'actualisaziùn digl rumantsch segl sectur politic. Nus speragn da puder cuntinuar cun quella pierta.

La Renania ad igl sieus colavuratur regiunal ân ear uon puspe sado fadeia d'organisar curs da rumantsch. Tals ân liac a Flem, Trin, Preaz, Ziràn a Donat. Nus angraztgagn aglis scolasts: ser *Ulrich Caflisch*, *Vreni Caprez-Spreiter*, *Paul Frigg*, *Barbara Riesch* a *Georgina Schaller*, la quala â ear translato an sutsilvan igl curs II da Gieri Menzli.

Ediziùns

Igls 5 da maitg 1989 â la Renania dastgieu preschantar igl amprem cudesch an rumantsch davart igl palantschieu sura da la baselgia da Ziràn. Quella gràndiusa ovra â pudieu vagnir realisada graztgga a la bagnvuglientscha digl fotograf ad editur *Peter Heman* da Basilea. Que cudesch, translato dad *Ursulina Cathomen*, e sainza dubi egna

culminaziùn an l'activitad editura da la Renania. Par pussevlantar igl access a tut igls Rumàntschs e el vagnieu edieu an rumàntsch grischun. La vendita da quell'ovra e stada da suzcess, aschia ca que cudesch vean a davantar egna raritad ancuretga.

Igl cudesch da poeseias da Riget Bertogg e ieu an stampa.

La Renania â ear procuro par la translaziùn digl text digl cudesch d'unfànts «Zvac» ca vean edieu da la LR.

Graztga a las generusas cuntribuziùns da las vischnâncas da Schons â la Renania dastgieu dezider l'ediziùn da las ovras cumpletas da Curò Mani. Par la preparaziùn par la stampa sagida duna *Erica Lutz-Jenny*.

La suprastànza â dezidieu plenavànt da spartizipar digl cudesch da Plasch Barandun «L'Alp da Veulden» a da far igl vocabulari idiomatic an sutsilvan.

Ravugls rumàntschs a cumissiùns

Las secziùns da la Renania: il Ravugl Rumàntsch d'Andeer, la Solidaritad Romontscha da Trin ad igl Comité Romontsch da Flem ân svilupo par part egna pulita activitad locala an favur digl rumàntsch. Quella vean praztgeada a sustanida da la Renania cun mieds finansials ad igl agid organisatoric digl colavuratur regional. Nus prandagn bugent la caschùn par angraztgear agls parsuras respectivs par lur lavur idiealistica: a sear *Hanspeter Meiler* da Flem, a ser *Ulrich Caflisch* da Trin ad a sear *Gion Christ Demarmels* d'Andeer.

Las cumissiùns stablas da la Renania en:

- la cumissiùn La Pùnt
- la cumissiùn Casa Paterna
- la cumissiùn Fatscha da nos vitgs.

Lur activitad sadreza mintgame tenor igl basegns actual.

Las cumissiùns temporanas da la Renania en:

- la cumissiùn d'ediziùn da las ovras da Curò Mani
- la cumissiùn d'ediziùn da las poesias da ser Riget Bertogg
- La cumissiùns per la revisiùn digls statuts â termino la si'activitad, siànt c'igls statuts en vagnieus aprobos.

La suprastonza â ear numno igls cumembers da la cumissiùn

cuminevla da Renania a Romania. Leza â la reponderar la formulaziùn digl art. 1 da lur status.

Cunlavor cun la Romania

Igl dacurs digl on passo ân gieu liac duas santupadas cun la Romania. A caschùn da la radunàntza cuminevla digls 12 da maitg 1989 a Flem e vagnieu dezidieu d'intervegnir tier igl Cantùn pertutgànt la tavla da bieagear da Trin, da far egn'instanza an favur da l'instrucziùn da rumàntsch agl Plantahof.

Igls 23 da zercladur e'gl vagnieu cunvagnieu trànter las 2 uniùns ca la proxima Scuntrada dugi ver liac a Laax a cunturn, risguardànt ear Flem a Sagogn.

Igl e ear vagnieu dezidieu d'edir da cuminàntza egn cudesch par giuvenils. Gion Kunfermann e igl respunsavel da vart da la Renania.

Organs

Igls organs da la Renania en cumparieus an furma usitada a sainza interupziùn. Nus pranadagn bugent la caschùn d'exprimer igl noss miglier angraztgamaint aglis redactors

– digl «Dùn da Nadal», a duna *Emmi Caviezel* da Cuir ad a ser *Jacob Michael* da Sagogn,

– digl «Calender par mintga gi», a ser *Martin Fontana* da Favugn ad a ser *Jacob Michael* da Sagogn,

– da la Casa Paterna/La Pùnt, a sear *Johann Clopath* da Trin.

La Renania sa bùn gro a tuts par lur enorm angaschamaint, ca pretenda blear idealissem, a nus glis giavischagn la forza basignevla par cuntinuar lur anschamaint an favur digl rumàntsch.

Nus angraztgagn ear aglis cumembers da la suprastàntza da la Renania ca s'angaschan or an las vischnàncas par la sort digl rumàntsch. Da cuminàntza lainsa adossar igls problems ca nus spetgan d'igls schliear igl curs digl on curaint.

Martin Cantieni, parsura
Bartolome Tscharner, administratur

Rapport dal collavuratur regiunal da la Renania

La lavur durant l'on passà è stada caracterisada oravant tut da lavur administrativa ed organisatorica. Il fatg ch'ins dispona d'in impiegà en piazza cumplina ha per consequenza ch'ins al adossescha da tuttas varts talas lavurs, da maniera ch'igl è betga pli pussaivel da satisfar a tut ils giavischs. Quai cunterdi propiain a l'intent original da quest post. La Renania s'è rendida quint da la problematica ed ha instradà mesiras per far frunt a quest svilup.

Mia lavur da l'on passà sa lascha cumpigliar en las sequentas spartas:

Scolaziun da creschids en Sutselva: Jau hai elavurà il program ed il preventiv da la scolaziun da creschids en Sutselva per ils curs da l'enviern 1989/90 e fatg las publicaziuns necessarias sin fegls sgulants ed en inserats da la pressa locala. Jau hai fatg ulteriuras correcturas pertutgant l'adattaziun sutsilvana dal curs da rumantsch da G. Menzli. En collavuraziun cun Georgina Schaller e Paul Frigg è quest'ovra vegnida repassada per la cumpletar cun las variantas dialectalas da Schons e da la Mantogna.

Scolaziun da creschids en Surselva: Jau hai exequì l'uffezi d'actuar da la Scuntrada e Formaziun Surselva e hai dà 56 lecziuns da rumantsch a Flem.

Collavuraziun cun la Casa Paterna/La Pünt: Il decurs da l'on passà hai jau remplazzà il redactor da la CP/LP durant 6 emnas. Jau hai scrit 45 contribuziuns per LP e 34 per CP, ils texts da pressa per la vendita dal cudesch da Ziran ed auters.

Instrucziun da rumantsch al Plantahof: Durant il curs d'enviern da la scola agricola Plantahof/Landquart hai jau dà l'instrucziun da rumantsch sursilvan.

Translaziuns: Jau hai translata il text dal cudesch da P. Barandun «L'Alp da Veulden» en sutsilvan e curregì ils texts dal cudesch da Ziran (en rg), da las «Uraziuns» da G. Tscharner e da l'OSL sutsilvan. Jau hai er fatg 169 translaziun per CP/LP.

Collavuraziun cun la suprastanza da la Renania: Jau hai fatg part da las 7 sesidas da suprastanza e da la radunanza da delgads a Trin. Mia lavur è vegnida discutada en diversas scuntradas cun il parsura.

Collavuraziun cun cumissiuns da la Renania: La cumissiun per la revisiun ha terminà sia lavur. Jau hai già da scriver e curreger il sboz dals statuts revedì.

Plinavant hai jau fatg part d'ina sesida dal Comité Romontsch da Flem, da 2 sesidas da la cumissiun d'ediziuns da las ovas cumpletas da C. Mani, da 2 sesidas da la SORT/Trin, e dals arrandschaments dal Ravugl Rumantsch d'Andeer.

Vendita da cudeschs: Jau hai organisà la vendita da cudeschs per la Renania enfin il november. Lavur supplementara ha chaschunà il cudesch da Ziran.

Teater: Jau ma sun betg ocupà fitg dal teater durant l'onn passà. Jau hai instradà il curs da teater per scolars da Flem ed assistì a la represchentaziun.

Contacts: Jau hai gì fitg paucs contacts cun vischnancas ed uffizis. Quai è in dischavantatg apparent per la lavur d'animaziun.

Administraziun da la Renania: Sco l'onn passà jau hai administrà ils fatgs da la Renania, scrit tutta corrispondenza e fatg istanzas per divers sustegns.

Ediziuns: Jau hai tgirà l'ediziun dal cudesch «Ziran – il palantschieu sura da la baselgia da S. Martin», gì contacts cun stamparias concernent offertas per la stampa da las ovas da C. Mani e da P. Barandun.

Collavuraziun cun Romania: Carli Scherrer ed jau ans essan scuntrads 2 giadas per coordinar acziuns ed ans cussegljar.

Rumantschaziuns: En collavuraziun cun la cumissiun «Fatscha da nos vitgs» hai jau instradà il project da rumantschaziun en Val Schons che spetga anc la realisaziun.

Contacts cun la LR: Jau hai fatg part da tuttas sesidas da rapport a Cuir e ma sun participà dad ina radunanza da delegads.

Bartolome Tschanner, collavuratur regional

Suprastonza

Parsura:	Martin Cantieni, Donat
Viceparsura:	Sep Item, Flem
Actuara:	Vreni Caprez-Spreiter, Trin-Digg
Cassier:	Hanspeter Meiler, Flem
Assessur(a)s:	Bernârd Demarmels, Andeer Martin Gabriel, Glion Silvia Mark, Ziràn Felix Pfister, Domat Georgina Schaller, Donat
Revisurs:	Gieri Pfister, Vuorz Gion Sutter, Maton/Cuira
Redactur(a)s:	
Casa Paterna/La Pùnt:	Johann Clopath, Trin-Mulin
Calender per mintga gi:	Martin Fontana, Favugn, part sursilvana Jacob Michael, Sagogn, part sutsilvana
Dun da Nadal:	Emmi Caviezel, Cuera, part sursilvana Jacob Michael, Sagogn, part sutsilvana

Uniun Rumantscha da Surmeir (URS)

Avant en onn am vez eligia scu parsoura dall'Uniun rumantscha da Surmeir. Ia va accepto igl mandat, savond d'aveir ratschet ena tscherta onour, pero er dad aveir surpiglia en uffezi tg'am porta responsabladad e lavour. Per ansomma saveir m'occupar dalla lavour an favour digl noss lungatg mamma, vaia gia d'am tschantar ena fegnameira. E per saveir fixar tala vaia gia ansomma d'am persvader ordavant dalla muntada odierna da noss rumantsch-surmiran. Tge vala ansomma anc noss lungatg – e tge pussebladads stattan avantmang per igl saveir mantigneir.

Ple tgi m'occupava digl fatg e pi persvadent tg'ia niva. Oz sunga franc scu ensatge, tgi ena sperdita digl rumantsch fiss ena sperdita essenziala, irramplazzabla per noss pievel surmiran scu er per la rumantscheia an general.

Percheigl vala nossa devisa:

Persvader igls Surmirans dalla valeta digl noss lungatg-mamma, igl *rumantsch!* Pertge igl veir prietsch da tal ans vign pir do ancunashaint cura tg'igl vagn pers!

Scu lagn nous contanscher chella fegnameira:

1. Cun francar la basa fundamentala
 - tras porscher igls meds e mettels per la communicaziun, l'instrucziun e l'integrasiun rumantscha.
2. Cun infurmar e sensibilisar igl noss pievel
 - tras contacts persunals
 - porscher ena pressa actuala
 - ed organisar confrontaziuns constructivas
3. Cun activar e mutivar igls Surmirans
 - tras promover la discussiun tranter Rumantschs
 - tras incumbensar la nossa gliout
 - tras sustigneir activitads creativas

Blers digls aspects numnos vignan per cletg, promovias automaticamaintg tras noss esser e funcziunar da mintgign ainten igl mintgade. Tuttegna dovrans els da taimp an taimp er novs impuls per betg tgi els sa stanschaintan ainten la monotonia funcziunala, vot deir tgi nous

ischan sperts prongs d'ans sarveir da plects moderns. Chels aspects valan pero betg manc per oters lungatgs ed ansomma igl tudestg.

Per igl onn current vagn nous mess sequenta prioritad:

1. *Manar a fejn las ediziuns instradadas*, numnadamaintg igl codesch an onour da Gion Not Spegnas scu er tal dad Antonia Sonder.
2. *Restructurar ed actualisar la Pagina da Surmeir*. Dantant tgi las ediziuns digls codeschs ventilos era gio instradada dalla suprastanza viglia, stavan a nous an chel connex angal anc da liquidar las lavours tecnicass basignevelas.

La restructuraziun ed actualisaziun dalla Pagina da Surmeir stat a cor alla suprastanza ed è neida qualifitgeida per amprensa prioritad.

Er cò ins è sa dumando dalla valeta d'ena gassetta locala rumantscha. È chegl ena sadela sainza fons, fiss betg pi scort da lascher correr chel relativ grond importo tgi vagn d'imponer persiva per otras acziuns.

Dantant ins è nia alla conclusiun:

La pagina da Surmeir duess esser ena gassetta regiunala rumantscha, desiderada e purtada da noss pievel surmiran.

La Pagina da Surmeir duess promover igl lungatg rumantsch antras porscher *infurmaziun – actualitad – documentaziun e publicaziun* a noss convaschigns surmirans an patria ed agl ester. Ella colliessa egn e mintgign sur igl lungatg e duess esser averta per tots, schinavant scu tg'els èn prongs da purtar igl duevel respect tranter concarstgangs.

La Pagina da Surmeir duess colliier igls lectours cun porscher en concept tg'igls angascha da *leir, pudeir e stueir liger*.

Per realisar igl concept preschanto ò la suprastanza redigia ed approvo en nov regulativ da pressa, a fundamaint digl qual igl è nia restructuro la cumischung da pressa da maniera tg'igl redactour duess neir sustignia pi ferm an sia labour e posiziun.

La cumischung exista danov da 5 commembers, numnadamaintg Emil Candreia, Stierva, pres., donna Moscha Jegher, Tinizong, donna Annamia Simeon, Lantsch, Baltermia Peterelli, Savognin e Giatgen Spinass, Sur. Cun vusch consultativa fon part igl redactour P.A. Baltermia, ex ufficio ed igl collaboratour regional Reto Capeder.

La premaveira passada ò demissiuno la redactura digl *Calender*

surmiran. Per muteiv da taimp ò la suprastanza betg savia tschartger ena persunga cumpatenta per chel post uscheia tg'ins ò redigia igl calender 1990 an collectiva tranter igl suprastant Gustav Sonder cun sustign digl coll. reg. Reto Capeder e d'Otmar Spinass.

Er spitgagn nous cun grond plascheir sen igl periodic annual *Igl noss Sulom*, tgi vign redigia per la sagonda gEDA da Franzestg (Tgetg) Schmid.

Mengia grond taimp ò la suprastanza d'imponder mintgamai per dumondas generalas da menaschi. Scu per exaimpel dumondas concernent la communicaziun electronica, stampareias, collaboratours temporans, contracts e. o. pl. Per sulivgeir ò ins stgaffia dus cumischungs preparatoricas, egna per tgossas da menaschi e l'otra per dumondas linguisticas.

Bler mengia pac taimp ans stat a disposiziun per promover acziuns novas. Surtot schi cumparaglagn la structura demografica cun nossa purscheida da lectura. Nous vagn en grond spazi demografic tgi vign sustignia mengia pac. Surtot ans von a nous a perder tals tranter 15 e 40 onns. Igl è a nous da tschartger novas veias persiva.

An dumonda stat l'ediziun d'en vocabulari nov, tal vign fermamaintg pretandia dalla vart digls scolasts. Siva d'aveir stgaffia las novas Normas surmiranas, tgi èn declaradas digl cantun scu med uffizial da scola, è l'ediziun d'en vocabulari correspondent alla normas ed agl taimp, indispensabel. Dalla suprastanza anor vagn nous instrado chella preteisa per mang dalla Leia rumantscha e nous speragn sen buna ancligentscha.

Stimada raspada rumantscha, scu vazez prova la suprastanza da neir siva a sia fegnameira, pero sainza igl sustign dad egn e mintgign n'è igl mantignamaint da noss lungatg strousch pussebel.

Percheigl lessa appellar a tots preschaints, mintgign an sies post, da tschartger veias per cultivar igl noss lungatg, adegna cun igl duevel respect anvers igl concarstgang d'oter lungatg. Emoziuns e cumbats primitivs, egoistics on nign plaz an nossa tgesa surmirana. Nous duvragn la bilinguitad, tala è gio clamada tras la mobilitad digl lungatg rumantsch.

Tge simbolisescha pi bagn igl noss rumantsch, tgi la clav – igl mettel per antrar e darveir igl dialog cun blers pievels umans.

Betg dividagn igl noss pitschen intschess an rumantschungs, fanatichers, sanesters etc. Stagn Rumantschs respectos tranter Rumantschs e da betg Rumantschs.

Stimos preschaints, avant tgi sarar igl mies rapport, lessa anc ma regurdar d'en miritevel commember, numnadamaintg da scolast barmeir Paulin Sonder da Salouf, tgi ò sarvia blers onns all'Uniun rumantscha da Surmeir scu fidevel actuar. Pinavant è el s'angaschea fermamaintg per la cultura digl cant. Nous igl lagn tigneir an buna memorgia e Dia igl detta la pasch.

Tge fiss la nossa instituziun sainza igl ageid permanent da fidevels collaboratours e sustign da blera gliout. Ia less mizzigier la caschung d'angraztger cordialmaintg a mies collegas da suprastanza, agls noss fidevels collaboratours, Reto Capeder e P. Antona Baltermia scu er allas gidantras temporanas tgi az mettan adegna puspe a disposiziun. Mies angraztg duess er eir allas instanzas politicas tgi rancanoschan e s'angaschan pigl noss muvimaint. Agraztg lessa a totta gliout tgi s'angascha an tge moda tgi seia pigl mantignamaint digl lungatg. Chel angraztg global duess cumpiglier tots, donnas ed omens, vigl e gioven, indigen ed ester. Sia labour e bagnsavens ena labour chieta, betg sainz'oter sensaziunala, pero aint igls ples digls fatgs essenziala, creativa e constructiva.

Romano Plaz, parsoura

Rapport digl collaboratour regiunal

Savens stuess igl collaboratour regiunal piglier a mang differentas tgossas igl madem mument. Ma er el stò tschantar prioritads u s'adattar allas relaziuns specificas dalla sia regiun.

Igl mies rapport è cumpilo tenor igls mies rapports quotidian.

Ia sung er ma participo a tottas sedutas dalla suprastanza dall'URS ed otras cumischungs cun vusch consultativa, noua tg'ia va er adegna oriento dalla mia activiad e noua tg'ia va er piglia ancunter incumbensas specificas.

Periodicas e publicaziuns

- *La Pagina da Surmeir* è cumpareida an sia 43. annada e sot la redacziun da Peder Antona Baltermia. Cò ò er igl computer catto

la sia veia alla redacziun uscheia tgi savagn screiver tot igls texts per la gasetta a Savognin.

- *Igl noss Sulom* è cumparia an sia 69. annada sot igl tetel: Fermat, viandant, schi te ast seid; er poesias ed istorgias èn funtangas tgi son la stilivar. Redacziun: Francestg Schmid, Oberengstringen.
- *Calender surmiran* an sia 39. annada sot la direcziun da Violanta Spinass è sto deditgia agl tema: Ia ma regord.

Otras publicaziuns

- *Rosas e spegnas IV da Gion Not Spegnas* cuntigna fragmants ord l'istorgia dalla veta digl sribent, poet e politicher Gion Not Spegnas
- *2 OSL* èn cumparias sot la reschia da *Domenica Steier-Brenn*: «Igl musicants da Brema» da Emma Spinass ed en'ovra originala da *Daniela Caspar-Steier*, Riom, cun skizzas da *Margrit Demarmels*, Stierva, cugl tetel «Ia ed igls animals».
- An collaboraziun URS e LR èn cumparias igls curs da rumantsch 1 e 2.
- En bung esit vainsa gia cun l'ediziun d'ena *cassetta da canzungs* per unfants pitschens. An chel mument lessa angraztger a tot igls scolasts da Surmeir tgi on gido realisar chesta cassetta ansemen cun igls scolars.

Curs da lungatg

Igls curs da lungatg n'èn betg stoss gist schi frequentos scu pi bod. Ins s'accorscha en tant tg'igl taimp da conjunctura ota è passo e tgi l'imigraziun n'è betg schi ferma. An tot vainsa fatg 8 curs e chegl a Savognin, Lantsch, Lai, Surava e Riom, tot ansemen cun 42 persungas.

Scuntrada e furmaziun Surmeir

- Sot la batgetta da *Lina Baselgia e Beat Jenal* ò gia li per l'amprema geda ena scuntrada dalla giuventetna dalla Val Alvra a Lantsch, 35 participants. Ulteriouras duessan suander.
- A Casti vainsa salvo en curs da cuschinar per omens cun 10 participants.
- *En'excursiun geologica an Val d'Err* ò gia en success mai panso.

55 personas on piglia la veia sot igls peis e 5 ouras viadi per santeir digl geolog *Hans Lozza da Murmarera* expectoraziuns fitg interessantas sur dalla crappa da mangan an Val d'Err.

- Igl pi grond success dall SFS èn stos igls cants averts ainten differentas vischnancas, noua tgi vagn preschato «*Igl cumpogn*», igl noss codesch da cant nov. *6 cants averts e 360 participants*, en success nundetg.
- Ansemen cun igl departamaint d'educaziun vainsa realiso a Casti en curs da lungatg *per las mussadras* sot igl tetel: «*Igl purtret ed igl pled*».

Rumantschaziuns

Chellas na von betg or da mang schi spert scu chegl tg'ins spitgiva. Igl è er betg pussebel da trer tras la rumantschaziun ainten ena suletta vischnanca sainza aveir an îgl er tot las otras. Uscheia sunga anc adegna a Lantsch, va pero instrado er tottas rumantschaziuns an Surgôt + Tinizong. Anfignen tg'igls cumegnns n'on pero betg fixo igl lungatg d'inscripziuns ainten lour regulativs darogl bler da far e midar.

Codeschs e vendita da codeschs e cartas

Gronda lavour da redacziun, ma er da correcturas per las ediziuns dall'URS pretendan en grond angaschamaint da taimp. Cura tg'igl collaboratour regiunal è nia incumbenso ansemen cun *Gustav Sonder* ed *Otmar Spinass* da surpiglier er la redacziun digl calender 1990 è igl tgar sto cargea schi fitg tgi n'è strousch rasto taimp per otras acziuns. Igl grond importo per vendita da codeschs, cassetas e cartas da passa 20 000.– frs. per igl noss intschess monta ena bela somma. Chest aton vainsa purschia en'acziun d'OSL speziala agls scolasts, igl adiever è sto mediocher.

Teater

Siva dad onns ò gia li danovamaintg en teater rumantsch a Casti, preschanto dalla giuventetna (ena nova flomma?). An Surses on gia li las preschantaziuns usitadas a Riom, Salouf, Tinizong e Savognin.

Ia va recumando da far barats da teaters tranter Sur- e Sotses, ma anfignen ossa n'ègl betg gartagea.

Bibliotecas

Schibagn tgi ena cumischung digl intschesch Grischun central ò elaboro en questiunari e fatg proposta per mang dalla suprastanza n'è anc capito navot sen chel sectour.

5 onns collaboratour regiunal

Dond en tgit anavos ins vei tge tg'ins ò cuntanschia u er betg. Da prancepi cumpigliva chest post bler contact ed animaziun, ma an realitad n'è chegl betg adegna uscheia. Blera lavour administrativa e lavour da biro leian agl biro.

Schibagn tg'ia sung satisfatg dalla mia lavour stoia conceder d'aveir gia er cass negativs e deprimonts. La schientscha pero ed an spezial tar la giuventetna am dat curasch da star segl post e schi dagn en tgit er aint igl futur, vasainsa forsa en angaschamaint pi vast, en angaschamaint purto da pi blers uscheia tgi an 5 onns pudessans deir:

- mintga Rumantsch è consciaint digl sies lungatg.
- mintga Rumantsch ò pers la tema da s'exponer scu Rumantsch.
- mintga Rumantsch so tge schanza supplementara tgi el ò per amprender oter lungatgs sur igl rumantsch
- mintga Rumantsch discorra automaticamaintg rumantsch cun Rumantschs
- mintga Rumantsch è tolerant envers igls oters e promova ena buna discussiun conc. igl rumantsch grischun tgi savess esser agl avigneir ena schanza supplementara pigl mantignamaint digl lungatg.
- mintga cumegn ò franco igl lungatg uffizial ainten la sia constituiun communal.
- mintga affar risguarda igl rumantsch per inscripziuns ed otras tgossas.

Reto Capeder, collaboratour regiunal

Suprastanza

Parsoura:	Romano Plaz, Savognin
Viceparsoura:	Remi Capeder, Casti
Actuar:	Gustav Sonder, Alvagni
Cassier:	Gion Cola, Riom
Assessoura:	Marlies Jegher, Mulegns
Delegadas dalla Meirana:	Violanta Uffer, Tinizong Rita Cadotsch, Savognin
Revisours da chints:	Gion Mareia Cotti, Sur Berti Farrèr, Stierva
Publicaziuns:	Redactours:
La Pagina da Surmeir	Peder Antona Baltarmia, Salouf
Igl noss Sulom	Franzestg Schmid, Oberengstringen
Calender surmiran	Cumischung ad hoc

Uniun da scripturas e scripturs rumantschs (USR)

Per salvar nossa radunanza generala ans radunain nus quist on a *Bravuogn*, in quel lö cha'l rumantsch ha fingià stuvü laschar bleras pennas, in ün lö ingio chi's manifestescha l'erosiun linguistica in möd exemplaric, ingio chi gniva dit fingià avant 100 ons cha'l rumantsch saja destinà a la mort.

Ma esser sül glim tanter duos culturas sa e po esser eir ün impuls pel cumbat, per l'ir in tschercha da l'aigna identità, per chattar a la fin üna fuorma da solidarità, sco per exaimpel la *Pro Brauegn*.

Bravuogn es dvantà catalisatur e seismograf per quai cha l'avegnir ans spordscharà eir a nus. Bravuogn viva duos linguas, piglia di per di cumgià da sias tradiziuns, s'orientescha di per di vers üna cultura cha forsa ingün nun ha giavüschà, ma stuvü acceptar sco realtà, eir scha quella, sper il profit economic, chaschunescha imbarraz e vacuum cultural.

«Sunar cun duos instrumaints, o sunar cun ün instrumaint cun duos buochins», sco cha Flurin Spescha ha dit üna jada, sa esser ün inrichimaint per qualchün chi scriva, ma scha'ls lectuors san lura eir ballar ladavo, es ün'otra dumonda.

Eir nus sco scripturas e scriptuors rumantschs rivain forsa – o eschan fingià rivats – a quel punct cha nus ans stuvain dumandar, quala lingua chi serva il meglder a descriver nos muond intern, schi's tratta da confruntar experiencias ed invenziuns.

Chaminar sün üna craista ans imprometta sgüra üna bella vista da tuottas varts, ma nus nu das-chain invlidar cha'l sulai splendura a listess temp adüna be dad üna, voul dir cha scrivond eschan sforzats da muossar culur.

Blers Rumantschs emigrats, e tanter quels impustüt ils scriptuors, han badà cha culla distanza lur lingua materna dvainta vieplü preziosa. E blers han chattà lur lingua pür in quel ambiaint cha las culissas geograficas mancaivan.

«Scriver pel pövel» nu das-cha mai provochar noscha conscienza o infideltà invers sai svesa. Eir il pövel ha il dret da gnir inquietà. E chi cugnuoscha a la fin la conscienza dal pövel?

Heine ha dit üna jada: «Nus dudivan qua o là la pretaisa: il dret democrat scriva sco'l pövel; cordial, simpel e mal. Ma a minchün nun esa dat da scriver mal, e lura avaiva que dalunga nom: l'es elitari, ün amatur da la fuorma, ün ami da l'art, un inimi dal pövel.»

Scha nus vulain restar sensibels sco scripturas e scriptuors per quai chi capita sün quist muond, stuvaina avair il curaschi da dovrar il pled eir per til defender, per metter in dumonda sco per acceptar noss limits e schlargiar nossas pussibilitats.

Eir in noss'unium nu scrivan tuots our da listessa motivaziun. La pretaisa dals lectuors, cha noss texts sajan transparents, inclegiantai-vels, per na dir simpels, po esser per l'autur d'üna vart ün schligerimaint, da l'otra vart però eir üna malincretta chi's nudrischa da la mediocrità. Nus stuvain esser grats per üna critica litterara chi intermediëscha cun cussagl ed agüd, scha scrivonts malsgüers as servan d'üna lingua malsgüra. Ad els nu güda ne il curtè al culöz ne la curuna sül cheu. Quai chi güda es la fiduzcha aint il agen pled per portar inavant la vusch da lingia a lingia.

Ün pass incuraschant in quella direcziun sun sgüra stats ils DIS DA BOLDERN, il *seminar* da l'avuost 89 cul tema: *Co salve eu mias vachas?*

Am mettond a scriver meis algords dal seminari a Boldern da quista stà dürant üna choda eivna d'avuost, fetsch eu adöver d'üna tecnica chi'm güda a svagliar la spontaneità sco ch'eu tilla sentiva d'uffant e sco scha Dieu tilla s-chaffiss adüna darcheu da nouv.

Eu met il pled «scriver» immez il fögl, tir ün rinch intuorn e spet cha quist purtret svaglia in mai uschè bleras associaziuns sco pussibel. Sch'eu büet ün crap aint ill'aua, fuorman las uondas rinchs concentrics, e sch'eu büet ün pled sün ün fögl, as sparpaglian ils rinchs perquai d'intuorn e fuorman pitschnas unitats chi cuntegnan il dscherm per interas chadainas d'impissamaints, sco scriver üna rait aint il univers. La fascinaziun dal dischuorden am maina bainbod in üna tensiun organica chi metta il temp e'l l'ö our d'chanvè. Eu am saint in ün reservat chi nu cugnuoscha ne scumonds ne buns cussagls, ma chi svaglia meis buonder cun mincha nouv pled circundà d'ün rinch.

Probabelmaing cha quel chi scriva voul schlargiar seis muond e's deliberar our da la strettezza da seis impissamaints, in tuots cas na per gnir inolet, ma per incleger, na per dar respostas, ma per far dumondas.

17 persunas s'han inscuntradas a Boldern per ir in tschercha da l'aventüra da scriver, per scuvrir il gust dad experimentar cun plets da fantasia, tils fond far cupiroulas inavant ed inavo.

Insolit, per üna lingua chi penda vi dals ultims plets?

Dafatta brich! I dà eir tecnicas chi'ns güdan a descriver noss sömmis, nossas temmas, noss gusts e nossa dulur. Che ans güdan noss tscharvels, schi nu sun in cas da prodüer qua o là üna metafra chi fa punts tanter la part cognitiva e quella da l'imaginaziun, quella schnestra e quella dretta.

Scripturs daja pacs in terra rumantscha, scrivonts üna pruna. Ma la qualità d'ün text nu dependa da simlas distincziuns definitoricas, uschè cha la cumposiziun da la grupp, cun mità commembras e commembers da l'USR e l'otra mità duonnas ed homens sensibilisats per ir in tschercha da lur lingua, es statta üna furtünada.

Solitamaing es scriver ün act da retratta in quel chantunet prüvè d'üna stüva o stanza. Ch'ün possa as far impissamaints eir in gruppas, forse davo üna cuorta meditaziun cun musica da clings tibetans, quai sarà statta üna da las scuvertas chi han pisserà davo cuort temp per quel fuond da fiduzcha tanter pêr chi pür pussibiltescha la lavur vi da texts vardaiVELS e sincers.

Scriver noss sömmis, nossas visiuns, noss pissers, quai sarà l'essenza da nossas experienzas quotidianas; tillas metter in üna fuorma, quai es l'intenziun litterara.

Sgüra ch'ingün nun es gnü a Boldern per tuornar a chasa cul manuscrit d'ün roman inter suot bratsch, e tantüna esa gnü lavurà intensivamaing. A la fin s'han mantunats circa 120 texts, crüjs e cots, uschè cha la grupp ha decis da s'inscuntrar üna seguonda vouta a Falera per üna fin d'eivna in october. Pro quell'occasiun as tratta da repassar las lavuors e guardar schi «tegnan» amo.

Ils «texts da Boldern» ed otras cuntribuziuns in connex culs 700 ons confederaziun faran part da la LITTERATURA DA GIUBILEUM 91, l'organ uffizial da l'USR, chi cumpara dal 91 sco documaint per la quadrilinguità svizra.

Minchün e minchüna chi scrivan san cha la scrivonda maina suvent a bloccadas chi impedischan cha la tinta cula. Accumpagnats e chürats dal scriptur e psicolog Jürgen vom Scheidt da München chi s'ha «büttà aint ill'aua fraida rumantscha», han ils participants eir imprais metodas co ch'ün perda main temp cun fermar immez la frasa e ponderar sur dal text.

La preschentscha da divers idioms rumantschs, cumprais il ladin da Val Gardaina, ha pisserà per situaziuns comicas, ma pel process da grupp eir fich stimulantas.

«Co salv eu mias vachas?» uschè as nomnaiva il seminari, e las

respostas a la fin d'eiran uschè differentas sco'ls muagls svessa. La situaziun dad appartegner ad üna minoranza vuol dir, da's cuntantar da la pitschnezza e tscherchar in quella la grandezza adattada. Per scuvrir l'aigna vusch e sentir l'agen flà ha minchün surgni bler lö e temp. E quai chi'd es lura amo vanzà, es gnü impuondü per cultivar l'amicizcha, per tadlar e cuntradir, per giovar e dispittar, per giodair e patir.

E scha seguond il scriptur Martin Walser, «ün scriptur saja quel chi scrivond as müda», han sgüra tuots tut cumgià ün da l'oter cul sentimaint dad avoir schlargià il muond, bainschi be quel dal dialog intern, mo per la paja cun tuot la pussanza da l'imaginaziun.

Üna radunanza generala tscherna eir seis lö per til imprender a cugnuoscher. Sar Puorger da la Pro Brauegn ans maina tras giassas e sün plazzas, quintond da temps passats, impustüt in connex cull'importanza dal pass da l'Alvra.

Davo la tschaina a l'hotel Darlux han noss giasts tessinai, Elda Guidinetti, Alberto Nessi e Fabio Pusterla ans intratgnüts cun prosa e poesia, e la cultivaziun da nossa parantella etnica ha savü promover l'incletta tanter pêr.

Da las tractandas da nossa radunanza generala be ils fats importants:

- La *Litteratura* 12/1 cumpara pür l'on chi vain.
- La *Giuria litterara* scumparta premis o duns litterars a: Gion Deplazes per sias «Cambridas», a Paula Vincenz per sia prüma raccolta da poesias, ad Albert Wihler per seis texts scientifics, a G. B. Spescha per sia schelta da poesias.

La giuria litterara fa adöver da seis dret da premiar eir ouvras na inoltradas. Uschè survain «Giacumbert Nau» da Leo Tuor il premi principal per sia «valur litterara» e per sia «fuorma innovativa».

- Müdada da statuts: La perioda d'uffizi dal president es illimitada, sto però gnir confermada tras la radunanza generala mincha duos ons cun votaziun in cas da cuntercandidat(a)s.
- Demischiun: Gion Peder Thöni, actuar da l'USR, demischiunescha e vain rimplazzà da Beni Vigne. L'actuariat surpiglia plü tard Flurin Spescha. Approvats vegnan eir ils oters commembers in suprananza: Irma Klainguti e Giovannina Brunold.

Flurin Caviezel demischiunescha sco delegià pro la Lia rumantscha. In sia piazza vain tschernüda Annamengia Bertogg.

Nouvs commembers: Sün fundamaint d'üna cuorta preschantaziun vegnan admiss: Margarita Gangale-Uffer, Oscar Peer, Leo Tuor.

Rumantsch Grischun : La suprastanza güdichescha l'experimaint culla lingua da standard sco fich positiv e per la litteratura rumantscha da grond'importanza. Ella as dosta in *tuotta fuorma cunter il möd penibel da discussiun* illa pressa grischuna da l'ultim temp e piglia svesa pusiziun illa pressa cun üna resoluziun in connex cullas attachas in regard a la traducziun dal «Palaver» da Max Frisch in rumantsch grischun da Flurin Spescha.

Dis da Domat: Las experienzas fattas in occasiun da la Scuntrada a Scuol han incuraschè la suprastanza da realisar *Dis da litteratura dals 7– 9 settember 1990 a Domat* cun prelecziuns, seminaris, lavuratori, discussiuns al podium, sairadas litteraras cun giasts sangallais, teater istorgias da buna not etc.

Ün sincer ingrazchamaint a meis collegas ed a mias collegas in suprastanza, als revisuors, a la redacziun da la *Litteratura*, a la Cumischiun litterara, al rapreschantant ill'Uniun svizzra ed a tuot ils commembers chi han cuntribui a favur da noss'uniun.

Clo Duri Bezzola, parsura

Suprastanza

President:	Clo Duri Bezzola, Oetwil am See
Cassiera:	Giovannina Brunold, Samedan
Actuar:	Flurin Spescha, Turitg
Assessur(a)s:	Irma Klainguti, Zuoz Beni Vigne, Turitg
Revisur(a)s:	Annamengia Bertogg, Castrisch Mariano Tschuor, Laax
Giuria litterara:	Urs Baltermia, Turitg Rina Steier, Savognin Annetta Ganzoni, Gräsch Erica Lozza, Horw Arnold Rauch, Cuir
Redacziun «Litteratura»:	Mevina Puorger-Pestalozzi, Turich Ursicin G.G. Derungs, Vacallo Felix Giger, Cuir
Represchantant en l'USS:	Ursicin G.G. Derungs, Vacallo

Cuminonza romontscha radio e televisiun (CRR)

Radunonza generala

La radunonza generala dalla CRR ha giu liug ils 15 d'avrel 1989 a Razén. Cun Razén ha la CRR visitau ina vischnaunca agl ur dil territori romontsch, ina vischnaunca che sesprova da mantener lungatg e cultura romontscha. In grond diember commembers dalla CRR ha priu part dalla radunonza a Razén. Quella ha approbau unanimamein il quen per igl onn 1988, il rapport da gestiun per 1988 ed il preventiv per 1990. Cun plascher ha la radunonza priu enconuschiantscha dalla bein reussida realisaziun digl augment dallas emissiuns romontschas da radio a ca. 5^{1/2} uras per di. La fin digl onn 1988 ha la suprastonza centrala dalla Societad svizra da radio e televisiun (SSR) plinavon concludiu in augment dil diember dalla emissiun da televisiun «Svizra romontscha» da 12 a 24 emissiuns per onn. Quei ei in considerabel augment. El decuors digl onn 1989 ei il persunal per realisar quei augment vegnius engaschus e scolaus. La realisaziun ei preveda el decuors dalla stad 1990.

La radunonza generala a Razén ha plinavon approbau unanimamein ina revisiun parziala dils statuts dalla CRR. Ei setracta cheu oravontut d'ina adattaziun alla revisiun dils statuts dalla SSR e dalla DRS respectiv dil statut davart la posiziun speciala dalla CRR. En quei connex ein era las determinaziuns concernent il commemoradi tier la CRR vegnidas precisadas ed amplificadas. Tenor quella revisiun ei la CRR aviarta enteifer il camp d'activitad (Grischun romontsch e sia diaspora ell'ulteriura Svizra) a personas naturalas da lungatg romontsch domiciliadas el Grischun respectiv en in auter Cantun svizzer sco era a personas giuridicas cun sedia enteifer il camp d'activitad, aschilunsch ch'ellas ein ligidas cun il lungatg e la cultura romontscha.

Il december 1988 ei il commember dil cussegl dalla CRR Jon Gottschalk, Zernez, morts tut nunspitgadamein. En siu stagl ha la radunonza generala a Razén elegiu per il rest dalla perioda d'uffeci 1989 – 1992 dunna Claudia Willy-Bazzi, Ftan. Cun quella elecziun fan ussa treis dunnas part dil cussegl.

A caschun dalla radunonza generala surdat la CRR regularmein il premi da radio e televisiun dalla CRR. Quei premi vegn accordaus

dalla suprastonza a personas ni uniuns ed instituziuns ch'eiin sefatgas en ina moda ni l'otra specialmein meriteivlas per lungatg e cultura romontscha. Per igl onn 1989 ei quei premi vegnius surdaus a caschun dalla radunonza a Razén a Conrad Bertogg, Castrisch/Riehen, sco undrientscha da sia lavur sco cumponist e dirigent romontsch, ed alla gruppa da trubadurs Flurin Janett e Peder Rauch, Scuol, sco renconuschientscha per la tgira dil cant popular romontsch el territori ladin.

Cussegl e suprastonza

Il cussegl che cumpeglia 17 commembers che representan tuttas valladas romontschas ed ils Romontschs ella Bassa, ha salvau duront igl onn da gestiun 4 sedutas. El ha preparau las fatschentas statutaras e deliberau il sboz per la revisiun parziala dils statuts dalla CRR per mauns dalla radunonza generala 1989. La fin d'avrel 1989 ha il cussegl elegiu Richard Cavigelli sco niev schef d'informaziun dil radio romontsch. Richard Cavigelli remplazza naven dall'entschatta schanner 1990 Sep Item che va suenter 21 onns survetsch tier il radio romontsch en pensiun. Suprastonza e cussegl han exprimiu ad el in cordial engraziament per la gronda e buna lavur en favur dil radio romontsch. Il niev schef d'informaziun ei naschius 1942 a Siat. Duront biars onns eis el staus scolast secundar. Igl atun 1983 ei Richard Cavigelli entraus en survetsch dil radio romontsch. Dapi entgins onns ha el era procurau ils rapports davart las tractativas dalla Assambla federala.

Il cussegl ei plinavon s'occupaus pliras gadas da damondas da scolaziun dil persunal en general e dalla scolaziun e perfecziun linguistica en special. El ha era discutau la damonda davart il diever dil Rumantsch Grischun enteifer las emissiuns romontschas da radio. Ina seduta ei stada dedicata a damondas davart la derasaziun e recepziun tecnica dallas emissiuns romontschas enteifer ed ordeifer il cantun Grischun. Ei setracta cheu denter auter era dalla problematica davart la recepziun d'emissiuns romontschas da radio ella Bassa. En quei connex ha il cussegl discutau ils differents projects e models per il diever dalla 4. cadeina da televisiun.

Sper la preparaziun dallas fatschentas per mauns dil cussegl e dalla radunonza generala ei la suprastonza s'occupada en numerusas sedutas da damondas che pertuccan oravontut las finanzas, l'organi-

saziun ed il persunal dil studio regional romontsch. La preparaziun da quellas fatschentas pretenda adina puspei contractivas ed oravontut ina buna collaboraziun cun ils organs dalla SSR e dalla DRS sco era cun il studio regional romontsch. La suprastanza ha lu era tgirau buns contacts cun las societads commembras dalla DRS. En quei senn ha ella era seschau representar tier numerusas occasiuns da differenta natira.

Duront igl onn 1989 ha la suprastanza priu posiziun tier differentas damondas per mauns d'organs dalla SSR ni d'autoritads cantunalas. Ina fatschenta ch'ei adina puspei stada en discussiun, pertucca il sboz per ina lescha davart radio e televisiun. Ils differents contacts cun parlamentararis federals ein sefatgs en moda positiva. La suprastanza vegn a perseguitar vinavon cun atenziun la deliberaziun da quella lescha ch'ei era per la CRR da gronda muntada.

Ulteriur augment dallas emissiuns da radio

Oz dispona il radio romontsch d'in temps d'emissiun da ca. 5^{1/2} uras per di. Avon 10 onns muntava la preschientscha romontscha el radio ca. 37 minutas per di. El decuors dils davos onns eis ei consequentamein stau pusseivel d'augmentar considerablamein il temps d'emissiun. Quei ei oravontut d'attribuir alla posiziun speciala che la CRR ha obteniu sin fundament dils statuts dalla SSR e dalla concessiun dil Cussegl federal. Arisguard las emissiuns romontschas da radio e televisiun representa la CRR oz enteifer la SSR il lungatg e la cultura romontscha. Cun quella incumbensa ha la CRR obteniu el ravugl dalla SSR la posiziun d'ina regiun linguistica. Quella incumbensa legitimescha in commensurau svilup dallas emissiuns romontschas da radio e televisiun. Quellas emissiuns valan oz sco in mied efficient el cumbat per il manteniment da lungatg e cultura romontscha. Las retschercas ufficialas muossan lu era che la populaziun romontscha appreziescha las emissiuns romontschas. Quei fatg dat alla suprastanza dalla CRR ed al studio regional impuls da postular in ulteriur augment dallas emissiuns da radio. Ina correspundenta istanza vegn inoltrada el decuors dalla emprema mesadad digl onn 1990. Cu e scheibein igl entir project d'augment sa vegnir realisaus, ei oravontut ina damonda finanziaria. En vesta alla caraschia ed als numerus postulats ha la SSR oz gronda breigia da tener igl equiliber finanziel. Ord quei motiv eis

ei previu da far al Cussegl federal ina damonda per in alzament dallas taxas da concessiun. Cun quella acziun vegn ei denton strusch ad esser pusseivel da metter ord via tuttas difficultads finanzialas.

Lavur publica

Duront igl onn 1989 ei la publicitad adina puspei vegnida informada davart ils problems ch'occupeschan la CRR. Quei vala era concernent decisiuns dalla SSR ch'ein d'impurtonza per la CRR. Plinavon ei igl «Fegl d'informaziun da la CRR», preparaus ed edius dalla cumissiun per la lavur publica dalla CRR, cumparius 4 gadas en las gasettas romontschas da nies Cantun. Ei setracta cheu d'in bien mied d'informaziun. Alla informaziun e discussiun davart la CRR e las emissiuns romontschas da radio e televisiun surveschan medema-mein las «scuntradas d'informaziun» che han era igl onn 1989 giu liug en differents loghens. Quellas seras d'informaziun e discussiun ein per regla bein frequentadas. Ellas muntan per ils representants dalla CRR e dil studio regional romontsch adina puspei ina buna occasiun da sediscuorer cun il publicum dil program romontsch. La populaziun ha aschia la puseivladad da presentar giavischs e propostas arisguard emissiuns da radio e televisiun. Tier quellas occasiuns sefa per ordinari ina interessanta discussiun.

Fidel Caviezel, parsura

Suprastonza

President:	Fidel Caviezel, Cuera/Sumvitg
Vicepresident:	Cristian Fanzun, Cuera/Tarasp
Actuar:	Remi Capeder, Casti
Cassier:	Carli Hassler, Favugn/Donath
Assessor:	Peider Ratti, Cuera/Malögia

Cuminanza mussadras rumantschas (CMR)

L'an 1989 ho mno a nossa cumünanza bger allegraivel. Pustüt ün di es sto da grand'importanza, nempe ils 28 settember. Quel di ho decis il Grand Cussagl (cun 108 a 0 vuschs) da lascher reveder nossa ledscha da scoulina.

Insembel cun l'uniun da magisters Grischuns e la secziun tudas-cha da mussedras ans vainsa occupos intensivamaing cun la preparaziun per realiser quista revisiun.

- Nus vains infurmo il Departamaint d'educaziun davart la situaziun in nossas scoulinas. Cò do que nempe enormas differenzas a regard pejas e localiteds.
- Al Grand Cussagl sun gnidas inoltredas duos moziuns, üna da duonna H. Derungs ed üna da sar Lardi.
- Il Departamaint d'educaziun ho rendieu attent cun üna charta a tuot ils purteders da las scoulinas, da resguarder e's tgnair vi da las directivas da nossa ledscha da scoulina.

L'an passo es eir gnida fundeda la nouva Associaziun da magisters svizzers L-CH.

Inpü vains nus revais noss statüts.

La radunanza generela dals 13 settember ho decis da cumanzer dal 1990 cun la realisaziun d'ün cudesch da chanzuns, versets e gös. Düraunt quel temp nu publichainsa üngüns fögls per «la scoulina/la scoletta».

A vegnan furmedas duos gruppas da lavur, üna in Surselva ed üna in Engiadina. Il Surmeir es fingià landervi ad elavurer ün têt mez. Nus essans fich gratas, cha la Lia Rumauntscha surpiglia l'ediziun dal cudesch.

Per glivrer mieu rapport vuless eau ingrazcher a tuot quels chi sustegnan in ün u l'oter möd la CMR e cun que nossas scoulinas rumauntschas.

Mirta Hartmann, presidenta

Rendaquint da la Lia rumantscha 1989

Expensas

	CONTRIBUZIUNS DIRECTAS	Quint 1989	Prev. 1989	Quint 1988
	<i>Uniuns regiunalas</i>			
3050	Romania	69'000.-	69'000.-	69'000.-
3060	Uniun dals Grischs	69'000.-	69'000.-	69'000.-
3070	Renania	69'000.-	69'000.-	69'000.-
3080	Uniun rumantscha da Surmeir	69'000.-	69'000.-	69'000.-
Total	<i>Uniuns regiunalas</i>	276'000.-	276'000.-	276'000.-
	<i>Uniuns surregiunalas</i>			
3150	Societad Retorumauntscha	20'000.-	20'000.-	20'000.-
3160	Cuminanza rum. radio e televisiun	500.-	500.-	500.-
3170	Uniun scripturs rumantschs	32'000.-	32'000.-	32'000.-
Total	<i>Uniuns surregiunalas</i>	52'500.-	52'500.-	52'500.-
	<i>Pressa rumantscha</i>			
3250	Gassetta Romontscha	31'500.-	31'500.-	31'500.-
3260	Fögl Ladin	31'500.-	31'500	31'500.-
3270	La Casa Patern/La Punt	70'000.-	70'000.-	70'000.-
3280	Pagina da Surmeir	70'000.-	70'000.-	70'000.-
3290	Chardun	7'000.-	7'000.-	7'000.-
Total	<i>Pressa rumantscha</i>	210'000.-	210'000.-	210'000.-
	<i>Diversas contribuziuns</i>			
3350	Ediziuns ordaifer la LR	13'367.-	12'000.-	26'433.50
3351	Uniun culturalas	300.-	1'500.-	1'120.-
3352	Fundaziun Planta	1'000.-	1'000.-	1'000.-
3353	Fundaziun Retoromana	1'000.-	1'000.-	1'000.-
3354	Fundaziun Dialog	7'806.-	7'500.-	7'806.-
3355	Fundaziun scienza e giuventetgna	1'000.-	.-	.-
3360	SRR/Rapport LR en las Annalas	1'000.-	1'000.-	1'000.-
3361	Cuminanza mussadras	500.-	500.-	500.-
3362	Projects circumscrits	.-	1'000.-	1'000.-
3363	«Bündner Wirren», giu liber a Tavau	5'000.-	5'000.-	.-
3364	Fuev-delegaziun rumantscha	2'654.60	2'500.-	1'194.-
3365	Gassetta da scolars Aviöl	5'000.-	5'000.-	5'000.-

		<i>Quint 1989</i>	<i>Prev. 1989</i>	<i>Quint 1988</i>
3366	Ars Helvetica	50'000.-	50'000.-	47'277.60
3367	Contribuziuns nunprevidas	9'457.-	5'000.-	5'707.30
3368	Ediziun Büchli – mitologia grischuna	.-	.-	5'000.-
3369	Acziun Bravuogn	.-	.-	10'000.-
Total	<i>Diversas contribuziuns</i>	98'084.60	93'000.-	114'038.40
Total	<i>Contribuziuns directas</i>	636'584.60	631'500.-	652'538.40

ACZIUNS SPEZIALAS

3450	Program d'assimilaziun	44'768.60	35'000.-	49'210.05
3451	50 onns linguatg naziunal	.-	.-	6'710.90
3452	Curs rumantsch scola Caira	7'440.-	14'000.-	8'000.-
3453	Scolaziun da creschids	2'375.80	5'000.-	837.50
3454	Scolas medias/istorgia da la litteratura	.-	.-	2'121.20
3455	Scolas professiunalas	.-	2'000.-	.-
3456	Preparaziun vocabulari idiomatic	20'000.-	20'000.-	.-
3457	Salon du livre et presse	3'624.30	3'000.-	.-
3458	Documentaziun/Public relations	29'731.65	5'000.-	8'534.80
3459	Pressa/studi da projects	5'000.-	5'000.-	.-
3460	Scuntrada rumantscha	.-	.-	238'392.20
3461	Barat da classas	.-	1'000.-	.-
3462	Promozion chant rumantsch	2'130.-	3'000.-	1'307.80
3463	Contribuziun per promover Ars Helvetica	.-	.-	660.-
3464	Rumantschaziuns	1'582.20	2'000.-	1'651.30
3465	Bibliotecas localas	533.10	500.-	1'563.20
3466	Acziun na fixadas	7'750.-	10'000.-	9'280.65
3467	Med «assimilaziun/integraziun rumantscha»	10'366.05	15'000.-	19'221.85
3468	Mamma ed uffant	1'215.40	.-	367.-
3469	Inscunter cuminanzas etnicas	.-	.-	7'963.-
3470	La Quotidiana	.-	.-	15'215.10
3476	Materialias Scuntrada 1988	6'804.-	.-	.-
3477	70 onns Lia rumantscha	9'061.-	.-	.-
Total	<i>Acziuns spezialas</i>	152'382.10	120'500.-	371'036.55
Total	<i>EXPENSAS GENERALAS</i>	788'966.70	752'000.-	1'023'574.95

COLLAVURATURS REGIUNALS

3501	Pajas mensilas	311'649.-	313'000.-	304'161.40
3506	Supplement da famiglia	4'160.-	15'400.-	14'240.-
3507	Supplement d'uffants	10'800.-	.-	.-
3511	AVS/AI/UCG/AD	22'781.55	22'600.-	22'377.20
3513	Segiranza d'accidents	1'636.15	1'600.-	1'607.15

	<i>Quint 1989</i>	<i>Prev. 1989</i>	<i>Quint 1988</i>
3515 Cassa da pensiun	24'141.15	25'000.-	24'475.60
3521 Spesas da viadi etc.	9'631.90	14'000.-	13'518.90
3522 Divers custs da biro	5'567.60	7'000.-	6'321.45
3523 Fits biros	8'100.-	12'000.-	10'980.-
Total <i>Collavuratur</i> <i>regiunals</i>	398'467.35	410'600.-	397'681.70
POST DA LINGUATG			
3601 Pajas mensilas	94'308.10	153'000.-	99'619.40
3602 Pajas per ura	4'771.25	.-	.-
3606 Supplement da famiglia	960.-	5'360.-	3'600.-
3607 Supplement d'uffants	2'640.-	.-	.-
3611 AVS/AI/UCG/AD	7'242.70	11'100.-	7'280.55
3613 Segiranza d'accidents	484.50	750.-	.-
3615 Cassa da pensiun	6'969.40	10'900.-	8'681.65
3650 Biblioteca linguistica	1'535.75	2'000.-	373.65
3653 Elavuraziun electronica da datas linguisticas	6'200.-	10'000.-	6'500.-
Total <i>Post da linguatg</i>	125'111.70	193'110.-	126'055.25
POST D'INFORMAZIUN E DA DOCUMENTAZIUN			
3701 Pajas mensilas	62'236.85	81'000.-	76'977.50
3702 Pajas per ura	5'441.25	.-	.-
3706 Supplements da famiglia	736.-	960.-	800.-
3708 Supplements d'uffants	.-	.-	.-
3711 AVS/AI/UCG/AD	4'947.30	5'900.-	5'651.90
3713 Segiranza d'accidents	345.15	.-	405.90
3715 Cassa da pensiun	6'012.-	6'500.-	6'507.60
3753 Indriz e programs d'elavuraziun electronica	.-	1'000.-	1'000.-
3755 Material d'infurmaziun	1'227.50	2'000.-	1'210.20
Total <i>Post d'informaziun e da documentaziun</i>	80'946.05	97'360.-	92'553.10
POST DA TRANSLAZIUNS			
3801 Pajas mensilas	43'190.95	64'100.-	52'108.05
3802 Pajas per ura	14'100.10	.-	.-
3806 Supplements da famiglia	640.-	1'620.-	1'140.-
3807 Supplements d'uffants	660.-	.-	.-
3811 AVS/AI/UCG/AD	4'188.-	4'700.-	3'823.40
3813 Segiranza d'accidents	215.60	160.-	171.45
3815 Cassa da pensiun	2'754.05	2'800.-	2'470.80
3853 Indriz e programs d'elavuraziun electronica	2'600.-	4'000.-	4'060.-
Total <i>Post da translaziuns</i>	68'348.70	77'380.-	63'773.70

POST DA TEATER				
3901	Pajas mensilas	22'284.10	28'500.-	30'059.-
3902	Pajas per ura	6'975.-	5'000.-	.-
3911	AVS/AI/UCG/AD	2'400.55	2'900.-	3'006.25
3913	Segiranza d'accidents	.-	.-	.-
3915	Cassa da pensiun	.-	.-	.-
3950	Curs/festival da teater	642.75	5'000.-	8'188.40
3951	Spesas e contribuziun	2'119.70	5'500.-	3'781.40
3953	Biblioteca	.-	.-	262.-
3954	Translaziuns	9'107.80	8'000.-	9'130.-
3955	Mussavia dramatic III	6'054.30	5'000.-	6'150.-
3956	La scena	3'190.45	.-	.-
3957	Fegl d'infurmaziun	1'000.-	2'000.-	500.-
3958	Contacts externs	1'508.-	1'000.-	2252.80
3959	Divers custs	494.95	300.-	1'047.60
Total <i>Post da teater</i>		55'777.60	63'200.-	64'377.45

POST D'EDIZIUNS				
4001	Pajas mensilas	45'730.40	76'200.-	65'615.05
4002	Pajas per ura	12'775.60	.-	.-
4011	AVS/UCG/AD	5'031.70	5'600.-	11'410.85
4013	Segiranza d'accidents	211.65	400.-	380.30
4015	Cassa da pensiun	2'047.20	3'700.-	3'344.50
4050	Quaderns OSL	26'270.35	25'000.-	27'002.25
4051	Musicalias	744.65	2'000.-	770.-
4052	Abunnament chanzuns	22'688.40	22'500.-	.-
4053	Meds didactics scolas fundamen- tals tudestgas	9'724.55	10'000.-	8'657.65
4054	Restampa vocabulari tudestg – sursilvan	31'932.-	32'000.-	.-
4055	Correspondenza rumantscha WEKA	4'944.85	5'000.-	284.05
4056	Funtaunas III	11'585.-	12'000.-	7'843.60
4057	Comics Rumantschs	30'000.-	30'000.-	.-
4058	Kodi	34'051.50	32'000.-	30'935.90
4059	La scoletta	2'977.-	5'000.-	3'152.75
4060	Cassetas praulas etc.	.-	5'000.-	.-
4061	Vocabulari administrativ giuridic	3'636.15	6'000.-	30'957.65
4062	Restampa Lisetta	7'704.-	7'000.-	.-
4063	Projects na fixads	30.-	2'000.-	7'710.-
4064	Cumpra per revendita	71'426.35	60'000.-	72'545.30
4065	Cumpra per sustegn/antiquariat	6'569.05	3'000.-	.-
4066	Langenscheidt pledari rumantsch grischun	10'378.60	4'000.-	.-
4067	Restampas	4'011.50	10'000.-	.-
4068	Med assimilaziun/integraziun rumantscha	35'758.25	35'000.-	51'827.50
4069	Med educaziun sexuala	2'000.-	2'000.-	.-

	<i>Quint 1989</i>	<i>Prev. 1989</i>	<i>Quint 1988</i>
4070 Cartas (Nadal/Daniev etc.)	--	5'000.-	--
4071 Propaganda	14'983.70	10'000.-	5'198.45
4072 Francatura e vitgira	1'990.01	1'000.-	1'990.70
4073 Material da spediziun	4'191.35	5'000.-	4'049.65
4074 Broschura info 88	--	--	5'700.-
4075 Sminuaziun debiturs	--	--	15'449.55
4083 Cassetas texts litterars	4'267.70A	--	--
4087 Restampa Dicziunari ladin – tudais-ch	22'476.-	--	--
4098 Sminuaziun cudeschs avant man	27'566.95	--	--
Total <i>Post d'ediziuns</i>	449'169.06	416'400.-	354'825.70
SCOLINAS			
4101 Pajas mensilas	90'420.50	85'000.-	91'841.75
4103 Paja transports uffants	13'232.75	13'000.-	13'689.20
4111 AVS/AI/UCG/AD	7'666.60	7'900.-	7'497.30
4113 Segiranzas d'accidents	372.05	410.-	383.05
4115 Cassa da pensiun	4'538.50	6'200.-	4'049.65
4150 Spesas bus	4'592.50	6'000.-	8'594.70
4151 Divers custs	20.30	600.-	188.55
4152 Reparaturas	--	500.-	--
4153 Fits chasa	13'000.-	13'000.-	13'000.-
4154 Curs perfecziun mussadras	--	200.-	--
4155 Cussegliadra da lingua	7'883.40	10'000.-	11'765.45
4156 Material da lavur	2'351.60	3'000.-	5'851.85
4157 Subsidis speziats	1'500.-	1'000.-	1'402.40
Total <i>Scolinas</i>	145'578.20	146'810.-	158'263.90
SECRETARIAT ED ADMINISTRAZIUN			
4401 Pajas mensilas	263'673.95	259'000.-	274'451.20
4402 Pajas per ura	1'450.95	--	1'018.-
4406 Supplements da famiglia	1'533.20	5'460.-	6'249.60
4407 Supplements d'uffants	3'940.-	--	--
4411 AVS/AI/UCG/AD	33'468.90	27'300.-	23'753.20
4413 Segiranza d'accidents	3'520.85	1'600.-	5'092.15
4415 Cassa da pensiun	18'905.05	27'000.-	20'618.75
Total <i>Secretariat ed administraziun</i>	326'492.90	320'360.-	331'182.90
INFRASTRUCTURA GENERALA			
4550 Material	15'052.55	11'000.-	15'797.15
45512 Francatura e vitgira	7'210.30	4'000.-	4'178.45
4552 Telefon	9'109.65	9'500.-	10'048.20
4553 Spesas banca/schec postal	1'066.40	500.-	1'571.20

	<i>Quint 1989</i>	<i>Prev. 1989</i>	<i>Quint 1988</i>	
4554	Reparaturas	254.50	1'000.-	58.-
4555	Nettegiar	8'134.55	8'000.-	7'784.80
4556	Mantegniment da maschinas	2'034.45	3'000.-	2'339.50
4557	Fits chasa/parcadis	40'600.-	40'600.-	40'600.-
4558	Stgaudent	2'760.05	4'700.-	3'161.50
4559	Forz'electric/a/a	3'223.50	3'000.-	5'462.20
4560	Amortisaziun maschinas e mobiglia	13'778.55	10'000.-	16'322.30
Total	<i>Infrastructura generala</i>	103'224.50	95'300.-	107'323.30
DIVERS CUSTS				
4650	Biblioteca/archiv	4'174.70	2'000.-	2'827.40
4651	Gasettas e revistas	626.-	1'000.-	576.60
4652	Rapport annual	7'850.55	7'000.-	6'847.-
4653	Inserats	3'073.75	1'000.-	6'066.35
4654	Contribuziuns annualas	3'674.-	3'000.-	3'460.80
4655	Divers custs	2'145.30	2'000.-	656.30
4656	Segiranzas (materialias)	1'778.90	1'000.-	1'744.30
4657	Scolaziun personal	4'327.-	3'000.-	312.50
4658	Spesas personal	4'606.40	5'000.-	5'485.20
Total	<i>Divers custs</i>	32'256.60	25'000.-	27'976.45
Total	<i>Secretariat ed administraziun</i>	461'974.-	440'660.-	466'482.65
Total	<i>SERVETSCHS, EDIZIUNS, PERSUNAL, ADMINISTRAZIUN</i>	1'785'372.66	1'845'520.-	1'724'013.45
ORGANS				
4850	Radunanza da delegads	1'788.60	2'500.-	3'456.75
4852	Cussegl	1'871.80	1'500.-	1'358.50
4854	Suprastanza	15'653.60	14'000.-	11'821.55
4856	Revisorat	611.60	150.-	217.20
4858	President	10'000.-	10'000.-	10'000.-
4860	Spesas, rapreschentaziuns, viadis	7'458.90	5'000.-	6'523.50
4861	Manual d'informaziun	6'347.10	.-	.-
4862	Diversas cumissiuns	966.60	3'000.-	2'826.10
Total	<i>ORGANS</i>	44'698.20	36'150.-	36'203.60
Total	<i>EXPENSAS</i>	2'619'037.56	2'633'670.-	2'783'792.-

Entradas

SUBSIDIS E CONTRIBUZIUNS		<i>Quint 1989</i>	<i>Prev. 1989</i>	<i>Quint 1988</i>
6050	Confederaziun	1'600'000.-	1'600'000.-	1'600'000.-
6060	Chantun Grischun	400'000.-	400'000.-	400'000.-
Total	<i>Subsidis e contribuziuns</i>	2'000'000.-	2'000'000.-	2'000'000.-

ENTRADAS ORD INVESTIZIUNS				
6150	Tschains	31'214.20	15'000.-	19'676.95
6160	Tschains da legats	1'540.20	680.-	1'435.-
Total	<i>Entradas ord investiziuns</i>	32'754.40	15'680.-	21'111.95

ENTRADAS SPEZIFICAS				
6250	Chantun per scolinas d'exercizis	4'000.-	4'000.-	4'000.-
6251	Citad da Cuirra per scolinas	60'000.-	60'000.-	60'000.-
6252	Citad da Cuirra per instrucziun rumantsch	5'000.-	5'000.-	5'000.-
6253	Chantun Geneva	50'000.-	50'000.-	50'000.-
6260	Citad da Turitg	5'000.-	5'000.-	5'000.-
6261	Uniun da scolinas Cuirra	3'100.-	2'500.-	3'400.-
6262	Program d'assimilaziun	22'268.60	15'000.-	24'409.-
6263	Cassetas curs audiovisuals	130.-	5'000.-	3'857.15
6264	Acziuns spezialas	2'407.-	1'000.-	2'475.-
6265	Diversas	295.20	.-	529.25
6266	Dun 1. avust	.-	10.-	.-
6267	Restituziun supplements d'uffants	18'960.-	20'000.-	18'847.20
6268	Servetsch translaziun rumantsch grischun	35'116.90	25'000.-	21'815.30
6269	Servetsch translaziun/idioms	6'834.-	6'000.-	7'403.35
6270	Servetsch da linguatg	5'000.-	5'000.-	6'525.-
6271	Contribuziuns rumantsch grischun	.-	.-	7'225.-
6275	Scuntrada rumantscha	.-	.-	196'762.05
6276	Scolaziun da creschids	10'316.-	5'000.-	5'403.-
6277	Donaziuns en pia memoria	.-	.-	.-
6278	Fits parcadis	.-	.-	262.50
6279	Teater	.-	.-	310.-
6280	Entradas UCG etc.	10'487.25	.-	.-
Total	<i>Entradas spezificas</i>	238'914.95	208'510.-	423'223.80

ENTRADAS EDIZIUNS				
<i>Sustegns per ediziuns</i>				
6300	Legat Cadonau	2'000.-	.-	2'000.-
6305	PRO HELVETIA	2'500.-	.-	.-
6307	PRO HELVETIA per ARS HELVETICA	30'000.-	.-	.-

	<i>Quint 1989</i>	<i>Prev. 1989</i>	<i>Quint 1988</i>
6310 Quarta Lingua	6'000.-	.-	2'000.-
6315 Pro Litteris	944.25	.-	5'710.45
6317 Fundaziun Oertli	2'000.-	.-	.-
6320 Divers sustegns	.-	5'000.-	33.35
6325 Augment cudeschs avant maun	.-	.-	27'565.95
6326 Augment debiturs	16'018.80	.-	.-
	<hr/>		
	59'463.05	5'000.-	37'309.75
 <i>Abunnaments</i>			
6400 Kodi	9'942.-	15'000.-	12'642.40
6402 Annalas	.-	.-	.-
	<hr/>		
	9'942.-	15'000.-	12'642.40
 <i>Vendita generala</i>			
6500 Vendita ediziuns Lia rumantscha	93'315.20	130'000.-	128'566.20
6502 Vendita musicalias	15'420.90	20'000.-	20'738.05
6504 Vendita autras ediziuns	52'108.19	60'000.-	74'182.65
6506 Vendita diversas	3'646.65	4'000.-	2'073.80
6508 Vendita cassetas da praulas	1'720.50	2'000.-	2'159.80
6510 Vendita ediziuns rumantsch grischun	17'002.32	8'000.-	14'645.10
6511 Vendita antiquariat	2'889.40	.-	.-
	<hr/>		
	186'103.16	224'000.-	242'365.60
Total <i>Entradas ediziuns</i>	<hr/>		
	255'508.21	244'000.-	292'317.75
Total ENTRADAS	<hr/>		
	2'527'177.56	2'468'190.-	2'736'653.50

Quint final

<i>ENTRADAS</i>	2'527'177.56	2'468'190.-	2'736'653.50
<i>EXPENSAS</i>	2'619'037.56	2'633'670.-	2'783'792.-
	<hr/>		
DEFICIT	91'860.-	165'480.-	47'138.50

Bilantscha

ACTIVAS	<i>per</i> 31-12-89	<i>per</i> 31-12-88
1000 Cassa	1'480.25	1'496.85
1010 Schec postal	4'897.25	12'669.30
1050 Banca chantunala (cto. corr.)	100'969.40	109'913.70
1051 Cassa da spargn persunal LR	45'832.55	41'639.65
1052 Credit svizzer Fondo naziunal/Rumantsch Grischun	23'921.25	564.45
1053 Credit svizzer FN/cto. termin	100'000.-	100'000.-
1054 Credit svizzer Scuol	4'447.30	1'109.50
1055 Banca populara Cuira	.-	.-
1056 Societad da bancas svizra Cuira	.-	.-
1057 Raiffeisen Savognin	.-	.-
1058 Raiffeisen Suot Tasna Ramosch	.-	.-
1059 Credit svizzer Flem	745.55	.-
1060 Banca chantunala/conto termin	.-	.-
1061 Uniun da bancas svizras Glion	2'901.20	4'208.35
1063 Raiffeisen Trun	.-	.-
1066 Banca chantunala/Fond Pro Patria	250'000.-	.-
1067 Raiffeisen Breil/Project G. H. Muoth	12'521.-	.-
1068 Raiffeisen Suot Tasna/Chomp da giuventetgna	2'871.15	.-
1070 Donaziun dr. Pieder Tuor	2'000.-	2'000.-
1071 Donaziun dr. Felix Calonder	15'000.-	15'000.-
1072 Donaziun Giovannina Bazzi-Mengiardi	25'000.-	25'000.-
1080 Debiturs divers	23'678.45	25'359.95
1081 Debitur taglia antecipada	11'462.70	7'848.80
1082 Debiturs ediziuns	32'050.75	16'031.95
1083 Debitur maschina da caffè	2'878.25	5'578.25
1085 Activas transitorias	29'729.-	6'491.20
1090 Radio Turitg	1.-	1.-
1091 Cobis	.-	.-
1092 Policom	.-	.-
1100 Maschinas da biro	1.-	1.-
1110 Mobiglias da biro	1.-	1.-
1115 Mobiglias da scolinas	1.-	1.-
1150 Biblioteca Lia rumantscha e Caviezel	1.-	1.-
1200 Marcas 2000 onns	8'500.-	8'500.-
1201 Cudeschs avaut maun	.-	27'566.95
1290 Daivet	91'860.-	47'138.50
<i>Total Activas</i>	<u>792'751.05</u>	<u>458'122.40</u>

PASSIVAS	<i>per</i> 31-12-89	<i>per</i> 31-12-88
2000 Crediturs	138'868.20	95'073.85
2051 Emprest cassa da spargn personal Lia rumantscha	48'710.85	47'686.80
2052 Emprest Credit svizzer Fondo naziunal	123'921.25	564.45
2053 Credit svizzer FN/cto. termin	.-	100'000.-
2054 Emprest FN Litteratura Rumantschs e Ladins	2'637.-	2'637.-
2066 Fond Pro Patria	250'000.-	.-
2067 Project G. H. Muoth	12'521.-	.-
2068 Chomp da giuventetgna	2'871.15	.-
2070 Donaziun dr. Pieder Tuor	2'000.-	2'000.-
2071 Donaziun dr. Felix Calonder	15'000.-	15'000.-
2072 Donaziun Giovannina Bazzi-Mengiardi	25'000.-	25'000.-
2100 Reservas ediziuns linguisticas	10'000.-	10'000.-
2105 Reservas ediziuns commemorativas	2'953.-	2'953.-
2150 Passivas transitorias	70'856.-	22'656.20
2200 Marcas 2000 onns	8'500.-	8'500.-
2900 Chapital	78'912.60	126'051.10
<i>Total PASSIVAS</i>	<u>792'751.05</u>	<u>458'122.40</u>

